

JATKUUKO PARISUHDEVÄKIVALTA SOVITTELUSSA?

Sovittelun ihanteiden ja käytännön kohtaaminen

Riikka Maaria Elena Henttonen

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Yleinen valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2012

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	TUTKIMUKSEN KONTEKSTI.....	6
2.1	SOVITTELU	6
2.2	VÄKIVALLAN SUKUPUOLISTUNEISUUS	17
3	VALTA JA VÄKIVALTA TUTKIMUKSEN KOHTEENA	31
3.1	VALTA POLITIIKAN TUTKIMUKSESSA	31
3.2	VALTA FEMINISTISESSÄ TUTKIMUKSESSA.....	33
3.3	NÄKÖKULMANA SUKUPUOLISTUNEEN VÄKIVALLAN TUTKIMUS.....	38
4	AINEISTO, ANALYYSI JA TUTKIJAN PAIKKA	42
4.1	TUTKIMUSAINESTO JA AINEISTON KERÄÄMINEN.....	43
4.2	SENSITIIVISEEN AIHEESEEN LIITTYVÄN TUTKIMUKSEN ERITYISKYSYMYKSET	46
4.3	FEMINISTINEN TIETO.....	49
4.4	ANALYYSIN VAIHEET JA LUOTETTAVUUS.....	50
5	SOVITTELUN IHANNE JA KÄYTÄNTÖ	53
5.1	KUVAUS HAASTATELTAVIEN SOVITTELUKOKEMUKSISTA.....	53
5.2	SOVITTELU PSYKKISENÄ TUKENA JA TEKIJÄN VASTUUNOTTONA.....	58
5.3	VUOROVAIKUTUS VÄKIVALLAN SELITTÄJÄNÄ	63
5.4	TEKIJÄ-UHRI-ASETELMAN KÄÄNTYMINEN.....	66
5.5	ASIANOMISTAJAN ASEMA SOVITTELUSSA.....	75
5.6	VÄKIVALLAN TEKEMISEN JA KOKEMISEN SUKUPUOLISTUNEISUUS.....	83
5.7	TOISTUVAN VÄKIVALLAN SOVITTELU	89
6	PÄÄTELMÄT: YHTEISKUNNALLINEN ULOTTUVUUS SOVITTELUUN.....	92
	LÄHTEET	105
	LIITE 1: HAASTATTELUKYSYMYKSET.....	111

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta	Laitos Institution – Department politiikan ja talouden tutkimuksen laitos
Tekijä – Författare – Author Riikka Maaria Elena Henttonen	
Työn nimi Arbetets titel – Title Jatkuuko parisuhdeväkivalta sovittelussa? Sovittelun ihanteiden ja käytännön kohtaaminen	
Oppiaine Läroämne – Subject Yleinen valtio-oppi, politiikan tutkimuksen linja	
Työn laji Arbetets art – Level pro gradu -tutkielma	Aika Datum – Month and year toukokuu 2012
Sivumäärä Sidoantal – Number of pages 111	
Tiivistelmä Referat – Abstract	
<p>Opinnäytetyö tarkastelee parisuhdeväkivallan sovittelua. Tutkimus selvittää, miten parisuhdeväkivallan erityispiirteet huomioidaan sovittelussa ja miten sovittelun taustalla olevaan restoratiivisen oikeuden teoriaan kuuluvat ihanteet ja sovittelulle asetetut tavoitteet toteutuvat käytännössä. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan sovittelun väkivaltakäsityksen merkitystä rikoksen uhrin kannalta.</p> <p>Restoratiivisen oikeuden teoriassa ja sovittelua koskevassa kirjallisuudessa käsitetään parisuhdeväkivalta ensisijaisesti konfliktiksi tai seuraukseksi vuorovaikutusongelmista. Sukupuolittuneen väkivallan tutkimuksissa parisuhdeväkivallan luonne ymmärretään vallankäyttönä ja huomiota kiinnitetään väkivallan erilaisiin seurauksiin miehille ja naisille. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten sovittelu rikosoikeusjärjestelmää korvaavana tai täydentävänä menettelynä kykenee vastaamaan parisuhdeväkivallan erityshaasteisiin, kun huomioidaan, ettei sovittelussa mielletä vallankäyttöä keskeiseksi osaksi parisuhdeväkivaltaa. Opinnäytetyö ottaa samalla osaa laajalti käytävään keskusteluun miesten ja naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta sekä sukupuolten erilaisista asemista parisuhdeväkivallan uhreina.</p> <p>Sovittelua on tutkittu vain vähän sukupuolen ja vallan näkökulmasta, ja tutkimus on pääosin ollut sovittelutoiminnassa mukana olevien tekemää. Sovittelun kentän ulkopuolisen tekemä opinnäytetyö tarjoaa siksi uudenlaisen näkökulman parisuhdeväkivallan sovitteluun niin poliittisille päätöksentekijöille, viranomaisille kuin asiasta kiinnostuneille kansalaisillekin.</p> <p>Tutkimuksessa käytetään ensisijaisena aineistona parisuhdeväkivaltaa kokeneen miehen ja naisen haastattelua. Toissijaisena aineistona ovat kolme sovittelua käsittelevää keskustelutilaisuutta ja yksi aikaisempi sovittelututkimus. Käytetty metodi on lähiluku. Teoreettinen viitekehys rakentuu suomalaisista perhe- ja parisuhdeväkivaltaa käsittelevistä tutkimuksista.</p> <p>Sukupuolittuneen väkivallan tutkimuksessa parisuhdeväkivallan erityispiirteiksi on havaittu väkivallan luonne vallankäyttönä, väkivallan toistuvuus ja eskaloituminen, uhrin vaikeus saattaa tekijä vastuuseen, ja se, että tekijä oikeuttaa väkivallan käyttöä. Kaikki nämä piirteet tulevat aineistossani esille, mutta kun sovittelutoimistossa tehtiin päätös tapausten ottamisesta sovitteluun, niitä ei joko huomioitu tai niitä ei koettu esteeksi sovittelun aloittamiselle.</p> <p>Tutkimus osoittaa, että sovittelulain (9.12.2005/1015) lähtökohtainen edellytys, että sovittelun osapuolet ymmärtävät sovittelun merkityksen, jäi toteutumatta. Tutkimuksessa tuli esille, että toistuvaa väkivaltaa sovitellaan vastoin lakivaliokunnan mietintöä (LaVM 13/2005 vp). Haastattelemani naisen kohdalla väkivalta oli ollut vakavaa ja sen toistuvuus oli tullut sovittelutoimistossa esille, mutta se ei ollut este sovittelun aloittamiselle. Myös miehen kokemaa väkivaltaa oli ollut toistuvaa, mutta hän oli sovittelussa ennen sovittelulain voimaantuloa. Aineisto osoittaa myös, että suuri osa sovittelun yleisistä tavoitteista jäi toteutumatta. Miehen kohdalla sovittelun merkitykseksi määrittyi oikeudenkäynnin välttäminen. Hän ei kokenut, että väkivallan tekijän kanssa olisi syntynyt kohtaamista, vaan hän koki sovittelun jatkona väkivallalle ja julkisena tilaisuutena hänen nolaamiseksi. Sovittelu ei ollut hänelle silloin myöskään tukea. Hän ei saanut korvauksia joihin hän olisi ollut oikeutettu. Haastateltu nainen koki sovittelun tukena sitä vastoin. Kummassakaan tapauksessa ei toteutunut sovittelun tavoite moraalisisesta oppimisesta ja tekijän vastuunkannosta. Tutkimus osoittaa, ettei sovittelun konfliktiteoreettinen ymmärrys väkivallasta tavoita väkivallan haavoittavuutta.</p> <p>Kotona tapahtuva väkivalta on pitkään mielletty perheiden yksityiseksi asiaksi, ja tilastojen mukaan suurin osa tästä väkivallasta kohdistuu naisiin ja seuraukset naisille ovat vakavammat. Tutkimus haastaakin pohtimaan, miten valta ja yhteiskunnalliset rakenteet näkyvät siinä, miten sovittelua käytetään juuri kotona tapahtuneen ja etupäässä naisiin kohdistuneen väkivallan sovitteluun.</p>	
Avainsanat – Nyckelord – Keywords parisuhdeväkivalta sovittelu sukupuolittuneisuus väkivalta	
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston keskustakampus, valtiotieteiden kirjasto (Unioninkatu 35)	
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information	

1 JOHDANTO

Lähisuhdeväkivallan sovittelua kritisoidaan ja kiitetään. Useat ihmisoikeus-, nais- ja uhrijärjestöt vastustavat lähisuhdeväkivallan sovittelua (Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry¹ ja Suomen kansallinen väkivaltaobservatorio 2010; Amnesty 2012). Myös kuusi eduskuntapuoluetta otti kantaa lähi- ja parisuhdeväkivallan sekä seksuaalirikosten sovittelun lopettamiseksi vuonna 2011 (Amnesty 2011). Sovitteluliike on sitä vastoin ottanut lähisuhdeväkivallan sovittelun puolesta kantaa (Iivari 2008, Heimo 2011).

Lähisuhdeväkivallan sovittelu on viety Suomessa poikkeuksellisen pitkälle. Vuonna 2010 poliisi ja syyttäjät ohjasivat 1058 lähisuhdeväkivaltatapausta sovitteluun. Näistä 839 oli perusmuotoisia pahoinpitelyä. Lievien pahoinpitelyjen osuus oli vain alle viidennes. Sovitteluun ohjattiin myös 23 törkeää pahoinpitelyä sekä kolme väkivaltaista seksuaalirikosta. Valtaosa soviteltavasta lähisuhdeväkivallasta on parisuhdeväkivaltaa. Uhreista 82 prosenttia on naisia ja rikoksesta epäillyistä enemmistö on miehiä (Sambou & Uotila 2010; Flinck & Iivari 2004).

Sovittelun tulisi perustua vapaaehtoisuuteen (Iivari 2010, 24) mutta kriitikoiden mukaan lähisuhdeväkivaltaa kokeneen osapuolen vapaaehtoisuudesta on mahdoton varmistua väkivaltaan liittyvän uhan vuoksi. Sovittelun kriitikot ovat kiinnittäneet huomiota myös siihen, että tekijä välttyy usein syytteeltä sovittelun avulla. Sovittelun eduiksi luetaan, että se mahdollistaa rikokseen liittyvien emootioiden käsittelyn ja kommunikaation osapuolten välillä (Takala 2001, 285). Eduiksi lasketaan myös vahingon korjaaminen, paraneminen, voimaantumisen ja mahdollisuus saada anteeksipyyntö (Stubbs 2007, 169-170). Sovittelua on perusteltu lisäksi kustannussyillä (Flinck 2010, 115).

Sovittelussa rikosta käsitellään tekijän ja uhrin välisenä konfliktina tai sellaisen ilmaisuna, mikä edellyttää myös parisuhdeväkivallan tulkintaa konfliktiteoreettisesta kehyksestä. Tällöin ei havaita väkivallan luonnetta alistavana vallankäyttönä. Tässä tutkimuksessa tarkastelen sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen pohjalta, miten konfliktiteoreettinen väkivaltakäsitys tavoittaa parisuhdeväkivallan erityispiirteet. Parisuhdeväkivallassa on usein olennaista osapuolten välinen valtaepäsuhta sekä uhrin haavoittuvuus ja riippuvuus tekijästä

¹ Naisjärjestöt Yhteistyössä - Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS ry on yhteiskunnallinen järjestö, johon kuuluvat eduskunnassa edustettuina olevien puolueiden naisjärjestöt sekä Naisasialiitto Unioni ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto ry ja Suomen Naistutkimuksen Seura ry. Suomen kansallinen väkivaltaobservatorio on osa European Women's Lobbyn European Observatory against Violence against Women -observatoriota, joka toimii naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan. Siihen kuuluu 17 järjestöä, joista seitsemän ovat poliittisia naisjärjestöjä.

(Nyqvist 2001, 122 Qvist 2010, 34; HE 78/2010). Tarkastelen myös miten sovittelun taustalla olevan restoratiivisen oikeuden teorian ihanteet ja edellytykset sovittelulle toteutuvat. Sovittelun edellytyksenä pidetään sovittelun vapaaehtoisuutta, osapuolten tasavertaisuutta ja tekijän vastuunottoa. Sovittelun ihanteiden mukaan sovittelu merkitsee tukea rikoksen tekijälle ja uhrille. Lisäksi selvitän mitä sovittelun väkivaltakäsitys merkitsee parisuhdeväkivallan uhrin kannalta.

Sovittelua on tutkittu vain vähän sukupuolistuneen väkivallan näkökulmasta. Näkökulma on kuitenkin relevantti, koska sovittelun lähtökohtana on edellytys osapuolten tasavertaisesta neuvotteluasemasta. Tutkimukseni näkökulma on uhrisensitiivinen, koska erityisesti rikoksen uhrin tarvitsevat suojelua. Tutkimukseni empiirisen aineiston ensimmäinen osa muodostuu kahdesta suullisesta haastattelusta (mies ja nainen) ja toinen osa muodostuu kolmen sovittelua koskevan keskustelutilaisuuden havainnoinnista (2010-2011). Kolmas aineistoni on aiemmin tehty sovittelututkimus (Flinck & Iivari 2004), jota tulkitsen uudelleen sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen näkökulmasta. Tausta-aineistona käytän erilaisia viranomaislähteitä.

Tutkimukseni etenee seuraavassa järjestyksessä: Luvussa 2 esittelen sovittelun teoriaa, käytäntöjä ja tutkimusta. Lisäksi käsittelen myös naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ilmiönä, esitän tilastoja miesten ja naisten kokemasta väkivallasta ja pohdin lainsäädännön kehitystä liittyen kotona tapahtuvaan väkivaltaan. Luvussa 3 tarkastellaan politiikan tutkimuksen ja feministisen tutkimuksen näkökulmia valtaan ja esittelen tutkimuksessa käyttämäni sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen käsitteen. Luvussa 4 kuvailen aineistoni ja pohdin sen hankintaan liittyviä kysymyksiä. Erittelen myös millä tavalla valmistauduin sensitiivisen aiheen tutkimiseen. Luku 5 on aineistoluku, jossa vastaan tutkimuskysymyksiini. Analysoin sovittelun merkitystä tukena haastateltavilleni ja pohdin sovittelun väkivaltakäsitystä uhrin kannalta. Tarkastelen myös tekijä-uhri-asetelman kääntymistä sekä asianomistajalle (rikoksen uhrille) asetettuja toiminnan vaateita. Pohdin luvussa myös sovittelun merkitystä hoitoon ohjaamisena sekä väkivallan tekemisen ja kokemisen sukupuolistuneisuutta. Viimeiseksi käsittelen toistuvan väkivallan sovitteluun liittyviä kysymyksiä.

Käsittelen tutkimuksessani seuraavia kysymyksiä:

1. Millä tavalla sovittelussa huomioidaan parisuhdeväkivallan erityisluonne?
2. Miten sovittelun ihanteet toteutuvat parisuhdeväkivallan sovittelussa?
3. Mitä sovittelun väkivaltakäsitys merkitsee parisuhdeväkivallan uhrin kannalta?

2 TUTKIMUKSEN KONTEKSTI

Vuonna 2010 sovitteluun ohjattiin 12 313 rikos- ja riita-tapausta, joista lähes 12 000 liittyi rikosasioihin. Riita-asioiden osuus oli kolme prosenttia. Lähisuhdeväkivaltarikosten osuus kaikista sovitteluun tulleista rikoksista oli yhdeksän prosenttia². Väkivaltarikosten osuus kaikista rikoksista oli 46 prosenttia. Muita rikostyyppinä olivat muun muassa vahingonteot, varkaudet, laittomat uhkaukset, kotirauhan rikkomiset ja kunnianloukkaukset. Vain 48 prosenttia rikosten tekijöistä ja riita-asioiden osapuolista oli alle 21-vuotiaita. Sovittelu ei siis keskity Suomessa nuorten tekemiin rikoksiin, kuten monissa muissa maissa (Niemi-Kiesiläinen 2004, 157). Sovitteluun ohjattujen rikosten osuus kaikista poliisin tietoon tulleista rikoksista oli noin kaksi prosenttia. Sovitteluun lähetettyjen rikosten määrä kasvoi noin 1300:lla verrattuna vuoteen 2008.

2.1 Sovittelu

Rikosasioiden sovittelu on sovittelun taustalla olevan restoratiivisen oikeuden teorian tunnetuin sovellus (valtakunnansyyttäjänvirasto 2006, 2; Flinck & Iivari 2004, 32). Restoratiivisen oikeuden teorian taustalla on kritiikki virallista oikeusjärjestelmää kohtaan. Tämän näkökulman mukaan uhrin asema ja kohtelu jäävät oikeusprosessissa sivuseikaksi, eikä tekijän ja uhrin välille pääse syntymään kohtaamista (ks. esim. Sambou & Uotila, 2010, 167; Flinck & Iivari 2004, 32; Niemi-Kiesiläinen 2004, 153-154.) Restoratiivinen oikeus perustuu ajatukselle, ettei rikos kohdistu niinkään valtioon vaan toiseen ihmiseen (Takala 2001, 285). Restoratiivinen oikeus nähdään vaihtoehtona nykyisen rikosoikeusjärjestelmän takana olevalle retributiiviselle rangaistusteorialle, joka oikeuttaa rangaistuksen luonnollisena seurauksena rikoksesta. Sovittelussa ei sitä vastoin ”etsitä syyllisiä ja rangaistusta”, vaan käyttäytymisen muutosta edistäviä keinoja moraalisen oppimisen kautta (Qvist 2010, 28; ks. myös Flinck & Iivari 2004, 33). Sovittelua yhdistää periaate, jonka mukaan ongelmaa, ristiriitaa tai konfliktia ei saa riistää sen osallisilta (Cristie 1977 teoksessa Mielityinen & Takala, 2001, 285.) Verrattuna vanhempiin riitojen ratkaisumenetelmiin, joita kuvataan sovintoon perustuviksi, sovittelun puoltajat kuvaavat uhri-tekijä-sovittelua keskusteluun perustuvaksi. (Umbreit & Greenwood, 2000 teoksessa Pohjonen 1994.)

² Vuonna 1996 sovitelluista rikoksista oli 3 % perheen sisällä tapahtuneita väkivaltatapauksia (Mielityinen 1998, 219 teoksessa Takala 2001, 298)

Restoratiivisen³ oikeuden perustavanlaatuisia arvoja ovat asianosaisten aktiivisuus, aineellisen ja henkisten vahinkojen korjaaminen sekä tekijän vastuunoton mahdollistaminen.

Sovitteluideaan mukaan restoratiivinen oikeus pyrkii korjaamaan rikoksesta aiheutuneet vahingot sekä uhrille, yhteiskunnalle että tekijälle (Poikela 2010, 15; Umbreit 2001, xx–vii–xxx, Elonheimo 2004, teoksessa Flinck & Iivari 181-182 ja Iivari 2010, 23; Haverinen 2010, 3; Flinck, Kuoppala, Säkkinen 2010, 9). Sen hyötyinä rikoksen uhreille pidetään sen symbolisia, materiaalisia ja moraalisia anteja (Takala 2001, 285). Sellaisiksi lasketaan vahingon korjaaminen, paraneminen, voimaantuminen ja mahdollisuus saada anteeksipyyntö. (Stubbs 2007, 169-170). Uhrin aktiivisen osallistumisen prosessiin ja päätöksentekoon asiankäsittelyn lopputuloksesta nähdään rikoksen uhrin toimijuutta tukevana. Uhrin uskotaan myös hyötyvän rikoksen tekijän tapaamisesta oppiakseen, ettei rikos ollut kohdistettu heihin henkilökohtaisesti. Sovittelussa rikoksen uhrin saavat mahdollisuuden oppia ymmärtämään vastapuolta, ja voivat siten päästä eroon vihasta, pelosta ja kaunasta. (Stubbs 2007, 170; Hudson ja Galaway 1996, 9; Strang 2002 teoksessa Stubbs 2007; ks myös Niemi-Kiesiläinen 2004, 154.) Nämä hyödyt eivät nähdäkseni kuitenkaan päde lähisuhdeväkivallan sovittelussa, sillä rikos on ollut uhriin nimenomaan henkilökohtaisesti kohdistettu, väkivallan uusiutuminen on mahdollista, ja anteeksipyyntöt ovat saattaneet menettää uhrille merkityksensä. Rikoksen uhrilla voi olla perusteltu syy pelätä edelleen tekijää.

Rikosasioiden sovittelu aloitettiin Suomessa Vantaalla vuonna 1983 (Iivari 2010, Poikela 2010). Suomessa sovinto säädettiin vuonna 1997 rikoslainsäädännössä (laki rikoslain muuttamisesta 515/2003) yhdeksi syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen perusteeksi⁴. Suomalainen rikossovittelu vastaa lähinnä termillä Victim-Offender -Mediation⁵ (VOM) tunnettuja järjestelmiä, joissa yhtenä periaatteena on, että molemmat osapuolet osallistuvat sovitteluun omasta vapaasta tahdostaan, ja voivat missä vaiheessa tahansa keskeyttää sen (Takala & Mielityinen 2001, 289-290). Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) mukaan virallinen syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta esimerkiksi silloin, jos oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon muun muassa tekijän ja asianomistajan välillä saavutetun sovinnon. Rikoslain kuudennen luvun 12 §:n neljännen kohdan mukaan sovinto voi johtaa myös rangaistuksen tuomitsematta jättämiseen. Sovinto mainitaan saman luvun kuudennen pykälän kolmannessa kohdassa lisäksi rangaistuksen lieventämisperusteena. Sovinto voi johtaa myös

³ Restoratiivisesta oikeudesta voidaan käyttää myös suomenkielistä nimeä korjaava oikeus, mutta käytän tässä tutkimuksessa yleisemmin käytettyä nimeä restoratiivinen oikeus.

⁴ Esimerkiksi Yhdysvalloissa mallilainsäädäntö lähtee siitä, ettei parisuhdeväkivallasta saa hylätä syytettä sovinnon perusteella (Niemi-Kiesiläinen 2004, 159).

⁵ Victim-offender mediation = tässä työssä "sovittelu" R.H

rangaistusasteikon lieventämiseen tai rangaistusasteikon vaihtamiseen. Sovittelusta voi siten koitua konkreettista hyötyä rikoksen tekijälle.

Hallituksen esityksessä (HE 93/2005 vp) sovittelulain luomista perusteltiin sillä, että sovinnolla voi olla merkitystä tekijän seuraamuksiin. Myös lakivaliokunta perusteli lain tarvetta onnistuneen sovinnon mahdollisilla seurauksilla rikoksesta tuomittavan seuraamuksiin (LaVM 13/2005 vp). Hallituksen esityksessä ja lakivaliokunnan mietinnössä ei kuitenkaan nostettu esiin, että jo pelkkä sovitteluun suostuminen voi merkitä tuomion lieventämistä tai syyttämättä jättämistä. Laissa rikosasioiden oikeudenkäynnistä katsotaan nimittäen tämän lisäksi, että myös tekijän muu toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi voi olla peruste jättää syyte nostamatta. Valtakunnansyyttäjän ohjeen (2007)⁶ mukaan syyttämättä jättäminen voi nojautua kohtuusperusteeseen, jos rikosentekijä on osallistunut tai pyrkinyt osallistumaan sovittelumenettelyyn tai muuten sopinut tai *pyrkinyt* sopimaan asiasta ja vahingon korvaamisesta asianomistajan kanssa.

Lakia rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1915/2005) alettiin soveltaa 1.6.2006. Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaa rikos- ja riita-asioiden sovittelun seurannasta, tutkimuksesta ja kehittämistyön koordinaatiosta sekä tilastoviranomaisena rikos- ja riita-asioiden sovittelun tilastoinnista. Aluehallintovirastot vastaavat sovittelutoiminnan järjestämisestä. Valtion osoittaa aluehallintovirastoille varat sovittelun järjestämiseksi. Myönnetty summa, 6,3 miljoonaa euroa, on pysynyt samana vuodesta 2006 lähtien. (Flinck, Kuoppala, Säkkinen 2010, 8.)

Rikoslaki ei tunne käsitettä lähisuhdeväkivaltarikos, mutta rikossovittelun yhteydessä lähisuhdeväkivaltarikoksella tarkoitetaan väkivaltarikosta, joka on tapahtunut lähisuhteessa elävien tai lähisuhteessa eläneiden ja perheenjäsenten kesken. Lähisuhdeväkivaltarikoksen osapuolina voivat olla aviopuolisot, avopuolisot, perheenjäsenet, lähisukulaiset, kihlaparit, eronneet tai eroamassa olevat pariskunnat sekä nykyiset että entiset seurustelukumppanit. Suomessa lähisuhdeväkivallan sovittelu on viety verrattain pitkälle. Esimerkiksi Norjassa sovitteluun lähetetään pääosin vain lieviä lähisuhdeväkivaltarikoksia (Sambou & Uotila 2010; Rikosasioiden ja sovittelun neuvottelukunnan kokouspöytäkirja, 9.11.2009).

Vuonna 2010 sovitteluun ohjattiin yli 1058 lähisuhdeväkivaltarikosta. Ylivoimainen enemmistö soviteltavasta lähisuhdeväkivallasta on vakavaa väkivaltaa: Sovitteluun lähetetyistä tapauksista 838 (80 %) oli niin sanottuja perusmuotoisia pahoinpitelyjä, 193

⁶ Yleinen ohje syyttäjille Dnro 4/31/07, 29.1.2007.

(18%) oli lieviä pahoinpitelyjä, kolme oli väkivaltaista seksuaalirikosta ja kaksi oli törkeää pahoinpitelyä⁷. Lievien pahoinpitelyjen osuus on vain alle viidennes. Väkivaltaisia seksuaalirikoksia ei otettu soviteltavaksi vuonna 2010. (Flinck, Kuoppala, Säkkinen 2011, 3, 15.) Hallituksen esityksessä sovittelulaiksi suhtauduttiin torjuvasti seksuaalirikosten ja vakavan väkivallan sovitteluun, mutta niiden sovittelua ei ole kuitenkaan kielletty. Seuraavassa taulukossa esitellään viimeisen kolmen vuoden aikana sovitteluun lähetetyt lähisuhdeväkivaltarikokset poliisin kirjaaman rikosnimikkeen mukaan. Tiedot on kerätty Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Stakesin rikos- ja riita-asioiden sovittelua koskevista tilastoraporteista⁸ (2009, 2010, 2011).

TAULUKKO 1 Sovitteluun ohjattu lähisuhdeväkivalta vuosina 2008-2010

Vuosi	Rikosnimike				Yhteensä
	Lievä pahoinpitely	Pahoinpitely	Törkeä pahoinpitely	Väkivaltainen seksuaalirikos	
2008	123	795	19	3	940
2009	134	859	18	6	1017
2010	193	839	23	3	1058
Yhteensä	450	2493	60	12	3015

Koska suurin osa sovitellusta lähisuhdeväkivallasta on pahoinpitelyjä, on syytä kiinnittää huomiota siihen, että hyvin törkeitäkin pahoinpitelyjä luokitellaan lieviksi tai perusmuotoisiksi pahoinpitelyiksi. Esimerkiksi korkein oikeus totesi ratkaisussaan 2009/79 koskien avopuolison pahoinpitelyä kahdessa tilanteessa, että kyseessä oli perusmuotoinen pahoinpitely törkeän muodon sijaan. Toisessa väkivaltatapauksessa avopuoliso pahoinpiteli pesäpallomailalla ja päähän lyönnistä seurasi otsaan vertavuotava haava. Toisessa tilanteessa kolme vasaran lyöntiä takaraivoon aiheuttivat tajunnan menetyksen ja vertavuotavia haavoja. Sovittelusta on rajattu kokonaan pois vain sotilasrikokset (LaVM, 3 §). Sovittelulain mukaan vain syyttäjä- ja poliisiviranomaisella on oikeus tehdä lähisuhdeväkivaltarikoksissa aloite sovitteluun ryhtymisestä⁹. (Flinck, Kuoppala, Säkkinen 2010, 10). Poliisi saattaa kuitenkin ohjata tapauksia sovitteluun myös osapuolten pyynnöstä (Iivari 2010). Poliisit tarjoavat

⁷ Jo vuonna 2004 tuli ilmi, että poliisi lähettää perusmuotoisia lähisuhteessa tapahtuneita pahoinpitelyjä sovitteluun enemmän kuin lieviä pahoinpitelyjä (Iivari & Flinck 2004, 64).

⁹ Sovittelulain mukaan vain poliisilla ja syyttäviviranomaisella on oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä, kun kyseessä on väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen (SovL, 3 luku, 13 §).

sovittelua myös seksuaalirikoksissa. Poliisi kirjaa raiskaustyyppiset rikokset lähtökohtaisesti pakottamiseksi sukupuolilyhteyteen, ellei uhri kerro kuulustelussa voimakkaasta fyysisestä väkivallasta. Myös raiskauksen tunnusmerkit täyttäviä seksuaalirikoksia tulee silloin todennäköisesti kirjatuksi asianomistajarikoksiksi (Tukinainen 48/2010).¹⁰ Kun poliisi tarjoaa seksuaalirikoksissa sovittelua, eivät uhrin yleensä tiedä, että heillä on oikeus kieltäytyä sovittelusta, ja he ovat hämillään poliisin esittäessä sovittelua koskevan kysymyksen kuulustelussa. Silloin kun seksuaalirikos luokitellaan asianomistajarikokseksi, saattavat myös tekijät saattavat tarjota sovittelua joko uhrille suoraan tai tämän vanhemmille. (Raiskauskriisikeskus Tukinainen Ry, 30.4.2010.)

Sovittelun soveltaminen parisuhdeväkivaltaan on saanut osakseen laajaa kritiikkiä. Monet ihmisoikeusjärjestöt, väkivallan uhreja edustavat ja tukevat tahot sekä feministiset toimijat ja tutkijat suhtautuvat sen käyttöön kriittisesti. Parisuhdeväkivallan sovittelun on katsottu heikentävän uhrin oikeusturvaa, mitätöivän rikoksen ja antavan tekijälle mahdollisuuden käyttää sovittelutilanteessa ylivoimaansa. (CEDAW-komitea 2008; STM 2009; NYTKIS ry 2008; Amnesty 2012). Sovittelun tulisi perustua vapaaehtoisuuteen, mutta kriitikoiden mukaan rikoksen uhrin todellisen suostumuksen selvittäminen on mahdotonta väkivallan aiheuttaman uhan vuoksi (ks. esim. Amnesty International 2005). Sovittelun teoriassa väkivalta hahmotetaan yksilöiden vuorovaikutukseen liittyvänä ongelmana, tekijän ja uhrin välisenä konfliktina tai seurauksena konfliktista (Poikela 2010, 17). Tässä näkemyksissä vuorovaikutusongelmien nähdään selittävän väkivaltaa ja sen syitä (Qvist 2010.;ks. myös Ronkainen 2009 ja Lehtonen & Perttu 1999). Konstruoimalla väkivalta perheen vuorovaikutuksen ongelmaksi häivytetään kuitenkin se, että parisuhdeväkivallassa on kyse pahoinpitelemisestä ja pahoinpidellyksi tulemisesta (Jäppinen 2005, 96). Konfliktinen näkemys väkivallasta kadottaa myös väkivallan seurausten ja vakavuuden erot. Konfliktinäkemys on kuitenkin vallitseva Suomen sovittelutoimistoissa: 75 prosenttia sovittelujohtajista ja –ohjaajista on omaksunut väkivallasta konfliktikeskeisen näkemyksen (Qvist 2010, 39-40.)¹¹

¹⁰ Pakottamiseksi sukupuolilyhteyteen kirjattuja lähisuhteessa tapahtuneita rikoksia ei ole erikseen tilastoitu, vaikka THL:n ja STAKES:n tilastoissa on muuten eroteltu poliisin ja syyttäjän sovitteluun lähettämä lähisuhteessa tapahtuneet lievät, perusmuotoiset ja törkeät pahoinpitelyt sekä väkivaltaiset seksuaalirikokset.

¹¹ Qvist osoitti kyselyn kaikkiin Suomen sovittelutoimistoihin (23 kpl) ja kyselyyn vastasi 38 keskus- tai aluetoimiston sovittelujohtajaa tai –ohjaajaa.

Tutkimus

Eurooppalaisen sovittelijayhdistyksen European Forum for Justice:n perustajajäsen Christa Pelikan (*Victim-Offender-Mediation in Domestic Violence*, 2000) on tutkinut lähisuhdeväkivallan sovittelua Itävallassa. Pelikanin tutkimus osoitti, että lähisuhdeväkivallan sovittelu voi onnistua vain silloin, kun väkivalta on ollut molemminpuolista tai kun väkivalta on ollut yksittäinen tapahtuma, joka vaivaa myös tekijää. Tutkimuksen mukaan sovittelu ei voi toimia silloin, kun tekijä käyttää väkivaltaa puolustaakseen tai osoittaakseen valta-asemaansa. Pelikanin mukaan lähisuhdeväkivallan sovittelu voi toimia vain, jos väkivaltaa kokeneen osapuolen selviytymisprosessi väkivallasta on jo käynnissä, ja hänellä on riittävästi voimavaroja. Pelikanin katsoo, että sovittelu on hyvin harvoin avain tekijän muuttumiselle¹², ja herättelee tekijän katsomaan peiliin. Sovittelu toimii alkuna muutokselle useammin nuorten kohdalla.

Tulkintani Pelikanin tutkimuksen tuloksista eroaa Flinckin ja Iivarin (2004; 40,41) tulkinnasta. Flinck ja Iivari katsoivat, ettei Pelikanin tutkimuksen mukaan voi määrittää kriteerejä sille, minkälaiset tapaukset sopivat sovitteluun. Pelikanin tutkimuksessa tuli kuitenkin esille, että lähisuhdeväkivallan sovittelu voi toimia vain silloin, kun väkivaltaa kokenut on jo selviytymisen tiellä, ja hänellä on riittävästi voimavaroja irtautua väkivaltaisesta suhteesta tai hän pystyy vaikuttamaan siihen, että väkivalta loppuu (ks. myös Niemi-Kiesiläinen 2004, 161; mt., 2005).

New South Walesin yliopiston oikeustieteen professorin, sovittelua Australiassa ja Uudessa-Seelannissa tutkineen Julie Stubbsin (*Beyond apology?: Domestic violence and critical questions for restorative*, 2007) mukaan parisuhdeväkivallan käsitteleminen yksilöiden välisenä konfliktina ei huomioi kysymyksiä rakenteellisesta epätasa-arvoisuudesta ja väkivallan sukupuolittuneisuudesta. Stubbsin mukaan pätevän parisuhdeväkivallan teoretisointi tunnustaa parisuhdeväkivallan erityisluonteeseen kuuluvat piirteet, kuten siihen liittyvän vallan käytön ja kontrolloinnin, väkivallan uusiutumisen ja eskaloitumisen, sekä sen, että väkivalta ylläpitää ja edesauttaa naisten ja miesten välistä epätasa-arvoisuutta. (Ptacek, 1999; Coker, 2002; Herman teoksessa Stubbs, 2007). Stubbsin mukaan keskeisessä sovittelua koskevassa kirjallisuudessa on käsitelty vain vähän sukupuolen ja muiden sosiaalisten suhteiden vaikutusta siihen, miten restoratiivisen eli korjaavan prosessin merkitys ja emotionaalinen dynamiikka muotoutuvat (Stubbs 2007, 169, 170). Katson että tämä pätee myös Suomessa tehtyyn sovittelututkimukseen.

¹² Tällä Pelikan viittaa siihen, että tekijä ottaa vastuun teostaan ja aloittaa työn itsensä kanssa väkivallan lopettamiseksi.

Lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyy paljon ongelmia. Rikosasioiden sovittelua koskeva keskustelu on ollut vähäistä lukuun ottamatta kysymystä lähisuhdeväkivallan sovittelusta. James Ptacek (*Restorative Justice and Violence Against Women*, 2009) kuvaa restoratiivista oikeutta pyrkimyksenä vähentää valtion roolia rikoksiin puuttumisessa ja kasvattaa yksityisten, perheiden ja yhteisöjen verkkojen osallistumista rikoksen aiheuttaman harmin korjaamisessa. (mt., ix). Ptacekin mukaan feminismi ja restoratiivinen oikeus ovat kummatkin vahvoja globaaleja sosiaalisia liikkeitä, jotka näkevät naisiin kohdistuvan väkivallan ongelmana. Liikkeiden vastaukset ongelmaan kuitenkin eroavat toisistaan. Ptacekin mukaan restoratiivisen oikeuden toimijoilla on paljon opittavaa feministeiltä uhritumisen seurauksista sekä vaaroista jotka liittyvät siihen, että yhtä mallia yritettäisiin saada sopimaan kaikille. Feministiaktivistit voivat taas Ptacekin mukaan oppia restoratiivisen oikeuden toimijoilta uusista vaihtoehdoista rikoksen uhreille. (Mt., x.)

Lähi- ja parisuhdeväkivallan sovittelua on tutkittu Suomessa vain vähän. Laajin Suomessa tehty lähisuhdeväkivallan sovittelua koskeva tutkimus on Juhani Iivarin ja Aune Flinckin tutkimus *Lähisuhdeväkivalta sovittelussa -Tutkimus- ja kehittämishankkeen realistinen arviointi* vuodelta 2004. Tässä ennen sovittelulain voimaantuloa tehdyssä arviointitutkimuksessa kartoitettiin väkivallan tekijöiden ja väkivallan uhrien kokemuksia. Parisuhdeväkivalta oli kyseessä 23 jutussa. Kolme asianomistajanaista kuvasi parisuhteessa ollutta seksuaalista väkivaltaa. Asiaomistajia oli 19, joista miehiä oli kaksi ja naisia 17. Kaksi naista olivat myös rikoksesta epäiltyjä jutussaan. Asianomistajilla oli kokemuksia siitä, että lähisuhdeväkivallan sovitteluun erityiskoulutuksen saaneet sovittelijat olivat vähätelleet väkivaltaa (mt., 108) ja mitätöineet rikoksen (mt., 99). Kahdessa sovittelussa asianomistaja koki rikoksesta epäilyn olleen vahvemmassa asemassa (mt. 104). Kaksi asianomistajaa jäi kaipaamaan selkeämpää rikoksen nimeämistä ja teon tuomitsemista. Neljä asianomistajaa ilmoitti, että sopimus ei pitänyt ja väkivalta uusiutui (mt., 107). Yksi asianomistajanainen koki sosiaalityöntekijän syylistäneen hänet ajautumisesta väkivaltaisiin suhteisiin (mt., 111; ks. myös Niemi-Kiesiläinen 2004, 161; mt., 2005).

Flinckin ja Iivarin tutkimuksen mukaan lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa selvässä enemmistössä (66 %) syntyi sopimus. Sopimus sitä useammin, mitä vakavammasta väkivaltarikoksesta oli kysymys; pahoinpitelyissä sopimus on syntynyt 39:ssä prosentissa tapauksista kun se syntyi törkeissä pahoinpitelytapauksissa ja laittoman uhkauksen tapauksissa jo 70:ssä prosentissa. Erot ryhmien välillä eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä. Tutkimuksessa pohdittiin, voisiko tuloksesta tapauksessa päätellä, että mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sitä suurempi tarve osapuolilla on sopia. (Flinck & Iivari 2004, 72.) Seuraava taulukko kuvastaa sovittelun merkitystä syyttämättä

jättämispäätöksiin lähisuhdeväkivaltatapauksissa ennen sovittelulain voimaantuloa. Taulukko on tehty Iivarin ja Flinckin tutkimuksen (2004, 65-66) lukujen perusteella.

TAULUKKO 2 Sovittelun merkitys syyttämättäjättämispäätökseen (N= 312)

	Sovitelu	Epäonnistunut sovittelu	Ei soviteltu
Syyttämättäjättämispäätös	71 %	33 %	18 %
Syyte	29 %	67 %	82 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Flinckin ja Iivarin tutkimuksen (2004) mukaan (312 tapausta) tekijä välttyy syytteeltä 71:ssä prosentissa tapauksista silloin kun on soviteltu¹³. Ilman sovittelua tekijä välttyy syyttäjälle tulevissa tapauksissa vain 18:ssä prosentissa tapauksista syytteeltä. Sovittelulla on siis huomattava merkitys tekijän rikosseuraamuksiin. Lain esitöissä ei arvioitu epäonnistuneen sovittelun merkitystä uhrin oikeusturvan kannalta, vaikka taulukosta käy ilmi, että myös epäonnistunut sovittelu johtaa useammin syyttämättäjättämiseen kuin ilman sovitteluun lähettämistä. Tieto sovittelun vaikutuksesta syyttäjän tekemiin ratkaisuihin on tärkeää, koska sovittelun kritiikki perustuu usein siihen, että tekijä välttyy sovittelun avulla syytteeltä. Sovittelun merkitystä syyttämättä jättämiseen ei kuitenkaan havainnollistettu Flinckin ja Iivarin tutkimuksessa, vaan luvut esitettiin osuuksina eri tavoilla luokitelluista syyttäjien tekemistä ratkaisuista, jolloin ei voitu verrata sovittelun vaikutusta syyttämättäjättämispäätöksiin.

Iivarin ja Flinckin tutkimuksen johtopäätökset olivat, että onnistuneen ja epäonnistuneen sovittelun mekanismien pohjalta voidaan hahmotella sovittelun kehittämistarpeita (mt., 124). Tutkimustulosten perustella todettiin, että lähisuhdeväkivallan sovitteluun tulevia juttuja ei voida kategorisesti rajata etukäteen esimerkiksi rikoslajin tai rikoksen vakavuuden perusteella. Sovittelun onnistumisen edellytykseksi katsottiin, että sovittelumenettelyn soveltuvuus arvioidaan tapauskohtaisesti syyttäjä- poliisi- ja sovittelutoimistojen työntekijöiden ja sovittelijoiden kesken. (mt., 147). Tutkimuksen tulosten perusteella lähisuhdeväkivallan sovittelun kehittämistä tuli siis jatkaa. Tutkimuksessa esitetty näkemys siitä, ettei tapausten sovitteluun soveltuvuutta voida etukäteen määritellä, siirtyi

¹³ Esitin mielipidekirjoituksessa (Henttonen & Pehkonen 29.3.2008), että 70 % syyttäjien ratkaisemista sovitelluista tapauksista päättyy syyttämättä jättämiseen. Iivari kiisti luvun, ja väitti oikean luvun olevan 40 % (Iivari 8.4.2008). Kuitenkin myös Arne Kinnunen on päätenyt 70 %:n osuuteen samasta tutkimuksesta (Kinnunen 11.12.2006).

sovittelulakiin (SovL 2005/1015), jonka mukaan ”Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan *soveltuvan soviteltaviksi*, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena.” Sitä, mitä *sovitteluun soveltuvuudella* tarkoitetaan ei määritellä sen tarkemmin lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 13/2005 vp) kuin hallituksen esityksessäkään (HE 93/2005). Hallituksen esityksen mukaan sovittelutoimistolla tulisi olla *laaja harkintavalta* sen arvioidessa tapausten soveltuvuutta sovitteluun. Tapausten erityispiirteet tulisi ottaa huomioon *kokonaisuutena*. Hallituksen esityksessä katsotaan kuitenkin, että *pyrkimys heikomman osapuolen suojaamiseen* voisi johtaa siihen, ettei asian katsottaisi soveltuvan soviteltavaksi. Hallituksen esityksen mukaan lähisuhdeväkivaltaa sisältävien tapausten sovitteluun tulisi suhtautua pidättyvästi, eikä lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia tulisi *pääsääntöisesti* [kursivoinnit RH] ottaa sovitteluun. (HE 93/ 2005 vp, 16).

Niemi-Kiesiläinen on kirjoittanut sovittelusta vuonna 2004 (*Parisuhdeväkivallan sovittelu*) ja vuonna 2005 (*Perheväkivallan sovittelu on erosovittelua*). Niemi-Kiesiläisen mukaan se, että sovittelussa käsitellään rikosta uhrin ja tekijän välisenä konfliktina, edellyttää parisuhdeväkivallan tulkintaa konfliktiteoreettisesta kehyksestä. Niemi-Kiesiläinen katsoo, että jos väkivallan käyttö parisuhteessa ymmärretään vallankäytöksi, on sovittelun edellyttämän luottamuksellisen ilmapiirin syntyminen vaikeaa. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 158). Kysymys siitä, millä tavalla sovittelun teoriassa tulkitaan väkivaltaa ilmiönä on olennainen tutkimukseni kannalta. Niemi-Kiesiläinen kertoi tutkimuksessaan tapauksesta, jossa nuori mies oli potkaissut tyttöystävänsä päähän puistossa. Sovittelussa mies dominoi keskustelua ja sanoi, ettei tilaisuudesta ole apua vastaisuuden varalle. Tyttö vaikutti epävarmalta ja toivoi, ettei syytettä nostettaisi. Lopputuloksena oli sovinto. Niemi-Kiesiläinen mukaan tyttöystävä ei ollut sellaisessa asemassa, jossa hän olisi voinut osallistua tasavertaiselta pohjalta sovitteluun. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 160).

Nojonen (*Arjen Arvet* 2007; 6262) tutki soviteltujen pahoinpitelytapausten etenemistä rikosprosessissa syyttäjältä tuomioistuimeen. Tapauksia oli yhteensä 24, joista viisi oli pari- tai muuksi lähisuhdeväkivallaksi luokiteltuja tapauksia. Sovittelussa olleista lähisuhdeväkivaltatapauksista oli neljässä tekijänä uhrin avo- tai aviopuoliso. Näistä kolme oli naisia ja yksi oli mies. Suurin osa pari- ja lähisuhdeväkivaltatapauksista pysähtyi syyttämättäjättämispäätökseen ja suurin osa (3 tapausta) päätöksistä tehtiin *kohtuusperusteella*. Yhdessä tapauksessa syyte oli jätetty nostamatta *vähäisyysperusteella*. Tapauksessa, joka eteni tuomioistuimeen sovitteluun menosta huolimatta, oli aviomies pahoinpidellyt puolisoaan potkimalla tätä vartaloon ja lyöden nyrkillä kasvoihin. Tästä

aiheutui uhrille haava käteen, useita mustelma-alueita eri puolille kehoa ja turvotusta sekä ruhjeita kasvoihin. Kaikissa sovitelluissa tapauksissa nainen oli sairaalassa kertonut väkivallan jatkuneen jo pitempään. Tapaus ei ollut vammoiltaan tai tekotavaltaan vakavampi kuin muut sovitteluun menneet lähisuhdeväkivaltatapaukset. Tässä tapauksessa sovittelu päättyi sovintoon, eikä asianomistaja esittänyt vaatimuksia. Kahdessa pari - ja lähisuhdeväkivaltatapauksissa uhria oli lyöty teräaseella tai jollakin siihen verrattavalla esineellä. Muissa luokissa tällaisia ei ollut lainkaan, vaan niissä tekotavat olivat vakavimmillaan potkimista, kuristamista ja nyrkillä tai muulla siihen verrattavalla esineellä lyömistä. Sovittelussa olleet lähisuhdeväkivaltatapaukset olivat muita tapauksia vakavampia sekä vammoiltaan että tekotavoiltaan.

Samboun ja Uotilan (*Lähisuhdeväkivallan sovittelun haasteet – Tutkimus lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa tehdyistä sopimuksista sekä syyttäjien ja sovittelijoiden näkemyksistä lähisuhdeväkivallan soveltuvuudesta sovitteluun*, 2010) tutkimuksen mukaan yli kolmannessa syyttäjänvirastoista syyteharkinta tehdään ilman tietoa sovittelun tuloksesta. Sovittelussa tehdään myös ehdollisia sopimuksia, joihin kuuluu esimerkiksi lupaus väkivallan lopettamisesta. Kuitenkin vain kymmenessä prosentissa syyttäjänvirastoista jäädytään aina odottamaan sopimuksen täyttymistä ennen syyteharkinnan tekemistä. Sovittelu voi epäonnistua esimerkiksi siten, ettei tekijä myönnä vastuutaan tai keskeytyä muuten, mutta päätös syyttämättä jättämisestä voidaan tehdä pelkän sovitteluun suostumisen perusteella. Syyttäjien arvion mukaan 90 prosenttia sovitteluun lähetetyistä tapauksista päättyisi syyttämättä jättämispäätöksen tekemiseen. (Sambou & Uotila 2010, 173-174.)

Qvistin tutkimuksessa (*Parisuhdeväkivallan sovittelu Suomessa. Näkökulmia sovitteluperiaatteiden ja –käytäntöjen välisiin kysymyksiin*, 2010) tulee ilmi, että sovittelujohtajat, poliisi- ja syyttäjänviranomaiset pitävät väkivaltahistorian selvittämistä vaikeana. Tutkimuksen mukaan vain rahakorvauksista tehtyjen sopimusten täyttymistä seurataan loppuun saakka. Rikosuhripäivystys pitää tutkimuksen mukaan sovittelussa solmittuja sopimuksia ongelmallisina uhrin oikeusturvan kannalta, koska ne ovat lain edessä sitovia, eikä niitä voida purkaa. Qvist katsoo, että uhri kokee helposti syyllistämistä tai väkivallan uhkaa, jolloin hänen on vaikea vaatia hyvitystä tai korvauksia. Qvistin tutkimuksen mukaan 25 % kyselyyn vastanneista 38:sta sovittelutoimiston johtajasta tai ohjaajasta oli omaksunut näkemyksen väkivallasta vallankäyttönä ja 75 % oli omaksunut konfliktilähtöisen näkemyksen. Sovittelijat korostivat tekijän vastuuttamista väkivallasta, mutta samalla tuotiin vahvasti esille väkivallan vastavuoroisuus ja väkivallantekoa ympäröivät olosuhteet, joka jakoi vastuun väkivallasta uhrille ja tekijälle. Qvist katsoo, että konfliktinäköyksessä

katoavat itse väkivalta, rikoksen uhrin ja tekijän erilaiset vastuut ja toimintamahdollisuudet (valta-aspekti) sekä parisuhdeväkivallan yhteiskunnallinen konteksti, eikä se ota huomioon erilaisia vallitsevia valtasuhteita. (Qvist 2010, 40). Qvistin tutkimuksen mukaan yleiset sovitteluperiaatteet eivät kykene vastaamaan parisuhdeväkivallan asettamiin haasteisiin. Kohtaamattomuus johtuu hänen mielestään siitä, ettei sovitteluideaalissa tunnisteta parisuhdeväkivallan luonnetta alistavana vallankäyttönä. Qvistin mielestä sovittelumenettely ei ole tasa-arvoinen uhrin ja tekijän kanssa. Käsitys väkivallasta konfliktin seurauksena pitää sisällään ajatuksen, että molemmat osapuolet ovat vastuussa rikoksen ja sitä edeltäneen konfliktin ratkaisusta. (Ks. myös STM 2009, 39.)

Sovittelun käyttö vaihtelee kunnittain. Vaikka eräs sovittelulain tarkoitus oli mahdollistaa tekijöille yhtäläiset oikeudet sovitteluun, ei kaikilla paikkakunnilla sovittella lähisuhdeväkivaltaa yhtä paljon. Helsingissä sovitteluun ohjataan lähisuhdeväkivaltatapauksia jopa viisi kertaa useammin kuin Espoossa. Sovittelua on perusteltu osapuolten hoitoon ohjaamisella, mutta Espoossa poliisi ohjaa tekijät ja väkivaltaa kokeneet omiin palveluihin.

TAULUKKO 3 Sovitteluun ohjatut tai sovitellut lähisuhdeväkivaltatapaukset Espoossa ja Helsingissä rikostyyppin mukaan vuosina 2007-2009.

	2007	2008	2009
Espoo	2	?	40
Helsinki	173 ¹⁴	201 ¹⁵	194

Suuret paikkakunta-kohtaiset erot tarkoittavat kuitenkin myös sitä, että väkivaltaa kokeneet ovat eri asemassa sen mukaan, millä paikkakunnalla he asuvat. Mikäli ilmenisi, että sovittelu loukkaisi väkivallan uhrien oikeusturvaa, tulisi sovitteluun ohjaamisen käytäntöjä yhtenäistää.

Eräs ongelma liittyen Suomessa tehtävään sovittelututkimukseen koskee sitä, että useat sovittelututkijat ovat osa tutkimaansa kohdetta sekä sovittelun aseman edistäjinä että tutkijoina (Qvist 2010, 35). Esimerkiksi *Lähisuhdeväkivalta sovittelussa -tutkimus ja kehittämishankkeen realistinen arviointi* -tutkimuksen (2004) tehneet Aune Flinck ja Juhani Iivari osallistuivat sekä sovitteluhankkeen kehittämisen suunnitteluun ja toteutukseen että suorittivat hankkeen arvioinnin, joka on edellä mainittu tutkimus (Niemi-Kiesiläinen, 2004).

¹⁴ Lukumäärät vaihtelee eri ilmoittajien mukaan. Taulukossa ”Lähisuhdeväkivaltaa sisältäneet sovittelujutut määrä on (165), Helsingin sovittelutoiminnan luokittelun mukaan (173), Stakesin luokittelun mukaan (186)

On myös ongelmallista, että tutkimuksen sovittelulain täytäntöönpanosta teki henkilö (Iivari, *Oikeutta oikeuden varjossa*, 2010), jonka omaan esitykseen laki perustuu. Iivari työsti sovittelulakiluonnoksen (HE 93/2005 vp) toimiessaan sosiaali- ja terveysministeriön asettamana selvityshenkilönä. (HE 93/2005 vp, 14). Iivari on suomalaisen sovittelun keskeinen käynnistäjä ja kehittäjä (Takala 2001, 300) ja esiintynyt sovittelun puolesta aktiivisimmin (Niemi-Kiesiläinen). Ensimmäisessä laajassa tutkimuksessa tutkimuksen tekijät siis sekä toteuttivat että arvioivat hankkeen. Toisessa tutkimuksessa lain toimeenpanoa arvioi henkilö, joka oli itse tehnyt lakiluonnoksen. Rikosasiain sovittelun neuvottelukunnassa pohdittiin 21.1.2008 ristiriitaa liittyen siihen, että neuvottelukunta sekä kehittää sovittelua, että seuraa sen toteuttamista. Asiaan ei ilmeisesti ole vielä löytynyt ratkaisua, mutta mielestäni neuvottelukunnassa esiin nostettu huoli on aiheellinen. Ulkopuolinen tutkimus on erityisesti lähisuhdeväkivallan sovittelun kohdalla tärkeää, koska asia on niin kiistanalainen. Toinen sovittelututkimusta koskeva ongelma liittyy siihen, etteivät tutkijat ole päässeet seuraamaan sovitteluistuntoja (ks. esim. Sambou ja Uotila 2010, 168). Myös vuonna 2012 Helsingissä järjestetyssä sovittelukonferenssissa kertoi eräs väitöskirjatutkija minulle, ettei hänelle oltu annettu tutkimuslupaa sovitteluistuntojen seuraamiselle.

2.2 Väkivallan sukupuolistuneisuus

Tutkimukseni taustalla on ymmärrykseni väkivallasta sukupuolistuneena ja rakenteellisena ilmiönä, jossa on kyse erityisesti miesten tekemästä väkivallasta, joka kohdistuu sekä toisiin miehiin että naisiin. Miesten naisiin kohdistamassa väkivallassa on tyypillistä, että tekijällä on tai on ollut intiimisuhte naisen kanssa johon väkivalta kohdistetaan. Avaan tässä kappaleessa naisiin kohdistuvan väkivallan käsitettä. Sitten käyn läpi kotona tapahtuvan väkivallan kriminalisoinnin lainsäädännöllistä kehitystä. Sen jälkeen esitän tilastotietoja miesten ja naisten kokemasta väkivallasta. Tämän jälkeen käsittelen parisuhdeväkivallan aiheuttamia seurauksia. Tämän jälkeen esittelen erilaisia väkivaltadiskursseja. Viimeiseksi jäsenän julkisen keskustelun kipupisteitä väkivallan sukupuolistuneisuuden käsittelyssä.

Naisiin kohdistuva väkivalta

Väkivalta on ilmiönä politisoitu, eikä siihen ole suoraa pääsyä. Väkivaltaan on sekä naisten että miesten näkökulmia. (Lahti 2001; 19, 28.) Puhumalla naisiin kohdistuvasta väkivallasta halutaan korostaa sekä väkivallan rakenteellista juurta että naisten alisteista asemaa (Lundgren 1992 teoksessa Ronkainen 1998, 3.) Naisiin kohdistuvan väkivallan diskurssi pyrkii tekemään näkyväksi, että tietyn kaltaiset väkivallan teot toistuvat kodin piirissä. Ne

eivät näyttäyty poikkeuksellisina, vaan tyypillisinä ja kaavamaisina. On tärkeää nostaa myös esille, että naisiin kohdistuva väkivalta on ihmisoikeuspoliittinen kattokäsite, joka ei ota kantaa miehiin kohdistuvaan väkivaltaan eikä sisällä oletusta, etteivät miehet voisi joutua parisuhdeväkivallan kohteeksi ja naiset olla tekijöitä. Naisiin kohdistuva väkivalta sisältää sen sijaan oletuksen sukupuolittuneista rakenteista, jotka ylläpitävät naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Ilmiöinä niin seksuaalisessa väkivallassa, parisuhdeväkivallassa, prostituutiotarkoituksessa tapahtuvassa ihmiskaupassa ja kunniaan liittyvässä väkivallassa on tunnistettavissa naisten seksuaalisuuteen liittyviä kulttuurisia normeja, kuten millaista on arvostettava, hyvä naiseus ja mikä on esimerkiksi paheksuttavaa ja naisten arvoa alentavaa käyttäytymistä. Normatiivisten oletusten on sanottu vaikuttavan myös sovitteluun: anteeksiantaminen, ymmärtäminen ja sovitteluhalukkuus ovat kulttuurisesti arvostettavaa ”hyvää naiseutta”, kun taas omista oikeuksista kiinni pitäminen ja rangaistuksen vaatiminen ovat pikemminkin miehiin liitettävää normatiivista maskuliinisuutta (Oksanen 30.6.2011.) Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa voidaan pitää yhtenä Suomen vakavimmista ihmisoikeusongelmista nykyisen ihmisoikeuksia koskevan käsityksen valossa (Holli 2002, 27).

Arto Jokinen näkee naisiin kohdistuvan väkivallan yhtenä miesten käyttämänä vallan muotona ja esteenä sukupuolten välisen tasa-arvon kehittymiselle¹⁶. Naisiin kohdistuvassa väkivallassa on pohjimmiltaan kyse naisten kontrolloimisesta ja alistamisesta. (Jokinen 2003, 39). Naisiin kohdistuva väkivalta poikkeaa miehiin kohdistuvasta väkivallasta siinä mielessä, että se on usein luonteeltaan sekä sukupuolittunutta että sukupuolistunutta. Naiset joutuvat väkivaltarikosten kohteiksi usein juuri naiseutensa takia. Väkivallan luonne on silloin sukupuolittunut. (Jokinen 2003, 35; Nousiainen, Pyllkkänen 2001, 146). Naisiin kohdistuvan väkivallan kuvataan usein ilmentävän universaalia miesten ylivaltaa, vaikkakin sillä on usein väkivallan muotona paikallisia ominaispiirteitä. Esimerkiksi Suomessa vastaan tulevat erilaiset hierarkiat, vahvuudet ja heikkoudet ovat kulttuurisesti ja sosiaalisesti tuotettuja. (Lahti 2001, 9). Keskisen mukaan naisiin kohdistuva väkivalta -diskurssissa valtaa on käsitelty suhteellisen suppeassa muodossa. Valtaa on tarkasteltu pääasiassa väkivaltaisen parisuhteen piirteinä, ei niinkään laajempina sukupuolten välisiin suhteisiin liittyvänä kysymyksenä.

¹⁶ Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman (1995) mukaan käsite naisiin kohdistuva väkivalta tarkoittaa mitä tahansa sukupuoleen liittyvää väkivaltaa, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa naisille fyysistä, seksuaalista tai henkistä haittaa tai kärsimystä. Käsite kattaa myös tällaisella väkivallalla uhkaamisen, pakottamisen tai mielivaltaisen joko julkisen tai yksityiselämässä tapahtuvan vapauden riiston. Pekingin julistuksessa naisiin kohdistuva väkivalta nähdään esteenä tasa-arvon, kehityksen ja rauhan saavuttamisen tiellä. Sen katsotaan loukkaavan että heikentävän naisten mahdollisuuksia nauttia ihmisoikeuksistaan ja perusvapauksistaan tai mitätöivän ne kokonaan.

Arto Jokinen suosii termiä *miesten väkivalta* sen sijaan, että hän puhuisi naisiin kohdistuvasta, sukupuolittuneesta tai sukupuolistuneesta väkivallasta. Jokisen mukaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei ilmenisi ilman miesten välisen väkivallan kontekstia (Jokinen 2003, 28). Hän tarkoittaa miesten väkivallalla miesten tekemää, miehisiin instituutioihin, mieskulttuuriin ja kulttuuriseen maskuliinisuuteen liittyvää väkivaltaa, jonka kohteena ovat miehet, naiset, lapset sekä ympäristö tai miestekijät itse. Miesten väkivaltaa luonnehtii tekijän sukupuolen lisäksi väkivallan niveltymisen mieskulttuuriin sekä miehisiin instituutioihin, ja sitä voivat harjoittaa myös naiset. Miesten toisiin miehiin kohdistama väkivalta on väkivallan näkyvin ja hyväksytyin muoto kaikissa yhteiskunnissa ja kulttuurituotteissa. (Jokinen 2003, 27-29).

Jokinen katsoo, että miesten välinen väkivalta ja väkivaltainen vallan käyttö ilmenevät fyysisen väkivallan ja verbaalisen loukkaamisen lisäksi tönimisenä jonoissa, vähemmistöjen pilkkaamisena, joukkopahoinpitelyinä, jengisotina, etnisinä puhdistuksina, vainoina, sotina sekä muuna taloudellisena, sosiaalisena ja poliittisena alistamisena ja sortona. Väkivalta, autoritaarinen vallankäyttö ja hierarkkiset rakenteet ovat Jokisen mielestä keinoja järjestää miesten keskinäistä hierarkiaa. Jokinen mukaan yhteiskunta, jossa miehillä on valtaa, ei jakaudu miehiin ja naisiin, vaan menestyviin miehiin ja muihin miehiin, joita kumpiakin naiset tukevat. Vaikka valta on miehillä ja valta on miehistä, se ei tarkoita, että kaikilla miehillä olisi valtaa, Jokinen kirjoittaa. Jokisen mukaan naisiin kohdistuvassa väkivallassa on kyse miesten itseensä ja naisiin kohdistamasta kontrollista. Hän näkee yhtenä naisiin kohdistuvan väkivallan syynä miesten emotionaalisen riippuvaisuuden naisista ja sen, että miehillä tunteiden osoittaminen samastuu heikkouteen. Tämä voi saada miehessä aikaan ristiriitaisia tunteita kulttuurissa, jossa miehen kuuluu olla perheenpää ja elättäjä. (Jokinen 2003, 27-34.)

Näre ja Heinämaa (1994) kirjoittavat, että naisten autonomia koetaan yhteiskunnassamme vieläkin uhkana. Näreen ja Heinämaan mukaan sukupuolittuneet valtasuhteet, kuten miesten pelko riippuvuudesta naiseen, voivat olla yksi vaikuttava tekijä naisiin kohdistuvan väkivallan taustalla (Heinämaa & Näre 1994, 6). Marita Husson¹⁷ tutkimuksessa naiseus ja naisen seksuaalisuus tulivat toistuvasti esille sekä uhkaavina voimina että väkivallan perusteina. Myös Lundgren (1992) on todennut, että naiseus ja naisen seksuaalisuus edustavat väkivallan tekijälle jotain, mikä uhkaa hänen omaa sisäistä järjestystä, ja on siksi pelottavaa¹⁸.

¹⁷ Husso on käyttänyt väitöskirjassaan neljäkymmentäyhtä kirjoitusta, jotka olivat osa Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan vuonna 1995 järjestämää ”Väkivallasta vapaaksi” –kirjoituskilpailua.

¹⁸ Kristevan psykoanalyttisen ja yksilökehitykseen kytkeytyvän tulkinnan mukaan naiseuden uhkaavuus liittyy äidin ruumiista eriytymiseen ja läheisen vuorovaikutussuhteen kieltämiseen, mikä on jonkun objektiksi kokemisen pelkona (O’Connor 1990, 48 teoksessa Husso 2003, 91). Usein väkivallan yhtenä piirteenä on seksuaalistaminen, minkä johdosta naisen seksuaalisuuteen kytkeytyy mahdollisuus häpäistä ja alentaa. (Ronkainen 1998, 2.) Siten väkivaltaa tehnyt mies on uhri, joka on ”olosuhteiden” vuoksi turvautunut väkivaltaa,

Lundgrenin mukaan naisiin kohdistuvan fyysisen väkivallan voi nähdä yhteiskunnallisen järjestyksen ylläpitämisen osaksi tai oireeksi kulttuurissa, jossa naisiin kohdistuva väkivalta on ollut pitkään sekä laissa että asenteellisesti sallittua. (Husso 2003, 87-88). Vähättelevä suhtautuminen parisuhdeväkivaltaan kertoo Husson mukaan siitä, että naisten kontrollointia ja hallitsemista väkivallalla on pidetty järjestyksen säilyttämiseen tähtäävänä välttämättömänä pahana. Husson mukaan miehillä näyttää olevan varaa ja diskursiivista tilaa syyttää väkivaltaisesta käyttäytymisestään toisia tai asettua väärin kohdellun uhrin asemaan parisuhteessa, instituutioissa ja väkivaltadiskursseissa. Tähän liittyy Bourdieun käsitys symbolisesta väkivallasta.

Lainsäädäntö

Tyypillisiä naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja käsitellään yhteiskunnassamme eri tavalla kuin muita väkivallan muotoja. Naisiin kohdistuva väkivalta jää muuta rikollisuutta useammin viranomaisilta piiloon. Tietoon tullessaankin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa käsitellään usein eri tavalla kuin muita väkivallan muotoja. (Nousiainen & Pylkkänen 2001, 147). Naisjärjestöt ja feministiset toimijat ovat pyrkineet tekemään parisuhdeväkivallasta ja naisiin kohdistuvasta väkivallasta julkisen kysymyksen ja kehitys onkin kulkenut tähän suuntaan. Kansainvälisesti katsottuna parisuhdeväkivaltaa on lainsäädännöllisesti käsitelty Suomessa pitkään yksityisenä asiana. Vielä 1990-luvun alussa perheväkivaltaan pystyttiin puuttumaan vain vuoden 1889 rikoslain puitteissa (Kantola 2006, 103, 107). Raiskaus avioliitossa kriminalisoitiin vasta 1994. Yksityisellä paikalla tapahtuvista, muista kuin lievista pahoinpitelystä, tuli yleisen syytteen alaisia rikoksia Suomessa vasta vuonna 1995 (STM 2009, 36; 578/1995).

Kun yksityisellä paikalla tapahtuva perusmuotoinen pahoinpitely vuonna 1995 säädettiin yleisen syytteen alaiseksi rikokseksi, lisättiin lakiin kuitenkin lainsäädännöllinen erikoisuus, niin sanottu vakaan tahdon pykälä, jonka mukaan syyttäjä sai jättää syytteen nostamatta, jos asianomistaja sitä vakaasta tahdostaan vaati, ja ellei myöskään tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatinut syytteen nostamista (RL 21:17 §, Haverinen 2010, 29). Takalan (2001) mukaan sovitteluun lähetettyjen tapausten määrä kasvoi samalla, kun tavallinen pahoinpitely muuttui asianomistajarikoksesta yleisen syytteen alaiseksi rikokseksi vuonna 1995. Myös yhä useammat pahoinpitelyt alettiin kirjamaan lieviksi. Sitä, että yksityisyydessä tapahtuneet pahoinpitelyt on määritelty pitkään asianomistajarikoksiksi, on perusteltu sovun

ja häntä täytyy auttaa ja ymmärtää. Toisaalta haavoittuvaisuuden ja heikkouden merkitseminen feminiiniseksi on kulttuurisesti yhä vahvaa. Suomessa feminiisyyden ja haavoittuvuuden ei kuitenkaan katsota oikeuttavan suojeluun. (Näre, Ronkainen 2008, 10). Tässä käsityksessä nainen nähdään vaarana.

säilyttämällä läheisissä suhteissa. Pohjosen (1994) mielestä tällöin ei kuitenkaan ole huomioitu, että käytännössä ”sopu” on saattanut tarkoittaa vahvemman valtaa ja ”status quon” säilyttämistä. Vakaan tahdon pykälä poistettiin kuitenkin laista vuonna 2004, koska sen nähtiin heikentävän uhrin asemaa. Lähisuhteessa tapahtuva lievä pahoinpitely tuli virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi vuonna 2011 (hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta 78/2011). Voidaan kuitenkin katsoa, lähisuhteessa tapahtuvissa pahoinpitelyissä annetaan uhrin tahdolle kuitenkin edelleen painoarvoa, koska sovitteluun suostumalla asianomistaja voi lisätä todennäköisyyttä, että rikoksesta epäilty välttää tuomion tai saa lievemmän tuomion. Lähisuhdeväkivallan sovittelua voidaan siten pitää vakaan tahdon pykälän kiertämisenä (ks. esim. LaVM 13/2005 vp, Minna Sirnön vastalause).

Parisuhdeväkivaltaan suhtaudutaan eri tavalla kuin esimerkiksi väkivaltaan työpaikalla. Käyttäytyminen, jota muualla pidettäisiin väkivaltana, tulee vähäpätöiseksi eli ”kesyyntyä”, kun se tapahtuu kotona (Lahti 2001, 10). Esimerkiksi vuonna 2007 hovioikeus tuomitsi Eeva Kuuskosken 20 päiväsakkoon pahoinpitelystä tämän tönäistyä alaistaan. Lievän pahoinpitelyn sijaan teko tuomittiin perusmuotoisena pahoinpitelynä, sillä Kuuskosken esinaiasemaa pidettiin raskauttavana. Parisuhdeväkivaltaa koskevissa tuomioissa osapuolten erilaiset valta-asetelmat otetaan vain harvoin huomioon. Väkiältä nähdään suhteessa, ihmisten välisyydessä ja seksuaalisuuteen liittyvänä moderneissa yhteiskunnissa yhä helpommin yksilöongelmana. Kyse on sekä sukupuolistuneisuuden dynamiikan hahmottamisen vaikeudesta liittyen individualistisiin puhetapoihin, että eräänlaisesta uudesta eetoksesta. Näreen ja Ronkaisen mielestä aikaamme kuvaa postmoderni ankaruuden ja armottomuuden eetos, mikä näkyy tavassamme suhtautua ruumiilliseen ja mentaaliseen haavoittuvuuteen ja intiimiyteen. Näre ja Ronkainen näkevät postmodernin ankaruuden ja armottomuuden intimisoituneen ja yksilöllistävän kulutuskulttuurin piirteenä. Yksilön itsensä pitäisi pystyä ennakoimaan riskejä, arvioimaan kohdattujen ihmisten, tilanteiden, informaation ja representaatioiden todellisuus. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että väkivaltaa kokeneelta ja sen seurauksista mahdollisesti kärsivältä ihmiseltä voidaan edellyttää päätöstä sovitteluun suostumisesta, vaikka hän olisi akuutissa kriisitilassa. Sovitteluun suostuessaan hänen oletetaan kykenevän neuvottelemaan ja puolustamaan itseään tasavertaisena tekijän kanssa. Ronkainen ja Näre katsovat, että kyse on yhä kovemmassa asenteesta haavoittuvuuteen: yksilö on itse vastuussa omasta turvallisuudestaan ja haavoittuvuutensa suojaamisesta (Näre, Ronkainen 2008, 9; ks. myös Utriainen & Honkasalo 2004, 27).

Parisuhdetta ja yksityisyyttä hallitsevat valtarakenteisiin kytkeytyvät sukupuolisidonnaiset lainalaisuudet, kuten käsitys miehen ja naisen parisuhteesta kahden toisiaan täydentävien puolikkaiden liittona. Pohjosen mukaan käsitys parisuhteesta kahden itsenäisen, yksilöllisesti erilaisen ihmisen liittona tekisi ”sukupuolisopimuksen¹⁹” mahdottomaksi. Pohjonen katsoo, että seksuaalirooleilla on esimerkiksi rikosoikeudenkäynneissä huomattava merkitys. (Pohjonen 1994, 67.) Perhe- ja parisuhde onkin yhteiskunnallinen valtainstituutio, jossa tuotetaan heteroseksuaalinen suhde ja jaetaan maailmat julkiseen ja yksityiseen. (Ronkainen 1998, 23). Yksityisyys tekee väkivaltaisissa suhteissa mahdolliseksi kontrolloinnin ja eristämisen ja kodin yksityinen luonne voi lisätä väkivallan todennäköisyyttä ja raakuutta (Moore 1994: 66-67 teoksessa Lahti 2001, 16). Koti on väkivallan paikkana erityislaatuinen. Käyttäytyminen, jota missä tahansa muualla pidettäisiin väkivaltaisena, uhkaavana tai vaarallisena tulee vähäpätöiseksi eli ”kesyyntyä” tapahtuessaan kotona. Tästä seuraa, että useimmat miehet ja naiset tuomitsevat naisiin kohdistuvan väkivallan, mutta väkivaltaiset teot voidaan silti nähdä ymmärrettävinä, jopa järkevinä. (Lahti 2001, 10).

Tilastoja

Väkivallan sukupuolittuneisuus näkyy esimerkiksi siinä, että väkivalta parisuhteissa kohdistuu tutkimusten ja tilastojen mukaan useammin naisiin kuin miehiin. Kun otetaan huomioon sekä julkisen että yksityisen piirissä tehtävä väkivalta, kokevat miehet ja naiset yhtä paljon väkivaltaa. Poliisin tietoon tulleista väkivaltarikoksista yhdeksässä tapauksessa kymmenestä tekijä on mies. Vangeista miehiä on 95 prosenttia.

Naisten väkivaltaisista kuolinsyistä yleisin on perheessä tapahtuva väkivalta. (Jokinen 2000, 20). Vuosina 2002-2011 kuoli 269 ihmistä entisen tai nykyisen kumppanin tappamana. Mies oli tekijänä ja nainen uhrina 223:ssa tapauksessa. Vastaavasti nainen tappoi entisen tai nykyisen mieskumppaninsa 46:ssa tapauksessa. (Optula 3.4.2012.) Väkivallan sukupuolittuneisuus näkyy myös lasten seksuaalisessa hyväksikäytössä. Tekijät ovat pääasiassa miehiä, vaikka myös naisten on todettu käyttävän lapsia hyväkseen (Keskinen 2005, 89). Leo Nyqvistin mukaan miehille tyypilliset uhkaamisen ja kontrollin muodot ovat naisille harvinaisia (Nyqvist 2001, 123). Heiskanen ja Ruuskanen (2010) selvittivät miesten

¹⁹ Hirdman ymmärtää sukupuolisopimuksen näkymättömänä suhteena ja kulttuurisesti perittynä ”sopimuksena” tai pakkositeenä kahden yksilön välillä. Sana sopimus konnotoi vapaaehtoista osallistumista ja tällä tavalla sen avulla voidaan naamioida valtasuhteita osapuolten välillä. (Hirdman 1998, 54 teoksessa Liljeström 2004, 126, 137). Vrt. Pateman 1998. Avioliittoon kuuluu monia sukupuolisidonnaisia normeja, joiden noudattamisen mies ja nainen valitsevat sanattomalla sopimuksella (ks. Esim. Haavind 1984, 144-145 teoksessa Keskinen 1996, 8.) Tasa-arvokehitys on kuitenkin muuttanut sukupuolisopimusta (Jokinen 2002, 247).

kokemaa väkivaltaa satunnaisotannalla, joka käsitti 7171 henkilöä. Miehistä ja naisista noin 55 prosenttia oli kokenut väkivaltaa tai uhkailua täytettyään 15 vuotta. (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 14). Nykyisen kumppanin väkivallan kohteeksi oli joutunut 12 prosenttia naisista ja 12 prosenttia miehistä. Entisen kumppanin väkivallan kohteeksi oli joutunut 27 prosenttia naisista ja 13 prosenttia miehistä. Miehet joutuvat useammin tuntemattoman henkilön tekemän väkivallan kohteeksi. Naisilla tekijä on usein entinen tai nykyinen kumppani.

Naiset olivat kokeneet päätyneissä parisuhteissa enemmän lyömistä, kuristamista, pään hakkaamista seinään ja seksuaalista väkivaltaa kuin miehet. Tuntemattomien tekemästä väkivallasta aiheutui miehille useammin seurauksia kuin naisille. Muissa tekijäryhmissä aiheutui naisille useammin vammoja. Naiset kokevat parisuhdeväkivallan seurauksena psyykkisiä oireita kolme kertaa useammin kuin miehet. Tyypillisiä naisten kokemia seurauksia olivat pelko, viha, itsevarmuuden heikkeneminen, haavoittuvuuden tuntemukset. Miehille tyypillisiä parisuhdeväkivallan seurauksia olivat masennus, viha ja järkytys. (Heiskanen, Ruuskanen 2010, 5, 6, 16, 21, 24). Naisten kokema väkivalta on usein pidempikestoisempaa kuin miesten kokema parisuhdeväkivalta. Epidemiologisissa tutkimuksissa on myös havaittu, että naiset kokevat väkivallan seurauksena useammin traumaoireita kuin miehet (Näre & Ronkainen 2008, 14). Naiset ottavat rikosten uhrien tukipalveluihin yhteyttä tyypillisesti seksuaalisen tai pitkään jatkuneen parisuhdeväkivallan takia, kun miehet ottavat yhteyttä kadulla tai ravintolassa tapahtuneen kertaluonteisen väkivaltakokemuksen vuoksi. (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 46; Poijula 2019, 65-66 teoksessa Honkatukia 2010). Naiset voivat kärsiä ihmissuhteissaan sellaisista väkivallan, syrjinnän ja riippuvaisuuden muodoista, joiden vuoksi heidän olisi vaikeaa tai mahdotonta jättää väkivaltainen mieskumppaninsa, kun miehille vastaavat riippuvuuden muodot ovat harvinaisia (Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010:5, 21). Husson tutkimuksen mukaan miehet ja naiset myös kokevat, ymmärtävät ja tulkitsevat eri tavalla paitsi oman, myös toisen ruumiin väkivallan kohteena ja välineenä. (Husso 2003, 226.) Psyykkisinä kokemuksina väkivallan haavoittuvuus ja särkyminen ovat kuitenkin universaaleja ihmisen särkyvyyteen liittyviä prosesseja (Ronkainen & Näre 2008, 14).

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen naisuhritutkimuksessa (Naisiin kohdistunut väkivalta 2005) naisiin kohdistuvaa parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa selvitettiin kymmenenosaisella kysymyssarjalla, jossa kuvattiin arkipäiväistä väkivaltaa väkivallalla uhkailusta törkeämpiin väkivallantekoihin. Samanlaisella kysymyssarjalla selvitettiin sekä nykyisen avio- tai avomiehen että entisen avio- tai avomiehen tekemää väkivaltaa. Tutkimuksessa kävi ilmi

muissakin tutkimuksissa sekä rikoslaissa (ks. esim. STM 2009, 60; HE 78/2010 eduskunnalle laiksi rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta) kuvattu väkivallan kehitys, jossa miehen väkivallan käyttö voi alkaa parisuhteissa lievemmän väkivallan muodoilla, jotka voivat muuttua vakavimmiksi ja monimuotoisemmiksi (ks. myös Näre 1994, 164; Lundgren 1993, 193-205 teoksessa Keskinen 1996, 30). Myös seksuaalinen väkivalta voi tulla mukaan kuvaan. Samalla kyselyaineiston tulokset osoittivat, että väkivallan eskaloituminen ei ole vääjäämätöntä vaan väkivalta voi muuttua muotoaan esimerkiksi henkiseksi väkivallaksi tai loppua. (Piispa & Heiskanen ym. 2005, 56; ks. myös Stark 2007, 57 teoksessa Murphy 2009, 207). Ruhjeet ja mustelmat voivat parantua, mutta fyysisen väkivallan kohteena olemiseen liittyvästä ”henkisen väkivallan verkosta” irrottautumiseen voi mennä loppuelämä. Väkivaltaa kokeneet naiset ovat kuvanneet väkivaltaisessa suhteessa elämistä jälkeenpäin ”verkossa kiinni olemiseksi”, ”verkkoon sotkeutumiseksi” ja ”verkossa pyristelemiseksi”. (Husso 2003, 205.) Katson, että väkivallassa on tekojen sijaan keskeisempää pelon kokeminen ja väkivallan seuraukset uhrille. Pelon tunteminen on hyvä määritelmä sille, kuka on uhri. (Jokinen 2003, 13). Kuten työmarkkinoiden segregaaation toteaminen ei tarkoita, etteikö miehiä toimisi naisvaltaisilla aloilla ja naisia miesvaltaisilla aloilla, ei havainto parisuhdeväkivallan sukupuolistuneisuudestakaan tarkoita, etteivätkö myös miehet joutuisi parisuhdeväkivallan uhriksi²⁰.

Väkivallan seuraukset

Arkikokemus osoittaa, että sama suhde voi olla joillakin tavoilla hyväksi, mutta toisilla tavoilla vahingollinen (Laitinen 2004, 31-33 teoksessa Notko 2011, 67). Parisuhdeväkivalta on sekä ilmiönä että kokemuksena erityinen, koska pahoinpitelijä on yleensä sama ihminen joka myös rakastaa, ja jonka kanssa jakaa kodin. Suhteen intiimiys, kumppanuus ja yhteisen kodin jakaminen määrittävät siten olennaisesti väkivallan kokemista (Husso 2003, 195). Parisuhdeväkivallassa ei ole kyse mistä tahansa, vaan usein kaikkein läheisimmän toisen ihmisen tekemästä väkivallasta. Kun elämää uhkaava vaara on läheisen ihmisen tekemää ja tarkoituksellisesti aiheutettua, se horjuttaa käsityksiä elämästä ja maailmasta ylipäänsä, etenkin omasta turvallisuudesta (Brison 1997, 13-14 teoksessa Husso 2003, 203). Se rikkoo luottamuksen ja murskaa kannattelevan yhteyden itsen ja toisen sekä koko ihmiskunnan välillä. Väkivallan uhrin voivat kokea tulleen pelkistetyiksi objekteiksi ja määritellyiksi arvottomiksi. (Husso 2003, 203). Jos väkivaltaa kokenut nainen on eristäytynyt tai eristetty sosiaalisesta elämästä, voi oma kumppani olla ainut välittämistä ilmaiseva ihminen. Erityisesti pelko vaikeuttaa naisten irtautumista väkivaltaisista suhteista. (Husso 2003, 83). Suhteissa,

²⁰ Mukailtu Näreen ja Ronkaisen ajatuksesta (2008).

joissa toinen osapuoli käyttää väkivaltaa, on usein myös jotain hyvää, ja kumppanille voidaan toivoa kaikesta huolimatta parasta.

Husson mukaan parisuhteissa tapahtuva väkivalta murtaa sen kohteena olevien luottamuksen ihmissuhteisiin, omaan turvallisuuteen ja elämän jatkuvuuteen hyvin kokonaisvaltaisesti. (Husso 2003, 237). Pohjonen kuvaa parisuhdeväkivaltaa ”monimuotoiseksi alistusmekanismiksi” (Pohjonen 1994, 69). Husson mukaan väkivallan kohteena olemisen kokemus ja siitä selviytyminen tekevät yhtäältä vahvaksi, mutta toisaalta hyvin haavoittuvaksi. Siinä missä selviytyminen voi lisätä itseluottamusta, voivat myös väkivallan muistot jättää jälkensä. Husson aineistossa naiset kertoivat, että vielä vuosien ja vuosikymmenienkin päästä väkivaltaisen suhteen päättymisestä saattaa oma ruumis reagoida yllättävästi, pelokkaasti ja paniikinomaisesti liikkeisiin ja eleisiin, jotka muistuttavat koetusta väkivallasta ja väkivallan tilasta (Husso 2003, 241; ks. myös hooks 1997, 253.) Husson tutkimuksesta selviää, että parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset ovat erityisen alttiita häpeälle. Häpeä vahvistuu vuorovaikutustilanteissa, mutta se on läsnä myös väkivaltaisessa parisuhteessa, pahoinpidellyssä ruumiissa ja parisuhdeväkivaltaa koskevissa diskursseissa. Husson mukaan häpeää tuotetaan ja ylläpidetään sekä yksityisesti että julkisesti syyllistämällä naisia parisuhteiden ongelmista ja tuottamalla heille kykenemättömyyden, osattomuuden ja kelvottomuuden kokemuksia. (Husso 2003, 261). Naiset pyrkivät usein toimillaan peittämään väkivaltaa koska he häpeävät sitä, että ovat epäonnistuneet uusintamaan ideaalin perheen uusintamisessa joutuessaan väkivallan kohteiksi. (Lahti 2001, 31).

Suvi Keskinen jäsentää lukkiutuneiden valtasuhteiden käsitteen avulla väkivaltaa kokeneiden naisten kokemuksia. Parisuhdeväkivallassa ei usein ole kyse yksittäisistä väkivallanteoista, vaan niiden ja muiden vallankäytön muotojen kautta rakentuvasta valtasuhteiden epäsymmetrisyydestä. Keskinen Foucault’hon nojaavan valtakäsityksen mukaan väkivalta toimii eräänä vallan taktiikkana ja erityisesti toistuessaan lukkiuttaa valtasuhteita. Riippuen lukkiutumisen asteesta on naisella käytössään erilaisia vastarinnan ja toiminnan muotoja. Oleellista on vastarinnan mahdollisuuksien kaventuminen, josta seuraavat epätasavertaiset voimasuhteet. Keskinen pitää tärkeänä väkivallan ja erilaisten vallankäytön muotojen erottamista toisistaan, mutta samalla tähdentää niiden yhteenliittymistä (Oksala 2003, 45-47, 65-67 teoksessa Notko 2011, 76). Keskinen tarjoaa ratkaisua feministisen tutkimuksen ja Foucault’n väliseen jännitteeseen esittämällä ajatuksen vallasta sekä vaihtelevana että mahdollisesti joihinkin asemiin lukkiutuvana ja jatkuvien epäsymmetristen suhteiden tuottamisena. Keskinen mukaan parisuhdeväkivallassa ei ole kyse vain yksittäisistä

väkivallanteoista vaan laajemmasta valtasuhteiden epäsymmetriasta, jota väkivalta ja muut vallankäytön muodot muokkaavat. (Notko 2011, 76. mt. 45-47). 76).

Miten parisuhdeväkivallasta puhutaan?

Keskinen (2005, 240) on erotellut kaksi perheammattilaisten tapaa puhua väkivallasta sekä perheammattilaisten tavan puhua parisuhteesta, rakkaudesta ja seksuaalisuudesta. Väkivalta vallankäyttönä -konstruktiossa väkivalta ymmärretään ilmiönä, jolla on tekijä, ja joka kohdistuu toiseen ihmiseen. Tekijyydestä seuraa myös vastuu väkivallan teosta ja väkivallan lopettamisesta. Siihen sisältyy moraalinen kannanotto ja luopuminen perheväkivalta-konstruktion näennäisestä neutraaliudesta. Väkivalta vallankäyttönä -konstruktiossa naisia kehoitettiin pitämään puoliaan. Väkivaltaa käsiteltiin tässä konstruktiossa vallankäyttönä ja sen psyykkisiä seurauksia pidettiin vakavina. Väkivaltatyössä korostettiin miesten vastuuttamista väkivallanteoista, tuettiin naisten toimijuutta sekä käsiteltiin traumatisoitumista. Vaikka tällainen lähtökohta voi kuulostaa itsestään selvältä, poikkeaa se merkittävästi esimerkiksi perheväkivalta-konstruktioista. (Keskinen 2005, 237.)

Lähtökohdiltaan sukupuolineutraalissa väkivalta oireena -konstruktiossa miesten fyysinen väkivalta esitettiin vastaavana tapana ”purkaa pahaa oloa” kuin ”naisten käyttämä henkinen väkivalta”. Väkivalta tulkittiin ilmaisuksi jostain perustavanlaatuisesta ongelmasta. Väkivallan määrän tai muotojen tarkkaa selvittämistä ei pidetty tärkeinä, vaan sen nähtiin johtavan taaksepäin katsovaan ja katkeruuden sävyttämään suuntaan. Väkivaltaa kokeneille naisille ja väkivaltaa käyttäneille miehille rakennettiin yhtäläisiä, tasapuolisuuteen perustuvia asetelmia, eikä valtasuhteita pohdittu. Työntekijöiden mukaan naiset olivat verbaalisesti lahjakkaampia ja miehet ilmaisivat itseään toiminnalla. Keskinen katsoi, että vaikka väkivaltakäsitys oli sinänsä sukupuolineutraali, olivat sen selitysmallit stereotyyppisellä tavalla sukupuolittavia. (Keskinen 2005, 238.)

Keskinen huomasi, että sukupuolitettuja asetelmia rakentavat parisuhde- ja perhediskurssit nousivat hallitsevaan asemaan ja sulkivat pois väkivallan käsittelyä. Keskeisiä diskursseja olivat heteroseksuaalista parisuhdetta rakentavat diskurssit sekä ydinperhettä rakentavat diskurssit. Työntekijät tulivat tahtomattaan oikeuttaneeksi miesten vallankäyttöä ja väkivaltaa kyseenalaistamattomien sukupuoliasetelmien toistolla. Parisuhteen muutos nähtiin naisten tehtäväksi ja naisilta odotettiin vastuuta, kompromissien tekemistä, sopeutumista sekä velvoitteita seksiin. Keskinen kuitenkin huomasi, että vaikka kompromissit ja ratkaisujen etsiminen esitettiin tasapuolisesti molempien tehtäväksi, kääntyivät ne käytännössä naisten vastuun korostamiseksi. Puheessa rakennettu kahden osapuolen ja tavoitteisiin sitoutumisen

asetelma kohtasi vain toisen osapuolen (naisen) ja suuntautui ohjeistamaan häntä. Alun perin sukupuolineutraali ja tasapuolinen muutosehdotus sukupuolistui siis käytännöissä (Keskinen 2005, 241-243). Keskinen katsoo, että puuttuminen miesten väkivaltaan edellyttää aina jonkinlaista ydinperheideaalin tai väkivaltaa käyttävien miesten aseman kyseenalaistamista. Väkivallan uhka tuo näkyväksi, ettei elämä ydinperheessä ole aina niin harmonista kuin millaisena se ideaalikuvausissa voidaan esittää. Keskinen mielestä väkivaltaa on tulkittava vallankäyttönä ja yrityksenä hallita kumppania yhteydessä sukupuolen tuottamisen tapoihin. (Keskinen 2005, 349, 353, 355, 364.) Laajalle levinneissä stereotyyppisesti sukupuolistavissa diskursseissa korostui esimerkiksi ajatus naisten vastuusta hoivata (Keskinen 2005, 205).

Keskinen kuvaili naisilta odotettua hoivavastuuta tapauksella, jossa mies oli ollut pitkään väkivaltainen vaimoaan kohtaan. Pariskunnan erottua uhkasi mies tappaa naisen ja heidän lapsensa. Putkasta päästyään mies otti naiseen yhteyttä ja pyrki vetoamaan naisen hoivavastuuseen kertomalla elämänsä vaikeudesta. A-klinikalta, jossa mies oli hoidossa, soitettiin naiselle, ja vedottiin häneen että hän huolehtisi miehestä. A-klinikan yhteydenotto saikin naisen lopulta huolehtimaan miehen avunsaannista. (Keskinen 2005, 254). Keskinen mukaan muut ihmiset ja auttajatahot toimivat monesti tavoilla, jotka tukevat väkivaltaa kokeneiden naisten asettumista hoivaajan positioon suhteessa mieheen. Vakavankin väkivallan uhka saatetaan sivuuttaa, kun huomion keskipisteeksi nousee miehen selviytyminen ongelmistaan. (Keskinen 2005, 257)²¹.

Perheväkivallalla tarkoitetaan laajassa merkityksessä henkistä tai ruumiillista (myös seksuaalista) väkivaltaa avioliitossa tai muussa parisuhteessa. Myös lapsiin kohdistuva väkivalta on perheväkivaltaa. Perheväkivallaksi luetaan yleensä myös väkivalta parisuhteen päättymisen jälkeen. Perheväkivaltadiskurssi käsittää väkivallan johtuvan perheen dynamiikasta, enimmäkseen interpersonaalista ongelmista, kommunikoinnin puutteesta, alkoholismista ja työttömyydestä. Teuvo Peltoniemen lanseeraama perheväkivaltakäsité on vaikuttanut siihen, että naiseen kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa on Suomessa käsitelty sukupuolineutraalisti ”perheväkivaltana” lainsäädännössä, poliittisessa päätöksenteossa, mediassa, valtion ja kunnan hallinnossa, tutkimuksessa ja kuntalaisten palveluissa. (Pylkkänen 2012.) Turvakodeissa oli pitkään keskeistä perheen tai parisuhteen säilyttäminen ja väkivaltaa käyttäneitä miehiä kutsuttiin vierailuille. Peltoniemi kehui turvakoteja siitä, että

²¹ Myös Tainio on todennut, että käsitellessään parisuhteen ongelmia asettavat parisuhdeoppaat muutoksen usein naisten tehtäväksi (Tainio 1999, 19-21, teoksessa Keskinen 2005, 246). Vaikka mies näyttäytyy parisuhdeoppaissa ongelmallisena, nähdään hänet helposti ”oman ominaislaatunsa määräämänä”. Toisin kuin naisella, miehellä ei nähdä olevan mahdollisuuksia muuttumiseen, vaan hän saa olla sellainen kun on. Tämä vapauttaa miehen myös syyllisyydestä (Keskinen 2005, 246-247).

väkivallan korostettiin olevan koko perheen yhteinen ongelma. (Peltoniemi teoksessa Kantola 2006, 103). Keskeistä tälle diskurssille on, että väkivaltaisia miehiä pitäisi ymmärtää eikä stigmatisoida. (Kantola 2006, 103, 107). Parisuhdeväkivaltaa on selitetty naisten verbaalisella provosoinnilla, rakkaudella ja mustasukkaisuudella jo 1500- ja 1600-luvuilla (Korhonen 2000, Lövkrona 2001 teoksessa Husso 2003, 300 ja Keskinen 2005, 220). Tutkimukset osoittavat naisten kuitenkin joutuvan usein henkisen väkivallan kohteiksi parisuhteissa. Väkivallan selittäminen nalkutuksella ja siihen kytkeytyvä henkisen ja fyysisen väkivallan vastakkainasettelu ylläpitävät todellisuutta, jonka mukaan naiset olisivat henkisesti ja verbaalisesti väkivaltaisia sekä miehet puolestaan, tai sen vuoksi, fyysisesti väkivaltaisia. (Husso 2003, 278).

Perheväkivaltadiskurssiin kuuluu ajatus, että väkivalta on ”koko perheen ongelma”. Sen sijaan, että puhuttaisiin väkivaltaisesta henkilöstä, voidaan puhua ”väkivallasta perheessä”, ”väkivaltaisesta parisuhteesta” tai jopa ”vakavasta ristiriitaisuudesta” perheessä. Näillä puhetavoilla häivytetään se, että väkivallassa on kysymys väkivaltaa käyttävästä henkilöstä, ja että väkivaltaa käyttävä henkilö on ainoa, jolle vastuu väkivallasta kuuluu. Se, että perheväkivaltadiskurssi on pitkään ollut hallitseva (nykyään puhutaan myös lähisuhdeväkivallasta) on vaikuttanut siihen, miten vastuun jakaminen parisuhdeväkivallasta ymmärretään palveluissa, hallinnossa, poliittisessa päätöksenteossa ja mediassa sekä miten yksittäiset ihmiset sen ymmärtävät. Perheväkivaltadiskurssissa tekijä, uhri ja väkivallan sukupuolittuneisuus katoavat, vaikka tutkimustieto osoittaa, että valtaosa ”perheväkivallasta” on miesten naisiin kohdistamaa parisuhdeväkivaltaa. Keskinen mukaan perheväkivaltadiskurssille rakentuva väkivaltakonstruktio rakentaa kuvaa kahden tasaveroisen osapuolen kiistoista ja yhteisestä vastuusta tilanteen korjaamiseksi. (Keskinen 2005, 220.)

Käsitteet sekä avaavat että sulkevat ovia. Sanat ja termit kiinnittyvät osaksi tiettyä ymmärrystapaa, joka on jo ottanut kantaa siihen, mistä ilmiössä on kyse. Usein tämä kannanotto sisältää moraalisen ja arvottavan ulottuvuuden, jolla oikeudet, velvollisuudet, vastuut, tavoitteet, tärkeys ja vähäpätöisyys jaetaan osapuolten välillä ja asiantilojen suhteen. (Ronkainen 1998; 12,13.) Käsitys yhtenäisestä perheestä painottaa yhteisyyttä ja yhteisiä intressejä peittäen näkyvistä perheen sisäiset erimielisyydet ja eroavaisuudet (Keskinen 1996, 2006). Perheväkivaltakäsitys on erittäin ongelmallinen, koska perhe-ideaan ei sovi ajatus vallasta, ja perheen jäsenet nähdään ”perheenjäseninä”, funktionaalisen kokonaisuuden osina. Näkökulma piilottaa väkivallan osapuolten sukupuolittuneet valtaerot. Myöskään sitä, kenen etu tietynlainen perhe on, ei kysellä. Perheajattelun syvänä moraalisenä juonteena on ajatus yhteisestä projektista ja vastuusta, minkä rinnalla yksilön vastuut ja kärsimykset kutistuvat.

Perheväkivaltatermi estää myös väkivallan analysoinnin suhteessa sukupuolten välisiin suhteisiin, seksuaalisuuteen ja sukupuolijärjestelmään. Perheväkivaltatermin kyky erotella erilaista perheessä tapahtuvaa väkivaltaa on myös heikko. (Ronkainen 1998; 12,13).

Julkinen keskustelu

Hegemoniset väkivaltaan liittyvät diskurssit ovat Suomessa aina olleet sukupuolineutraaleja eikä feministisen diskurssin ajatus väkivallan sukupuolittuneisuudesta ole koskaan tullut hallitsevaksi tavaksi puhua kotona tapahtuvasta väkivallasta. Kesken mukaan suomalaisessa valtiofeministisesti muotoillussa naiseen kohdistuva väkivalta -diskurssissa on jäänyt suhteellisen vähäiselle huomiolle se sukupuolen, vallan ja seksuaalisuuden analyysi, mikä useimpien länsimaiden feministisessä turvakotiliikkeessä ja feministisessä diskurssissa on muodostanut toiminnan perustan. (Keskinen 2005, 113). Husson mukaan julkisen väkivaltakeskustelun sokea piste on siinä, että väkivaltaisesti käyttäytyvien miesten käyttämien väkivallan muotojen kirjo sivuutetaan ja peitetään. Sekä Husson tutkimus että esimerkiksi Heiskasen ja Piispan tutkimus (1998, 22) osoittavat, että väkivaltaa parisuhteissa käyttävät miehet käyttävät monia väkivallan muotoja, kuten nimittelyä, nöyryyttämistä, mustasukkaista kontrolloimista, yhteydenpidon rajoittamista sukulaisiin ja ystäviin, itsensä ja kumppanin vahingoittamisen uhkailu tai yhteisen omaisuuden rikkomista. Väkivaltaisissa parisuhteissa läsnä oleva fyysisen väkivallan uhka on myös yksi väkivallan muoto. (Husson 2003, 278). Parisuhdeväkivallan sukupuolittuneisuudesta puhuminen ja kirjoittaminen on kuitenkin ymmärretty usein miesten syyttämiseksi, ja siihen on reagoitu ”tasa-arvon ja tasapuolisuuden nimissä” syyllistämällä naisia. Husson mukaan miehistä ei ole voinut puhua ja kirjoittaa julkisesti väkivallan tekijöinä ilman soraääniä (Husson 2003, 278.) Jeff Hernin mukaan väkivaltaa koskeva miesten puhe ja konstruktio ovat osa yhteiskunnallista keskustelua, ja väkivaltaa koskevat selitykset ovat hänen mukaansa osa miehistä vallankäyttöä ja uusintavat voimassa olevia valtasuhteita (Heran 1998, 144 teoksessa Nyqvist 2001, 148-149).

Väkivallan määritelmä

Parisuhteessa tapahtuvalla väkivallalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa nykyisen tai entisen avio- tai avopuolison tekemää fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai niillä uhkailua (Piispa 2005, 43). Tulkiten väkivallaksi myös henkisen väkivallan, joka on sekä osa fyysistä väkivaltaa, että tarkoituksellista henkistä vahingoittamista, joka voi olla esimerkiksi nöyryyttämistä, alistamista tai vähättelyä. Tulkiten, että väkivalta on ruumiin ja mielen integriteetin loukkaamista (Näre & Ronkainen 2008, 8). Ymmärrän väkivallan keinona

alistaa, herättää huomiota ja viedä oma näkemys läpi, en päämäärä sinänsä (Husso 1994, 140.) Pidän olennaisena väkivallan aiheuttamia seurauksia enkä tekoja sinänsä. Pelko on hyvä määritelmä sille, kuka on uhri.

Sukupuolen määritelmä

Tutkimuksessani puhutaan paljon miehistä ja naisista, jonka vuoksi koen tärkeäksi tarkentaa oman käsitykseni sukupuolesta. Tulkitsen, että sukupuolisuhteet ovat jatkuvan neuvottelun alla yhteiskunnan eri alueilla ja tiloissa sekä tuottavat erilaisia diskursseja ja ovat itse niiden tuottamia. (Butler 1990; Connel 1995, 1996; Hélen 1997, 1999; Moore 1994, 1999b; Ortner 1996 teoksessa Lahti 2001, 9). Katson, että sukupuoli on se sosiaalinen merkitys, joka biologialle annetaan tai määritetään tietyssä kulttuurissa (Butler 1993 teoksessa Liljeström 2004, 119). Näen miesten ja naisten välisen eron perustuvan valtaan ja sen puutteeseen (MacKinnon 1987, 123 ja Judith Butler 1990 teoksessa Allen 2005, 8). Tulkitsen sukupuolieron olevan sosiaalisesti rakentunut ja valtasuhteiden muovaama. Katson MacKinnonin tavoin, että sukupuolittuneen vallan perustotuus on, ettei yksikään nainen voi paeta merkitystä, joka naisena olemiselle annetaan sukupuolittuneessa sosiaalisessa järjestelmässä (MacKinnon 1989, 104-105 teoksessa Allen 2005, 8).

3 VALTA JA VÄKIVALTA TUTKIMUKSEN KOHTEENA

3.1 Valta politiikan tutkimuksessa

Valta on kiistelty käsite ja sitä voidaan teoretisoida monella tapaa. Arvot ohjaavat valtakäsityksiämme ja valtakäsityksissä on aina poliittinen ja moraalinen ulottuvuus. (Lukes 2002, 44). Voimme olla vallan kohteita, sen käyttäjinä, siitä hyötyjiä ja sen tuotteita. (Ronkainen 2010). Vallan luonteeseen kuuluvat kysymykset toimijan ja rakenteen välisestä suhteesta. Valta voidaan nähdä myös kykynä (power to), suhteena, systeeminä, emansipoivana voimana tai yhteistyöhön perustuvana valtana sekä ylivalentana (sortava valta). Länsimaissa valta on totuttu ymmärtämään herruutena sekä kykynä valvoa ja ohjata luonnon ja ihmisten toimintaa. Valta voidaan ymmärtää myös kykynä toteuttaa tavoitteita, jolloin siihen liittyy emansipaatio. (Gjerstadt 2009, 23. Katso myös Väyrynen 1992,100.)

Politiikan tutkimuksen traditionaaliset valtakäsitykset pohjautuvat Robert Dahlin klassiseen määritelmään (vallan ensimmäiset kasvot), jonka mukaan valta on ”A:n kyky saada B tekemään jotain, jota B ei ilman A:n vaikutusta tekisi” (Dahl 1969). Tässä yleisimmässä valtakäsityksessä valta hahmotetaan dominaatiosuhteena, kykynä saavuttaa oma tahto muiden yli (*power over* englanniksi) (Powell 2007, 359, Goehler 2000, 42.) Valta ymmärretään siis yksilön tai ryhmän kykynä alistaa, kontrolloida, manipuloida ja pakottaa toisia ihmisiä toimimaan omien päämääriensä mukaisesti. Näin määritelty valta voidaan yhdistää alistamiseen, tukahduttamiseen, kieltämiseen, vapauden rajoittamiseen, konflikteihin, väkivaltaan, pahuuteen, itsekkyyteen, hierarkioihin ja sortamiseen. (Anttonen 1998, 54; Galbraith 1984, 16; Kreisberg 1992, 11, 30, 36, 45–53 teoksessa Gjerstad 2009, 36.) Väkivallan käyttö voidaan käsittää vallan ensimmäiseksi ulottuvuudeksi. Väkivallan ymmärtäminen alistavana pakkokeinona, kontrollointina ja pelotteena on tärkeää, jotta huomataan, että väkivalta eroaa esimerkiksi vuorovaikutuksesta ja riitelystä, ja että sillä on tekijä.

Dahlin valtakäsitys jättää huomioimatta sellaisen vallankäytön, jota ei voi suoraan havainnoida (vallan toiset kasvot). Esimerkiksi huonommassa valta-asemassa olevat ihmiset eivät välttämättä edes yritä vastustaa vallankäyttöä, koska kokevat sen turhaksi. (Bachrach & Baratz 1962 teoksessa Lukes 1978). Myös se on valtaa, kun A suuntaa energiansa luodakseen sosiaalisia ja poliittisia arvoja sekä institutionaalisia käytäntöjä jotka rajoittavat poliittista prosessia siten, että yleisön valinnanmahdollisuudet pienenevät (Lukes 1978, 16 teoksessa Squires 1999, 33).

Steven Lukes kutsuu edellä mainittuja tapoja vallan käsitteellistämiseksi vallan kolmeksi ulottuvuudeksi tai kolmiksi kasvoiksi. Ne kaikki perustuvat valtaa jonkun yli- valtaan eli tietyn tyyppiseen suhteeseen: hallintaan, herruuteen, käskyvaltaan tai kontrolliin. Valta on tämän käsityksen mukaan jotain, jonka voi omistaa ja jolla on muoto (Squires 1999, 33). Sekä vallan ensimmäisiin että toisiin kasvoihin kuuluu oletus, että konflikti voidaan havaita ja olettaen subjektiivisten intressien olemassaolosta. Lukes kritisoi näitä näkemyksiä siksi, että ne jättävät huomioimatta vallan merkityksen intressien muokkaamisessa. (Squires 1999, 33-34; Lukes 2002, 42). Lukesin mukaan merkittävää valtaa on saada ihmiset haluamaan tiettyjä asioita, ja varmistaa alistuminen kontrolloimalla heidän ajatuksiaan ja halujaan. (ks. esim. Lukes 2002, 42). Lukesin määrittelemä vallan kolmas ulottuvuus, piiloinen vallan käyttö, voidaan nähdä salakavalimpana vallan muotona. Se on vallankäytön muotona on erittäin tehokas, koska ihmiset toimivat silloin omasta tahdostaan vastoin omia intressejään, vallan käyttöä havaitsematta.

Lukesin näkemyksen mukaan valtaa on nimenomaan asioissa, joita pidetään itsestään selvinä, ja valtaa käytetään silloinkin kun näkyvää konfliktia ei voi havaita. Tähän vallan kolmanteen muotoon yhdistyy sosiaalisten prosessien todellinen kontrolli. Tämänlainen kontrolli ilmenee selvimmin status quon ja yhteiskunnan eriarvoisuuden hyväksyvänä asenteena. Tämä instituutioita kontrolloiva valta sosiaalistaa ihmisiä ja tekee heistä tyytyväisiä epätasa-arvoon, vaikka todellisuudessa siitä hyötyvät vain harvat. (Jarvis 1997, 84 teoksessa Gjerstad 2009, 61.) Yksilöitä voidaan muokata esimerkiksi koulutuksen, indoktrinaation tai ideologisen vaikuttamisen kautta niin, että he luulevat tekevänsä tietoisia valintoja, mutta todellisuudessa he uusintavat toiminnallaan instituutioita, joiden uusintaminen ei itse asiassa ole heidän intressiensä mukaista (Gjerstad 2009, 61). Tehokkaita vallan käytön muotoja ovat myös toiminnan ehkäiseminen ja keskustelun hiljentäminen. (Lukes 1974 teoksessa Squires 1999, 33; Gjerstad 2009, 61.) Lukesin mielestä vallankäytön kannalta on olennaista, että ihmiset ymmärtävät omat intressinsä, sillä jos he eivät ymmärrä todellisia intressejään vallitsevan yhteiskunnallisen hegemonian vuoksi, ovat he olemassa oleville valtarakenteille alistaisia. Lukesin näkemys piiloisesta vallasta sopii omaan tutkimukseeni. Sen avulla voidaan analysoida esimerkiksi syitä, jotka vaikuttavat siihen, että asianomistajat suostuvat sovitteluun tai vähättelevät kokemaansa väkivaltaa.

Vallan määrittely ei usein ole itsetarkoitus käsiteltäessä valtaa, vaan ensisijainen motiivi voi olla tietynlaisten valtasuhteiden kritisointi ja muiden mahdollisuuksien arvioiminen. Haywardin mukaan valtakeskustelua motivoi sitoumus vapauteen ja poliittiseen tasa-arvoon. Valta vaikuttaa yksilöiden vapauteen, ja esimerkiksi Haywardin ja Lukesin mielestä

valtatuksien tulisi keskittyä alistettuihin ja niihin, joilla on pienet ”valtaresurssit”, sillä heidän olemisensa ja toimintansa on rajoitettua ja voisi olla toisinkin (Hayward & Lukes 2008.) Rakenteellisten valtateorioiden vahvuus verrattuna toimijälähtöisiin valtateorioihin on niiden mahdollistama epäoikeudenmukaisuuden ja sorron vastustaminen, kun ongelmallisia asioita ei nähdä vain toimijoiden aiheuttamina (Gergen 1999, 205–206 teoksessa Gjerstad 2009, 26). Sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksessa rakenteellisia valtateorioita pidetään toimijälähtöisiä teorioita pätevimpinä, sillä väkivallan käyttö nähdään sidoksissa kulttuuriin ja käsityksiin oikeanlaisesta mieheydestä ja naiseudesta.

3.2 Valta feministisessä tutkimuksessa

Keskustelua vallasta ja väkivallasta määrittelee usein jako yksityiseen ja julkiseen. Poliitiikan tutkimuksessa tärkeimmiksi käsitteiksi muodostuneita valtaa ja valtiota on tarkasteltu ensisijaisesti julkisen piirin kontekstissa keskittyen esimerkiksi valtaan yhteiskunnallisissa instituutioissa (Tolleson-Rinehart & Carroll 2006). Yksilöiden välinen yksityisten ihmisten välinen valta on kuitenkin yhtä lailla tärkeä ihmisten elämää jäsentävä ilmiö. Erityisesti koti ja perhe ovat merkittäviä vallankäytön areenoita. (Notko 2011, 70. Katso myös John Scott 2001, 137). Yksityisen ja julkisen piirin jyrkkä erottaminen toisistaan oli klassisessa poliittisessä filosofiassa keskeinen juonne (Tolleson-Rinehart & Carroll 2006). Pateman (1988, 198) kutsuu kodin ja yksityisen piirin erottelua patriarkaaliseksi erotteluksi. Toisaalta julkisen ja yksityisen piiri erottelun voi katsoa perustuvan seksuaalisoituun dikotomiaan, jossa yksityinen ja naisellinen näyttäytyvät vahingollisina ja sopimattomina,²² jonka vuoksi naiset suljetaan kansalaisuuden ulkopuolelle (Lacey teoksessa Lister 1997, 93). Pitämällä kansalaisuuden kannalta epäolennaisina yksityisen piirissä tapahtuvia asioita luodaan moraalinen raja (Tronto, 1993 teoksessa Lister) perheen ja ”poliittisen” välille. Listerin mukaan yksityisen ja julkisen erottamisella on oikeutettu puuttumattomuus epäoikeudenmukaisuuksiin ja alistamiseen kotona sekä kielletty hoivan ja kotona tehdyn työn merkitys, jotka ovat kansalaisuuden julkisen ”harjoittamisen” mahdollistavia asioita. (Lister 1997.)

Catharine MacKinnonin mukaan kansainvälinen järjestelmä (esim. YK, Euroopan neuvosto) on edistänyt miesvaltaisen valtion tasapainottamista, jossa seksuaalipolitiikkaan liittyviä asioita on sivuutettu verhoamalla ne moraalisiksi kysymyksiksi, eron ja alistamisen aseman

²² Kristevan mukaan kieltämisellä, ulossulkemisella sekä likaiseksi ja saastaiseksi määrittelemisellä ja kokemisellä on keskeinen asema kahden sukupuolen väliseen suhteeseen perustuvassa kulttuurisessa järjestyksessä. Kristevan mukaan naisten ruumis koetaan miesten ruumiita useammin abjektiksi, joka rikkoo rajoja ja järjestyksiä. ”Lika” ei ole absoluuttista vaan liittyy kulttuuriin järjestyksiin ja asioihin. Se on jotakin joka on väärässä paikassa tai pois paikoiltaan. Liaksi määritellystä asiasta tulee Kristevan mukaan silloin sekä yksilöä että yhteisöä uhkaava saastuttava asia, joka on kiellettävä ja salattava muilta. (Husso 2003, 85-86)

välille on laitettu yhtäläisyysmerkit ja pakko on piilotettu suostumuksen taakse (MacKinnon 2006, Verloo 2007, 143.) Kantola katsoo, että esimerkiksi parisuhdeväkivaltaan puuttumisen tärkeys on tullut Suomeen kansainvälisen lainsäädännön ja sopimusten kautta. (Kantola 2006, 105; ks. myös. Pietilä 2002, 233-234).

Valta kytkeytyy sukupuoleen monin eri tavoin. Jos feminismi ymmärretään liikkeeksi, joka pyrkii lopettamaan tietynlaisen naisia alistavan valtasuhteen (Yeatman 1997, 144 teoksessa Squires 1999, 39), on tärkeää, miten valtaa teoretisoidaan. Vallasta kiinnostuneet feministit ovat kiinnostuneet esimerkiksi sosiaalisen dominanssin ja alistuksen ymmärtämisestä sekä siitä, miten yksilöllinen tai kollektiivinen vastustaminen voivat muuttaa näitä suhteita. (Allen 2005, 3). Squiresin mukaan sosiaaliset rakenteet ja kulttuuriset sukupuolen ilmaisut ovat olennaisesti poliittisia kysymyksiä, jos valtasuhteet käsitetään osaksi politiikkaa. Tämän takia feministiteoreetikot tahtovat poliittisen teorian rekonstruktion keskittyvän erityisesti valtaan. (Fraser & Lacey 1993, 193 teoksessa Squires 1999, 38). Feministisessä tutkimuksessa kiinnitetään kuitenkin huomiota myös siihen, ettei alistaminen koske vain naisia (Kantola 2010, 82), vaan myös esimerkiksi niitä miehiä, jotka eivät täytä hegemonisen maskuliinisuuden määreitä (Jokinen 2003, 17).

Johanna Kantola on hahmottanut neljä erilaista lähestymistapaa sukupuoleen ja valtaan. **Ensimmäisessä** (yksiulotteinen valtakäsitys) lähestymistavassa valta ymmärretään resurssiksi, jonka voi omistaa tai jakaa ja jolla on muoto (Squires 1999, 33; Kantola 2010, 80.) Sen mukaan naisilla ei ole samanlaista pääsyä valtaan liittyviin resursseihin kuin miehillä, ja miehillä on valtaa naisiin. Valta ymmärretään nollasummapelinä siten, että jos naisten saavat lisää valtaa, on se pois miehiltä (Kantola 2010, 80). Se myös sisältää oletuksen, että vallan käyttö on aktiivista ja tarkoituksellista ja että valta sijaitsee tietyissä paikoissa tai tietyillä ihmisillä. Keskeistä vallalle on intressien ristiriita. Tämä käsitys vallasta perustuu usein oletuksiin, että valta sijaitsee valtiota lähellä olevissa instituutioissa kuten parlamentilla ja hallituksella (Saari; Kantola, 2010). Tässä kontekstissa tasa-arvoa tarkastellaan yksilötasolla, esimerkiksi tasavertaisuutena lain edessä tai yhdenvertaisina mahdollisuuksina. Tasa-arvon voi katsoa tällöin toteutuvan, kun lainsäädäntö on sukupuolineutraalia ja naisilla on samat muodolliset oikeudet ja velvollisuudet. (Kantola & Saari 2010). Kantolan mukaan yksiulotteisen valtakäsityksen ongelmana on esimerkiksi yksiulotteinen käsitystä sukupuolesta, sillä tilastot eivät tavoita eroja mies- ja naiskategorioiden sisällä (Kantola 2010, 81). Anne Hollin mukaan suomalaiselle yhteiskunnalle on ollut tyypillistä tämän valtakäsityksen mukaisesti usko lainsäädännön voimaan yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamisessa (Holli 2002, 27). Saari ja Kantola katsovat, että poliittinen tasa-arvodebatti

operoi Suomessa tällä traditionaalisella valtakäsityksellä, jossa ei keskustella vallasta yksityisessä piirissä (Kantola, Saari 2010.)²³ Kantolan mukaan usein yksityisen piirissä tapahtuva naisiin kohdistuva väkivalta on Suomen tasa-arvodiskurssin sokea piste (Kantola, 2006; Kantola, Saari 2010). Yksiulotteinen valtakäsitys on liian kapea tutkimukseni tarpeisiin, sillä se ei huomio rakenteellista vallankäyttöä ja esimerkiksi sitä, että ihmisille asetetaan erilaisia sekä velvollisuuksia sukupuolesta riippuen.

Toisessa (kaksiulotteinen valtakäsitys) Kantolan hahmottelemassa lähestymistavassa feministinen tutkimus on keskittynyt vallan alistavien muotojen teoretisointiin patriarkaatin²⁴ käsitteen avulla. Näkemys patriarkaatista olettaa, että naisia alistetaan samalla tavalla ajasta ja paikasta riippumatta. Christine Delphy on korostanut aviomiesten harjoittamaa taloudellista vaimojen hyväksikäyttöä, Shulamith Firestone on analysoinut seksuaalista reproduktiota, Susan Brownmiller on teoretisoinut kykyä raiskata ja Andrea Dworkin on käsitellyt seksuaalisuuden luonnetta. (Squires 1999, 39.) Patriarkaatin käsitettä on kritisoitu sen epähistoriallisuudesta ja yleistävyydestä feministisessä tutkimuksessa. Mikäli miesten ylivalta on kaikkialle leviävää ja naiset ovat ilman valtaa, olisi naisten valta silloin mahdottomuus. (MacKinnon 1987, 53 teoksessa Squires 2005, 8). Näkemystä on kritisoitu myös siitä, että se kiistää naisten toimijuuden ja esittää naiset avuttomina uhreina. Sen on myös nähty sivuuttavan naisten kokemusten rikkautta ja moninaisuuden (Elshtain 1992a, 110 teoksessa Squires 1999, 39). Patriarkaatin käsitettä on kuitenkin kehitetty ja sovellettu tuomalla siihen luokan lisäksi rotuun, etnisyyteen ja seksuaalisuuteen perustuvia alistussuhteita. (esim. Butler 1997 teoksessa Allen 2005, 8). Liljeströmin (2004, 126) mukaan miesten ja naisten ”vallankäytön” ja epäsymmetrisen suhteen huomiointi ei kuitenkaan tarkoita, että miesten herruutta ja naisten alistamista pidettäisi pysyvänä asiantilana. Alistamisen muodot ja tasot myös vaihtelevat aikakaudesta ja yhteiskunnasta toiseen. Sukupuolistuneen väkivallan tietyt muodot, kuten seksuaalinen häirintä, seksuaalinen väkivalta ja parisuhdeväkivalta kohdistuvat erityisesti naisiin. Naisiin kohdistuvan väkivallan voidaan katsoa ylläpitävän sellaista valtarakennetta, jossa miehillä on enemmän päätösvaltaa ja valtaa asioiden tulkinnoista

²³ Jos omaksuu näkemyksen politiikasta valtasuhteina, ja käsittää vallan sen laajempien artikulaatioiden tavoin (kolmiulotteinen konfliktinen valta, valta kapasiteettina, valta käytäntönä), tulee selväksi, että sosiaaliset rakenteet ja kulttuuriset sukupuolen ilmaisut ovat olennaisesti poliittisia kysymyksiä. Tämän takia feministiteoreetikot tahtovat, että poliittisen teorian rekonstruktio keskittyy erityisesti valtaan. Myös Frazerin ja Laceyin mukaan valtateoria on poliittisen teorian keskeisin rakennusaine (Frazer & Lacey 1993, 193 teoksessa Squires 1999, 38)

²⁴ “Voimme parhaiten määritellä patriarkaatin miesten välisten sosiaalisten suhteiden verkostoksi, jolla on materiaallinen perusta ja joka hierarkisuudessaankin vakiinnuttaa tai luo riippuvuutta ja solidaarisuutta miesten välille. Tämä taas mahdollistaa naisten hallitsemisen (...). Patriarkaatin keskeisenä materiaalisena perustana on miesten valta kontrolloida naisten työvoimaa. Miehet ylläpitävät tätä kontrollista kieltämällä naisilta pääsyn tiettyihin olennaisiin tuotantovälineisiin (...) sekä rajoittamalla naisten seksuaalisuutta.”(Heidi Hartmann teoksessa Liljeström 2004, 112.)

taloudellisen ja poliittisen vallan kautta. Sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksessa teorioissa hyödynnetään kaksiulotteista feminististä valtakäsitystä, jota hyödynnän myös tässä tutkimuksessa.

Kolmannen lähestymistavan mukaan valta käsitteellistetään toimintaa mahdollistavana tekijänä, valtauttavana valtana²⁵. Myös sovitteluun sisältyy ajatus valtauttavasta vallasta. Sovittelun merkitys nähdään parhaimmillaan voimauttavana ja eheyttävänä. Vallan kolmiulotteisena hahmottavat feministit näkevät tärkeänä esimerkiksi kysymyksen kapitalistisen yhteiskunnan sukupuolittuneille subjekteille asettamista ideologista esteistä. Sukupuoli ymmärretään vallan muokkaaman mielen ideologiseksi seuraukseksi (Gatens, 127 teoksessa Squires 1999, 39.)

Neljännnes lähestymistapa on Foucault'n valta-analyysi, jonka avulla on käsitteellistetty niitä tapoja, joilla valtasuhteet tuottavat sukupuolta ja sukupuolittuneita valtajärjestyksiä. Huomiota on ennen kaikkea kiinnitetty rakenteelliseen valtaan sekä eroihin miesten ja naisten kategorioiden sisällä. Sukupuoli-identiteetit nähdään valtasuhteissa rakentuviksi. (Squires 1999, 39). Ranskalaisen yhteiskuntafilosofin Michel Foucault'n näkemyksessä valta nähdään suhteiden verkkona, jonka voidaan nähdä viittaavan tasa-arvoisuuteen ja osallistumiseen enemmän kuin ”harvojen järjestelmälliseen enemmistön alistamiseen” (Hartsock 1996, 40 teoksessa Squires 1999, 43). Vallan tulkitsemisesta kaiken läpäisevänä seuraa, että valta nähdään kaikkialla olevana, ja suhteellisena, eikä sitä voi omistaa. (Foucault 1980, 98 teoksessa Squires 1999, 36.) Foucault'n näkemyksessä on keskeistä, miten valtasuhteet syntyvät ja miten niitä pidetään yllä hienovaraisilla ja vaikeaselkoisilla tavoilla. Foucault näkee valtasuhteiden läpäisevän kaiken sosiaalisen olemassaolon (McNay 1994: 90 teoksessa Squires 1999, 36). Kriitikoiden mukaan Foucault'n valtakäsitys kuitenkin lipsahtaa mahdollistavasta vallasta essentialistiseen hallitsevan vallan muotoon, koska Foucault'n nähdään käsittävän vallan hallitsevien näkökulmasta vallan kohteena olevien sijaan. Lisäksi Foucault'n voi tulkita osoittavan, että ne jotka ovat ”alimpina”, olisivat tilanteestaan vastuussa, sillä hänen mukaansa vallan analyysi tulisi aloittaa aina ”pienestä” eikä keskeltä tai ylhäältä. Foucault'n valtakäsityksen nähdään vaikeuttavan ylivallan paikallistamista. (Hartsock 1996, 40 & McNay 1994, 104 teoksessa Squires 1999, 38, 43.) Feministisessä teoriassa pidetään foucault'laista valtakäsitystä kuitenkin hyödyllisenä myös sen

²⁵ Esim. Arendtin mukaan valta ei vastaa vain ihmisten kykyyn toimia, vaan toimia yhdessä. Valta ei milloinkaan ole yksilön omaisuutta; se kuuluu ryhmälle ja on olemassa vain niin kauan kuin ryhmä on olemassa. Kun sanomme, että joku on ”vallassa”, tarkoitamme tosiasiaa että tietty määrä ihmisiä on valtaistanut hänet toimiakseen heidän nimissään. Sinä hetkenä kuin ryhmä, jolta valta oli peräisin lakkaa, katoaa myös ”hänen valtansa”. (Arendt 1969, 44 teoksessa Squires 1999, 35).

sukupuolisokeudesta huolimatta (Ramazanoglu 1993 teoksessa Squires 1999, 38; Koivunen 1996, 53-54, Pulkkinen 1998, 96 teoksessa Notko 2011, 72). Foucault'n valtakäsitys on mahdollistanut esimerkiksi sukupuolten välistä tasa-arvoa koskevien hegemonisten diskurssien dekonstruktion ja hegemonisten diskurssien hiljentämien asioiden käsittelyn. (Kantola & Saari, 2010.) Foucault'laiset feministiset analyysit ovat hyödyntäneet erityisesti Foucault'n kuvausta kurinpidollisesta vallasta, kun on analysoitu normatiivista feminiinisyyttä (Foucault 1977, 135-169 teoksessa Allen 2005, 13). Jos valta nähdään ulottuvan kaikkialle, voidaan se silloin nähdä sekä repressiivisenä, kieltävänä, ehkäisevänä, että kurinpidollisena ja mahdollistavana. Ratkaisevaa on, että se voi tuottaa vaikutuksia, kuten muiden asioiden ohella itseään valvovia subjekteja. (Squires 1999, 36-37.) Kurinalaistavana valtana voidaan pitää esimerkiksi sitä, että väkivallan kohteeksi joutuneet naiset oppivat vähitellen itse varomaan tekemisiään ja tarkkailemaan omaa käytöstään (Keskinen 2005, 49). Hyödynnän työssäni Keskinen Foucault'hon nojaavia väkivalta- ja perhediskurseja.

Ranskalainen teoretikko Pierre Bourdieu on teoretisoinut valtaa symbolisen väkivallan käsitteellä. Bourdieun mukaan laaja-alainen sosiaalinen epätasa-arvo ei perustu suoraan institutionaaliseen syrjintään, vaan valtasuhteita ylläpidetään ja luodaan hienovaraisesti yksilöiden ruumiiden ja dispositioiden kautta. Bourdieun mukaan sukupuolten välinen hierarkia perustuu sosiaaliseen järjestykseen, joka muodostuu muun muassa segregoituneista työmarkkinoista, sukupuolittuneesta työnjaosta sekä jaosta miesten julkiseen ja naisten yksityiseen tilaan (vrt. Nancy Hartsock 1983). Bourdieu katsoo, että tämä sukupuolittunut jako on läsnä kaikissa asioissa, niin sosiaalisessa maailmassa kuin myös yksilöiden habituksessa, ajattelussa ja toiminnassa. Bourdieu kutsuu tätä kognitiiviseksi rakenteeksi. Bourdieu näkee ajattelumme kokonaisuudessaan maskuliinisen ylivallan läpäisemänä. (Bourdieu 2002, 5, 10-11.)

Bourdieuun mukaan miesten ylivalta ja naisten sille alistuminen on rakenne, joka normalisoituu siten, että monet naiset hyväksyvät alistuneisuutensa. Miesten valta näyttäytyy luonnollisena osana sukupuolten välisiä suhteita (Bourdieu 2002, 33-34; Durey 2008 teoksessa Notko 2011, 74.) Bourdieu katsoo, että sukupuolten välinen eriarvoisuus perustuu siihen, että sukupuolittunut työnjako ja mieskeskeinen representaatio biologisesta ja sosiaalisesta reproduktiosta ymmärretään luonnollisina. Jako kahteen sukupuoleen ja siitä seuraavat erottelut nähdään luonnollisena ”asioiden järjestyksenä” Se, ettei jakoa kyseenalaisteta, synnyttää Bourdieun mielestä näkymättömän ja hienovaraisen symbolisen väkivallan (Bourdieu 2002, 33-34). Sukupuolten välisissä suhteissa symbolinen väkivalta ilmenee miesten ylivallan legitimoitumisena osaksi normaalia sosiaalista järjestystä, jonka

avulla naisia kohdellaan alempiarvoisimpina ja heille on tarjolla vähemmän resursseja (Notko 2011, 73. Ks. myös Bourdieu 1989, 1998, 99, 118-119, 123-128; Bourdieu ja Passeron 1977; Bourdieu ja Wacquant 2002, 167.) Bourdieu painottaa, että symbolisen väkivallan käsite ei ”vähättele” fyysistä väkivaltaa. Bourdieu ei myöskään väitä, että miesten ylivalta olisi ikuista, vaan että se on jatkuvan työn uusintamisen tuote, jota pitävät yllä esimerkiksi miesten fyysinen ja symbolinen väkivalta sekä instituutiot kuten perhe, kirkko, koululaitos ja valtio. (Bourdieu 2002, 34.) Minna Lahti on teoretisoinut miesten naiseen kohdistamaa avulla Bourdieun symbolisen väkivallan käsitteen avulla. Toisin kuin Bourdieu, tulkitse Lahti myös fyysisen väkivallan symboliseksi väkivallaksi. Lahden mukaan miehet käyttivät väkivaltaa kotona tilanteissa, joissa symboliset kategoriat ovat uhattuja. He oikeuttivat väkivallan käyttöä sillä, että se tähtäsi sosiaalisen järjestyksen palauttamiseen. Moore 1994: 66-67, Lahti 2001, 16, 54).

3.3 Näkökulmana sukupuolistuneen väkivallan tutkimus

Väkivallan määrittely on poliittista, ja sillä pyritään hallitsemaan ihmisten välisen väkivallan todellisuuksia. Jos käytäntöjä ei nimetä väkivallaksi, voidaan ne ulossulkea kokemuksena, työntää sivuun ja unohtaa. Sukupuolen huomioivat väkivaltakäsitteet pyrkivät määrittelemään uudelleen sosiaalisen ja kulttuurisen todellisuuden ja tuomaan käyttöön tapoja, joilla monimutkaista sosiaalista todellisuutta voi hahmottaa. Terminä sukupuolistunut väkivalta haastaa kotona tapahtuvan väkivallan perheväkivaltana, joka pitää sisällään oletuksen, että väkivalta olisi kotona tapahtuva asia, jolla ei olisi mitään tekemistä sosiaalisen elämän muiden ulottuvuuksien, kuten vallan ja sukupuolen kanssa (Husso 1994, Ronkainen 1998 teoksessa Lahti 2001, 31-32).

Kyky ja mahdollisuus väkivallan tekemiseen on universaalia. Kulttuurista ja sukupuolistunutta on kuitenkin se, miten sitä harjoitetaan, arvostetaan ja miten se tuomitaan. (emt 14,15). Siihen, miten väkivalta koetaan, vaikuttavat puolestaan vaatimukset väkivallan sietämisestä, väkivallasta vastuuttamisen puute ja väkivallan saamat kulttuuriset merkitykset. (emt. 12). Naiseen kohdistuva väkivalta ei ole tutkimuksellinen käsite vaan erilaiset tyyppillisesti naisten kokemat väkivallan muodot yhteen kokoava termi (Ronkainen 2008, 22), joten käyttämäni teoreettinen viitekehys muodostuu sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksesta²⁶. Vaikka parisuhdeväkivaltaan liittyy paljon mies- ja naistapaisuuksia, on miesten ja naisten välisiä eroja korostavaa väkivaltatutkimusta kritisoitu muun muassa

²⁶ Sukupuolistunutta väkivaltaa on kutsuttu Suomessa feministisessä tutkimuksessa sukupuolistuneeksi, seksuaalisoituneeksi ja sukupuolittuneeksi väkivallaksi. Nämä termit viittaavat siihen, että sukupuoli ja seksuaalisuus on nähty osaksi väkivallan rakennetta ja siihen liittyviä merkityksiä, asenteita ja selitystapoja.

mieslyöjä-naisuhri –asetelman ylläpitämisestä. Kritiikin kärki on kohdistunut siihen, että sukupuolten välisen eron esiin tuomisen on nähty sisältävän miesten syyllistämistä ja paha mies-hyvä naisuhri -vastakkainasettelua. Husson mielestä tämä reagointi perustuu väärinymmärrykselle, sillä mies- ja naistapaisuus eivät kiinnity biologiseen sukupuoleen. (Husso 2003, 52.) Suomalaiseen sukupuolistuneen väkivallan tutkimukseen ei sisälly essentialistista käsitystä sukupuolista eikä sukupuolistuneen väkivallan termi lukitse väkivallan sukupuolistunutta rakennetta asetelmaan, jossa miehet ovat tekijöitä ja naiset uhreja. (Ronkainen, Näre 2008; 21, 22, 36.)

Sukupuolistuneessa väkivallassa on sen sijaan kyse väkivallasta, joka syntyy ja saa erikoispiirteensä sukupuolten valtasuhteesta, minkä ei nähdä olevan staattinen eikä totaalinen. Sukupuolieroja huomioivassa tutkimuksessa pohditaan yhteiskunnallisia, sukupuolistuneita asenteita ja valtasuhteita ja niiden vaikutuksia esimerkiksi väkivaltaa käyttävien tai käyttäneiden elämään pikemminkin kuin miesten tai naisten hyvyttä yleensä. (Husso 2003, 52.) Oleellista on väkivallan, sukupuolen ja seksuaalisuuden kytkeytyminen toisiinsa joko kulttuurisesti, rakenteellisesti tai toimijatasolla. Sukupuolistuneen väkivallan viitekehyksessä on kiinnostuttu siitä, miten yhteiskunta ja erilaiset institutionalisoituneet toimintatavat merkityksellistävät väkivaltaa sukupuoleen liittyen ja kuinka historiallisesti ja kulttuurisesti muodostuneet sukupuolistuneet käytännöt näkyvät sukupuolittuneessa elämisessä. Tässä dynamiikassa valta-asetelmat näkyvät esimerkiksi siinä, miten, minkälainen ja keiden tekemä väkivalta määrittyy yhteiskunnassa ongelmaksi ja keiden kokemana väkivalta voidaan ohittaa.

Uudemmat feministiset lähestymistavat ovat kritisoineet alistaja–alistettu-mallia väkivallan selittämisessä. Kriittinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta on peräänkuuluttanut reflektiivisempiä teoreettisia työkaluja ja metodeja. Kritiikin mukaan naiset osallistuvat myös sosiaaliseen todellisuuteen eikä heitä voi kohdella vain passiivisina väkivallan kohteina. Esimerkiksi Lenore Walkerin huomio opitusta avuttomuudesta ei sovi väkivaltaa kokeneiden naisten kokemuksiin: ei ole todisteita, että väkivaltaa kokevat naiset olisivat erityisen avuttomia, kun he kokevat väkivaltaa. He pyrkivät kestämaan, pärjäämään, reflektoimaan ja ymmärtämään väkivaltaa. Toimijuuden korostamista ei pitäisi silti viedä liian pitkälle. Opitun avuttomuuden kritiikistä on johdettu että kyse olisi valinnasta. Erään tutkijan mukaan ”Nainen on uhri kun häntä lyödään ensimmäisen kerran, mutta toisella kerralla hän on vapaaehtoinen”. (De Becker 1997: 178. Katso myös Lahti 2001, 14-15). Esimerkiksi väkivaltaiseen parisuhteeseen jääminen voidaan tulkita asettumiseksi vapaaehtoiseksi väkivallan uhriksi. Kun kyse on parisuhteesta, saattaa rikoksen arviointiin vaikuttaa oletus vuorovaikutuksesta ja parisuhteesta olemisen vapaaehtoisuudesta. Väkivallan oletetaan silloin olevan osa

vuorovaikutuksellista syy- ja seurausketjua. Parisuhde ei kuitenkaan ole vapaisiin valintoihin perustuva yksityisasia, vaan osapuolten käytös ja roolit heijastavat yleisiä käsityksiä ja odotuksia. Miesten on esimerkiksi todettu osoittavan väkivallalla roolinsa edellyttämää valtaa ja kontrollia. (Pohjonen 69, 1994; ks myös Lundgren 1989, 123-128, 133-135.)

Tutkittaessa parisuhdeväkivallan sovittelua ei sukupuolta voida sivuuttaa, sillä sovitelluissa lähisuhdeväkivaltatapauksissa väkivallan uhreista enemmistö, 82 prosenttia, on naisia ja rikoksesta epäillyistä enemmistö on miehiä (Sambou & Uotila 2010; Flinck & Iivari 2004). Sukupuolistuneen väkivallan tutkimus on siten näkökulmana relevantti.

Lähisuhdeväkivallan sovittelussa on pitkälti kysymys väkivallan uhrien oikeusturvan toteutumisesta, joka lähisuhdeväkivallan sovittelussa merkitsee usein väkivaltaa kokeneiden naisten oikeusturvaa. Siihen, miten uhrin asema huomioidaan, vaikuttaa käsityksemme siitä, kuka voi olla uhri ja minkälainen uhrin pitää olla, jotta hän saa ”uhrin” statuksen. Esimerkiksi Ronkaisen mielestä suomalaisessa diskursiivisessa todellisuudessa väkivallan kohteena olleilla naisilla ei ole ollut edes pääsyä etenkään ”hyvän” tai ”oikeanlaisen” uhrin asemaan (Ronkainen 2001, 147 teoksessa Husso 2003, 52). Husson mukaan uhreiksi on mielletty ennemminkin väkivaltaisesti käyttäytyvät miehet, jotka on haluttu nähdä sekä väärinymmärrettyinä että olosuhteiden uhreina (Husso 2003, 52). Uhrius ei merkitse pysyvää haavoittuvuutta tai toimijuuden täyttä puuttumista. Uhrin asemaan ”pääsy” voi kuitenkin olla tärkeää silloin, kun toimijuus on kaventunut. Se merkitsee, että haavoittuvuus ja tuen tarve tunnustetaan. Uhrin aseman tunnistaminen on parisuhdeväkivallan sovittelun kannalta tärkeää, sillä sovittelun lähtökohta on osapuolten tasavertaisuus. Seurausten tunnistaminen on tärkeää myös siksi, että sovittelussa päätetään siitä, miten rikos hyvitetään. Mikäli uhrin asemaa ei ”myönnetä”, tarkoittaa se, ettei haavoittuvuuttakaan tunnusteta, ja silloin on mahdollista, että väkivalta voi jatkua sovittelussa tai tekijän ja ”uhrin” asema voi kääntyä ympäri.

Vallan analysointi väkivaltaan liittyen on tärkeää, koska sillä on konkreettista merkitystä ihmisten elämään. Parisuhdeväkivallan sovittelukäytäntö on esimerkki vallan teoretisoinnin merkityksestä ihmisten elämiin. Tulkitsen, että parisuhdeväkivallan sopivuus tai soveltumattomuus sovitteluun riippuu tavasta, jolla väkivalta ymmärretään. Kun väkivaltaa teoretisoidaan vuorovaikutukseen liittyvänä kysymyksenä, tulkitaan väkivaltaa todisteena patologiasta ja se kuvataan sosiaalisten suhteiden rikkoutumana. Sen nähdään aiheuttavan häiriön jokapäiväiseen elämään. Väkivaltakontrolliteorioissa, joihin itse sitoudun, fyysinen väkivalta ymmärretään yhdeksi niistä keinoista, joilla tekijä pyrkii kontrolloimaan uhria. Tästä näkökulmasta katsottuna sovittelu voisi toimia yhtenä niistä tilanteista, joissa tekijä kontrolloi väkivallan uhriksi joutuneen käyttäytymistä. Fischer, Vidmar ja Ellis huomasivat

sovittelutilanteita havainnoidessaan, että tekijä voi elein, katsein ja äänenpainoin kontrolloida uhrin käyttäytymistä (Leskinen, Mäkinen & Peltoniemi 1982, 53 teoksessa Niemi-Kiesiläinen 2004, 158.) Jos lähisuhdeväkivaltaa tulkitaan tällä tavoin vallankäyttönä, ei sovittelun edellytyksenä olevan luottamuksellisen ilmapiirin ja osapuolten tasa-arvoisen neuvotteluaseman voi pääsääntöisesti katsoa olevan mahdollista toteutua (Jones 1980, 308 teoksessa Niemi-Kiesiläinen 2004, 158). Tässä tutkimuksessa tulkitsen väkivallan olevan tietoista käyttäytymistä, jolla pyritään valta-aseman suojaamiseen tai sen saavuttamiseen. Näkemykseni on siten vastakkainen väkivallan vuorovaikutuksen käsittävien teorioiden kanssa. Katson, että valta ilmenee myös asioissa, joissa ei ole näkyvää konfliktia. Tulkitsen, että näkymättömän vallan mekanismit ylläpitävät sukupuolten välisiä hierarkkisia valta-asetelmia.

4 AINEISTO, ANALYYSI JA TUTKIJAN PAIKKA

Esittelen tässä luvussa tutkimuksen aineiston ja kuvailen aineiston keräämiseen prosessia.

Pohdin myös aiheen sensitiivisyyteen liittyen tutkimuseettisiä kysymyksiä.

Käsittelen lisäksi tutkijan paikantumista sekä feministisen tietämisen politiikkaan. Lopuksi kuvaan aineiston analyysitapaa ja arvioin laadullisen analyysin luetettavuutta.

Aineisto sisältää:

- 12 litteroitua liuskaa henkilöhaastatteluista (ensimmäinen aineistolähde)
- 4 liuskaa muistiinpanoja keskustelutilaisuuksista (toinen aineistolähde)
- Tutkimuksen Flinck, A., & Iivari, J. (2004). *Lähisuhdeväkivalta sovittelussa: tutkimus- ja kehittämishankkeen realistinen arviointi* (kolmas aineistolähde)

Tausta-aineisto sisältää:

- Lakivaliokunnan mietintö (LaVM 13/2005 vp)
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden sovittelusta (HE 93/2005)
- Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (SovL 9.12.2005/1015)
- Valtakunnansyyttäjänviraston asettaman sovittelutyöryhmän mietintö 31.1.2006
- Oikeusministeriön muistio ”Lähisuhdeväkivalta sovittelussa sekä kulukorvausten ja työkorvausten verottomuus” 31.8.2007
- Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry:n lausunto ”Seksuaalirikoksia koskevia epäkohtia ja muutostarpeita” oikeusministeriölle 30.4.2010
- Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry:n lausunto 48/2010
- Rikosuhripäivystyksen kannanotto sekä sovittelutoiminnan neuvottelukunnan ehdotukseen tulevaan hallitusohjelmaan että sovittelun toimintasuunnitelmaan 2011 – 2012.
- Rikosasioiden ja sovittelun neuvottelukunnan kokouspöytäkirjat 17.11.2007 ja 9.11.2009
- Tiedustelut Espoon (10.4.2012) ja Helsingin Lyömättömään Linjaan(10.4.) sekä Jussi-työhön (11.4.; 2.5.2012)

4.1 Tutkimusaineisto ja aineiston kerääminen

Tutkimukseni empiirinen aineisto koostuu neljästä aineistolähteestä. Keskeisimmän aineiston muodostavat kahden henkilön suulliset haastattelut. Haastattelut kestivät yhteensä kaksi tuntia. Yksi haastattelu (Johannes) oli litteroituna kahdeksan liuskaa ja toinen (Hanna) kaksitoista liuskaa. Toinen aineisto koostuu sovittelua koskevissa keskustelutilaisuuksissa tekemistäni muistiinpanoistani. Kolmantena aineistona käytän sovittelusta aiemmin tehtyä tutkimusta (Flinck & Iivari 2004). Neljäntenä aineistona käytän taustoittavaa aineistoa. Tutkimusotteeni on siinä mielessä etnografinen, että käytän useita eri aineistolähteitä.

Haastattelut ensimmäisenä aineistona

Ensimmäinen haastateltavani kutsun Johannekseksi ja toista haastateltavaani Hannaksi. Johanneksen naisystävää kutsun Tuuliaksi ja Hannan miesystävää kutsun Pekaksi. Kummatkin haastateltavat olivat sovittelun aikaan 30-40 vuotta. Johannes oli sovittelussa ennen sovittelulain voimaantuloa 2003-2005²⁷. Hanna oli sovittelussa lain voimaantulon jälkeen, 2010-2012. En mainitse tarkkoja vuosilukuja osapuolten anonymiteetin suojelemiseksi. Haastateltavien käyttämät ilmaisut on merkitty tekstiin kursiiivilla silloin, kun on haluttu lainata vain haastateltavien käyttämiä käsitteitä. Viittaa Johannekseen ja Hannaan myös ilmaisuilla 'väkivaltaa kokenut', 'väkivaltaa kohdannut', 'väkivallan uhri', 'rikoksen uhri', 'uhri' ja 'asianomistaja' tai 'sovittelun osapuoli'. Väkivaltaa tehneistä käytän nimiä 'väkivallan tekijä', 'tekijä', 'rikoksesta epäilty' ja 'sovittelun osapuoli'.

Käytin haastatteluaineiston keräämiseen kahdeksan kuukautta. Välitin tutkimuspyyntöäni kesällä ja syksyllä 2011 seitsemälle sähköpostilistalle²⁸, ja sain tätä kautta yhden haastateltavan. Vuoden 2011 lopussa välitin tutkimuspyyntöä erilaisille vauva- ja perhefoorumeille sekä Suomi24.fi -verkkosivulle, ja uusin ilmoitukset muutaman kuukauden kuluttua. Tämä ei tuottanut tulosta, jolloin otin yhteyttä eräällä keskustelupalstalla henkilöön, joka kertoi siellä sovittelukokemuksestaan. Hän valikoitui sen perusteella, että muut löytämäni viestit, jotka liittyivät sovitteluun, olivat joko useita vuosia vanhoja tai niissä vasta pohdittiin sovitteluun menoa. Vuoden 2012 alussa LOVE ry tiedotti välitti tutkimuspyyntöni Länsiväylän verkkojulkaisun Kumppani-sivulla. Tämän lisäksi syksystä 2011 vuoden 2012 alkuun saakka kerrottiin Naisten linjan ry:n vertaistukiryhmissä väkivaltaa kokeneille naisille

²⁷ Lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytyksiä ei oltu vielä määritelty laissa, eikä lähisuhdeväkivaltaa sovittelevilta vielä edellytetty erityiskoulutusta.

²⁸ Listoista yksi oli esimerkiksi LOVE ry:n sähköpostilista, jolla on reilut sata tilaajaa ja jolle kuuluu sekä väkivaltaa kokeneita miehiä että naisia.²⁸ LOVE ry on entisten perheväkivallan uhrien perustama yhdistys.

mahdollisuudesta osallistua tutkimukseeni. Kysyin myös kolmelta Etelä-Suomessa sijaitsevalta turvakodilta mahdollisuutta tiedottaa tutkimuksestani heidän asiakkailleen, ja pyyntöön suostui yksi turvakoti.

Etsin haastateltavia myös sovittelutoimistojen kautta. Kysyin tutkimuslupaa kirjeitse kolmesta Uudellamaalla sijaitsevasta sovittelutoimistosta ja kävin yhdessä henkilökohtaisesti. Yhdessä ei osattu vastata voidaanko siihen suostua, yhdessä kieltäydyttiin aikapulaan vedoten ja yhdessä syyksi kieltäytymiselle kerrottiin, ettei minuun luoteta. Minulle kerrottiin, että tutkimuslupan on voinut saada, jos on esimerkiksi työskennellyt sovittelutoimistossa ja henkilö tunnetaan sitä kautta. En usko, että epäminen liittyi sovittelussa asianomistajina olleiden suojaamiseen, joka olisi ollut ymmärrettävissä. Uskon luottamuspuolan liittyneen siihen, että en ole osa sovittelutoimintaa²⁹, ja sovittelutoimistossa minun tiedettiin kritisoineen lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyviä käytäntöjä. Nähdäkseni tutkimuslupan epäamisellä haluttiin suojella sovittelua kritiikiltä. Tulkintaani tukee se, että minuun oli aiemmin ottanut sähköpostilla yhteyttä sovittelutoimintaan kuuluva ja sovittelua tutkinut henkilö kertoakseen, ettei minulla hänen käsityksensä mukaan olisi edellytyksiä akateemisen tutkimuksen tekemiseen. Mielestäni nämä kaksi esimerkkiä osoittavat, että sovittelutoimintaan kuuluvat henkilöt halusivat estää minua tekemästä sovittelua koskevaa tutkimusta sekä vähättelemällä tutkijantaitojani että kieltäytymällä yhteistyötä. Sovittelutoimistoista saadun tuen puute hankaloitti siten potentiaalisten haastateltavien tavoittamista. Pro-gradun tekijänä asemani tutkimuslupan saamiselle oli myös heikompi, kuin jos takanani olisi ollut virallinen taho tai tutkimuslaitos. Aiheen sensitiivisyys selittää myös haastateltavien saamisen vaikeutta, sillä tutkimukseen osallistuminen voisi palauttaa väkivallan mieleen. Myös sovittelukokemus on voinut olla kielteinen, jolloin asia halutaan mieluummin unohtaa. Toisaalta onnistuneeksi koetusta sovittelusta ei välttämättä ole suurta tarvetta puhua.

Keskustelutilaisuudet toisena aineistona

Kirjallisia haastatteluja oli tarkoitus kerätä kahdeksan kappaletta, mutta niiden saaminen muodostui hankalaksi³⁰. Koska kaksi haastattelua on aineistona pieni, olen täydentänyt sitä tekemilläni muistiinpanoillani kolmesta lähi- tai parisuhdeväkivallan sovittelua koskevasta

²⁹ Niemi katsoo, että sovittelun kannattajilla ja toteuttajilla on niin paljon yhteisiä lähtökohtia, että voidaan puhua sovitteluliikkeestä (2004,153). Käytän tutkimuksessa termiä ”sovittelutoiminta”, jolla tarkoitan samaa asiaa.

³⁰ Oikeuspoliittiselle tutkimuslaitokselle sovittelusta tutkimusta tekevä tutkija lähetti 300 tutkimuspyyntöä sovittelussa olleille henkilöille, ja sai 30 vastausta, joista vain neljässä oli ollut kyse lähisuhdeväkivallan sovittelusta (Honkatukia 2012).

keskustelutilaisuudesta³¹, aiemman tutkimuksen uudelleen luennalla sekä tausta-aineistolla.¹ Muistiinpanoja tehdessäni en tiennyt käyttäväni niitä aineistonani pro gradu –työssäni, koska olin tuolloin suunnitellut tekeväni haastatteluja. Ne osoittautuivat kuitenkin tärkeiksi, koska haastateltavien löytyminen oli hankalaa.

Kaikki keskustelutilaisuudet järjestettiin Helsingissä. **Ensimmäinen** keskustelutilaisuus oli Vihreiden Naisten järjestämä seminaari naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen sovitteluun liittyvästä lainsäädännöstä "Ja ne sanoivat että anteeksiantaminen on osa prosessia"(6.10.2010). Keskustelutilaisuuteen osallistui noin 20-30 henkilöä. Yleisöstä enemmistö oli sovittelutoiminnassa mukana olevia henkilöitä (tutkijoita, sovittelunohjaajia, sovittelutoimistojen johtajia, maallikkosovittelijoita). Mukana oli myös nais-, mies-, ja uhrien tukijärjestöjen edustajia, puolue toimijoita ja muita aiheesta kiinnostuneita. **Toisen** keskustelutilaisuuden ”Paneelikeskustelu lähisuhteiden väkivallan sovittelusta” (2.11.2010) järjesti Helsingin kaupungin tasa-arvotoimikunta. Toisessa keskustelutilaisuudessa enemmistö yleisöstä oli sovittelutoiminnassa mukana olevia. Seminaariin osallistui noin 60 henkilöä. **Kolmas** keskustelutilaisuus ”Paneelikeskustelu parisuhteiden väkivallan sovittelusta osa II” (7.4.2011) oli myös Helsingin kaupungin tasa-arvotoimikunnan järjestämä. Keskustelutilaisuuteen osallistui noin 40 henkilöä. Jälkimmäisessä kahdessa tilaisuudessa paneelikeskusteluun osallistui tutkijoita, poliitikkoja, uhrijärjestöjen edustajia sekä sovittelun ohjaajia tai sovittelutoiminnan kehittämisestä vastaavia. Olin kahdessa jälkimmäisessä tilaisuudessa järjestäjänä. Keskustelutilaisuuksissa oli yleisössä kaupungin työntekijöitä, nais- ja uhrijärjestöjen sekä poliisin ja syyttäjien edustajia ja muita asiasta kiinnostuneita.

Kolmas ja neljäs aineisto

Kolmantena aineistona käytän sovittelusta aiemmin tehtyä tutkimusta (Flinck, Iivari 2004), jota tulkiten uudelleen sukupuolittuneen väkivallan tutkimuksen valossa. Analysoin myös siinä esiintyviä haastattelusitaatteja. Lisäksi käytän taustoittavana aineistona valtakunnansyyttäjänviraston asettaman sovittelutyöryhmän mietintöä (2006) sekä Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry:n³² lausuntoja (2010). Tämän lisäksi olen tehnyt tiedusteluja Raiskauskriisikeskus Tukinaiseen, kolmeen miestyötä tekeviin tahoon (Miessakit ry:n Lyömätön Linja, Lyömätön Linja Espoossa ry ja Ensi- ja turvakotien liiton Jussi-työ) sekä palveluita väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanaيسille tuottavaan Monika-Naiset liitto

³² Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry toimii seksuaalisen väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön uhrien auttamiseksi ja tukemiseksi.

ry:een. Neljäs aineisto muodostuu sovittelulaista ja lain esitöistä, järjestöjen lausunnoista, oikeusministeriön sovittelua koskevasta muistiosta, rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan kahdesta pöytäkirjasta sekä puhelintiedusteluista palveluja väkivaltaa käyttäneille miehille tarjoaville tahoille.

4.2 Sensitiiviseen aiheeseen liittyvän tutkimuksen erityiskysymykset

Tutkimuksessa noudatettiin humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettisiä periaatteita³³ (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, Helsinki 2009). Ohjeiden mukaan myös perustutkinnon opinnäytetyötä varten tulee hakea ennakoarviointia eettiseltä toimikunnalta, jos opinnäyte kuuluu edellä mainitsemieni tutkimusasetelmien ryhmään. Vaikka tutkimukseni on pro gradu –tasoinen työ, tuli siihen tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) ohjeiden mukaan hakea ennakoarviointilausuntoa Helsingin yliopiston ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin toimikunnalta, koska tutkimukseeni sisältyi riski aiheuttaa tutkittavilla normaalin arkielämän ylittävää pitkäaikaista henkistä haittaa. Käytännöt ennakoarviointien tekemisestä eivät kuitenkaan ole vakiintuneet, enkä toimikunnan tulkinnan mukaan tarvinnut perustutkinto-opiskelijana lausuntoa, joten lausuntopyyntöäni ei käsitelty. Tutkimuksessa noudatettiin kuitenkin neuvottelukunnan laatimia tutkimuseettisiä periaatteita.

Haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuus ja oikean tiedon saaminen tutkimuksesta oli erityisen tärkeää aiheen sensitiivisyyden takia. Lähetin haastateltaville tutkimustiedotteen ja suostumuslomakkeen yli viikkoa ennen haastattelua. Tutkimustiedotteessa kuvasin haastattelun aihetta ja kerroin aineiston käsittelystä sekä anonymisoinnista.

Suostumuslomakkeessa toin esille osallistumiseen liittyvät riskit, kuten sen, että keskustelu voi aiheuttaa esimerkiksi vihan, pettymyksen, syyllisyyden, epävarmuuden ja epätoivon tunteita. Lomakkeessa kerrottiin myös mahdollisuudesta keskeyttää haastattelu halutessaan. Suostumuslomakkeen allekirjoittamalla osallistuja vahvisti ymmärtäneensä tutkimustiedotteessa ja suostumuslomakkeessa kerrotun informaation. Muistutin haastateltavia ennen haastattelua, että kaikkiin kysymyksiin ei ole pakko vastata. Varauduin siihen, että tutkimuksen aiheuttama henkinen rasite voisi olla peruste haastattlun

³³ Tutkimuseettisen neuvottelukunnan humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimukseneettisissä periaatteissa ja ehdotuksessa eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi katsotaan, että sellaiset tutkimukset, joissa tutkittaville esitetään poikkeuksellisen voimakkaita ärsykyksiä, joiden mahdollisten haittojen arviointi edellyttää erityisasiantuntemusta (esim. väkivaltaa sisältävät tutkimukset), tutkimukset, joissa on riski aiheuttaa tutkittaville normaalin arkielämän rajat ylittävää pitkäaikaista henkistä haittaa (trauma, masennus, unettomuus) ja tutkimukset, joiden toteuttaminen voi merkitä turvallisuushuolta tutkittaville (esim. perheväkivaltaa koskevat tutkimukset) tulee arvioida ennakkoon.

lopettamiselle, vaikka tutkittava ei ilmaise halua lopettaa. Toinen haastateltavani (Hanna) halusi yhdessä vaiheessa haastattelua, että nauhuri suljettaisi, koska hän ei osannut vastata esittämäni kysymykseen, ja pidimme silloin tauon. Tarjosin tuolloin mahdollisuutta haastattelun lopettamiselle, koska tulkitsin, että kysymys sai hänessä epämukavuutta aikaan. Haastateltavani halusi kuitenkin jatkaa. Hämmennys ja sitä seurannut keskeytys perustui kuitenkin nähdäkseeni esittämäni kysymyksen epäselvyyteen ja epäjohtonmukaisuuteen sen suhteen, mitä haastateltavani oli aikaisemmin kertonut.

Haastattelutilanne

Tutkimuksen kannalta olennainen kysymys on, toistuuko sovittelutilanteessa samanlainen valtaepäsuhta, joka on yleensä olemassa parisuhdeväkivallassa. Ennen tutkimusta suunnittelin vähentävän samankaltaisen hierarkkisen valta-aseman syntymistä haastatteluun antamalla haastateltavalle paljon tilaa puhua sekä valtaa vaikuttaa haastattelun kulkuun. Tämä ei täysin toteutunut toisen haastateltavani kohdalla, sillä tunsin keskittyväni liikaa kysymyksiini ja liian vähän kuuntelemiseen. Kysymykseni ohjasivat haastattelua tarpeettoman paljon, enkä siten välttämättä saanut niin hyvää kuvaa haastateltavani sovittelukokemuksesta kuin olisin voinut saada, jos olisin kuunnellut enemmän ja kysynyt lisää asioista joita hän toi esille. Tulkitsen että ongelma muodostui siitä, että aloin kiirehtimään kysymysten esittämistä, koska niitä oli niin paljon (olin muotoillut niitä ensimmäisen haastattelun jälkeen lisää), vaikka varsinaista kiirettä ei ollutkaan. Haastattelun loppuvaiheessa minun oli tarkoitus esittää kysymyksiä, joista jäisi haastateltavalle myönteinen tunne. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, sillä kysymysrunkoon ei kuulunut sellaisia kysymyksiä. Lopussa keskustelimme siitä, miten haastateltavani olivat kokeneet haastattelun. Haastateltavani saivat myös paperille koottuna tietoa paikkakuntansa auttavista tahoista, joista väkivaltakokemukseen voisi saada apua. Muistutin, että minuun voi olla jälkeenpäin yhteydessä puhelimitse tai sähköpostilla kaikissa haastatteluun liittyvissä kysymyksissä ja kysyä apua tarjoavista tahoista.

Tutkimukseeni osallistuvat henkilöt olivat haavoittuvassa asemassa, koska he olivat kokeneet väkivaltaa parisuhteessaan. Väkivalta on kipeä ja haavoittava kokemus, jonka tutkiminen merkitsee kajoamista syvälle ihmisen elämän yksityisyyteen. Väkivallan kokemukseen voi liittyä raivoa, kipua, vihaa, pelkoa, pettymyksen tunteita, syyllisyyttä, epävarmuutta, epätoivoa ja nämä emootiot voivat olla läsnä väkivallasta puhuttaessa (Pelikan 2002, 4; Ojuri 2004; 66, 70) Husson mukaan väkivaltaan liittyvä häpeä vahvistuu vuorovaikutustilanteissa. Puhuminen voi vaikuttaa joko tuskaa ja häpeää lisäävästi tai sitä lieventävästi. Tilanteissa, joissa väkivallan kohteena olleiden naisten kokemuksia ei ole tunnistettu tai ymmärretty,

naiset ovat hävenneet kykenemättömyyttään vakuuttaa kuulijoita ymmärrettävästi kokemuksistaan, ja tunteneet itsensä sen seurauksena äärimmäisen yksinäisiksi, sanattomiksi ja sosiaalisesta vuorovaikutuksesta eristetyiksi. Uskon, että kaikki edellämainitsemani pätee myös miehiin. Uhrien kokemuksia väkivallasta usein myös vastustetaan tai väistellään. (Husso 2003, 252-253, 259-261.) Haastateltava voi kokea vaikeista väkivaltakokemuksista kertomisen ja tutkijan osoittaman kiinnostuksen myös selviytymistään tukevana (Husso 2003, 252; Flinck & Iivari 2004, 49; Ojuri 2004, 66).

Tarkoitukseni oli olla kysymättä haastatteluissa väkivallasta, koska ajattelin, että väkivallasta puhuminen olisi voinut aiheuttaa haastateltaville tarpeetonta haittaa ottaen huomioon, että tutkimukseni fokus oli sovittelussa. Kun toinen haastateltava (Johannes) kertoi väkivaltakokemuksistaan, yritin olla empaattisesti läsnä ja osoittaa, että uskon kertomuksen ja sen mitä hänelle on tapahtunut (Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ja sen seulonta äitiys- ja perheneuvoloissa 2004), ettei usein toistuva väkivallan vähättely aiheuttaisi lisää kärsimystä. Auli Ojurin mukaan ihmisen jakaessa kokemuksia väkivallasta on keskeistä toisen ihmisen tunteiden jakaminen ja tulkinta hänen tunnekokemuksiensa pohjalta. (Ojuri 2004, 62). Tiedostin ennen haastattelua, että henkinen väkivalta voi vahingoittaa fyysisistä väkivaltaa enemmän, ja pyrin varmistamaan, että suhtaudun henkisen väkivallan ilmituloon samalla vakavuudella kuin fyysisenkin (Ojuri 2004, 120). Toinen haastateltavani (Hanna) ei tuonut väkivaltakokemustaan esille, mutta vastoin mikä oli alun perin ollut tarkoitukseni, kysyin hänen kokemastaan väkivallasta, koska ajattelin, että väkivallan vakavuus olisi kuitenkin tutkimukseni kannalta olennainen tieto.

Tutkimukseen sisältyvien riskien aiheuttaman haitan siihen osallistuville tulee olla suhteessa tutkimuksella saavutettavaan tietoarvoon ja valitun tutkimusmenetelmän tulee olla perusteltu suhteessa tutkimuskysymyksiin (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, Helsinki 2009). Katsoin, että tämän aran aiheen tutkimusta perustelee se, että sovittelussa olleiden asianomistajien kokemuksia sovittelusta on tutkittu vain vähän sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen ja kokijuuden näkökulmasta³⁴. Kokijuus lähtökohtana avaa tietä väkivallassa olennaisen haavoittuvuuden tunnistamiselle ja ymmärtämiselle (Näre & Ronkainen 2008, 12, 13). Uhrien kokemukset ovatkin teoreettisten kehittelyjeni lähtökohta. Tutkittavien kokemusten arvostaminen ei kuitenkaan tarkoita jäämistä arkitulkintojen tasolle ja kieltäytymistä niiden teoreettisesta jäsentämisestä (Saresma 2010, 61). Haastateltavien puheet eivät vielä ole tutkimuksen tuloksia (Töttö 1996, 37 teoksessa Eskola & Suoranta 2005, 180). Kokijuus

³⁴ Ronkaisen mukaan uhrius ja väkivallan kokemus ovat ylipäättänsä pitkälti mysteereitä, eikä uhriutumisen näkökulma ole vakiintunut käytäntöihin (Ronkainen 2008, 12-13).

lähtökohtana tarkoittaa, että kiinnitän huomiota haavoittumisen seurauksiin ja merkityksiin. Haavoittuvuuden huomioiminen on olennaista selvitetessä vapaaehtoisuuden toteutumista sovitteluun suostumisessa tai uhrin kykyä puolustaa asiaansa sovittelussa. Siten katsoin, että tutkimuksellani mahdollisesti saavutettava uusi tieto olisi suhteessa tutkimukseen liittyviin riskeihin.

4.3 Feministinen tieto

Näkemyks tiedon paikantuneisuudesta tekee mahdottomaksi ajatuksen objektiivisesta tieteestä. (Matero 2004, 258). Omaan tiedon muodostamiseeni, käsityksiini, näkökulmiini ja tutkimuksen tekemiseeni on vaikuttanut seitsenvuotinen aktiivinen toimintani sekä järjestöissä, kunnallispolitiikassa että yksityisenä henkilönä naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisessa työssä. Tunnen naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista työtä tekevän poliittisen ja järjestökentän hyvin. Näkökulmani on naiskeskeinen, ja ymmärrykseni väkivaltaa kokeneiden miesten kokemuksista on huomattavasti kapeampi. Tiedostan sen, että tämä näkyy myös tutkimuksessani

Feministisen tiedon tuottaminen on jatkuva purkamis- ja rakentamisprojekti. Purkamisprojekti tarkoittaa pyrkimystä purkaa vallitsevaa tiedon kenttää sukupuolisokeudesta.

Rakentamisprojektin avulla etsitään uusia tiedon ja tietämisen alueita naisten tarpeisiin ja naisten lähtökohdista, naisten kokemuksista käsin. Esimerkiksi rakenteellisesta väkivallasta puhuminen on laajentanut pohdintoja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. (Nenola 1986, 169 teoksessa Matero 2004, 248.) Teorioihin sisältyvän sukupuolittuneisuuden jäljittäminen on feministisessä tutkimuksessa tärkeää, koska teorioiden oletetaan usein olevan sukupuolineutraaleja. Siksi on tärkeää miettiä, mille ennakko-oletuksille teoriat kulloinkin rakentuvat. (Gatens 1991, 1-8 teoksessa Matero 2004, 249.) Feministiset epistemologiat ovat syntyneet tarpeesta ymmärtää, selvittää ja selittää naisten asemaa, sarron, alistamisen ja marginalisoinnin muotoja sekä tarpeesta pohtia muutoksen aikaan saamista. Feministisiin epistemologioihin kuuluvat kysymykset tiedon luonteesta, tuottamisesta ja sen perustelemista sekä kysymykset koskien argumenttien ja käsitteiden muodostamista sekä teorioiden ja maailman sekä kokemusten ja maailman välisistä suhteista. (Matero 2004, 252.)

Saresman tavoin tulkitsen, että kokemukset eivät ole pysyviä eivätkä henkilökohtaisia vaan syntyvät suhteessa omiin tulkintoihimme ja toisiin ihmisiin sekä ympäröivään maailmaan. Ne tulevat ymmärrettäviksi, käsitteellistetyiksi ja saavat merkityksensä aina ja väistämättä kielessä sekä historiallis-kulttuurisissa tiedon ja vallan järjestelmissä (Koivunen 2004, 277;

Saresma 2010, 61.) Kantin empirismiin kohdistaman kritiikin mukaan kokemus voi osoittaa, että jokin on olemassa, mutta se ei voi kertoa siitä, miten asioiden pitäisi olla tai miten ne voisivat olla. Kokemus ei siten voi olla kaiken tiedon perusta, sillä silloin emme voisi kuvitella mitään sellaista jota emme ole kokeneet. Paikantumisen käsite käsitteellistää kokemuksen (Koivunen 2004, 271, 286.)

Standpoint-feminismin voi nähdä vastastrategioiden etsimisenä naisten kulttuuriselle väheksymiselle ja naisten elämään liittyvien asioiden kulttuuriselle aliarvostukselle. Standpoint-feminismissä sukupuolen käsite on analyttinen kategoria, ja tutkimusta tehdään nimenomaan sukupuolitettuina subjekteina. Näin myös miehestä tulee sukupuoli. Sukupuolitettua subjektiutta tuotetaan kulttuurisesta ja historiallisesti, jolloin tutkimuksen kohteeksi nousevat sukupuolen kulttuurisesti konstruoidut ulottuvuudet. (Matero 2004, 257.) Feminismin poliittisuudella ja naisliikkeellä on tärkeä merkitys standpoint-feminismissä. Standpoint-feminismi kyseenalaistaa sitoutuneisuuden ja objektiivisuuden välistä vastakkainasettelua. (Matero 2004, 258.)

4.4 Analyysin vaiheet ja luotettavuus

Kuin haastatteluaineiston litteroinnin jälkeen useaan kertaan, ja tein marginaaleihin omia merkintöjä ja alleviivasin kiinnostavia kohtia. Tämän jälkeen pelkistin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111) aineistoani kirjoittamalla molemmista litteroidusta aineistosta tiivistelmät, johon kuului myös omia marginaaliin tekemät muistiinpanojani. Molemmat tiivistelmät olivat yhden liuskan pituisia. Seuraava vaihe oli etsiä tiivistelmistä teemoja. Teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta (Eskola & Suoranta 2005, 175). Kun luokittelin aiheita teemoiksi, valintaani ohjasi tutkimuskysymykseni sekä tutkimuksen viitekehys. Etsin tiivistelmästä samankaltaisuuksia, ja erottelin nämä kokonaisuuksiksi. Sitten keksin havaitsemilleni teemoille otsikot. Tämän jälkeen luin koko litteroidun haastattelun useaan kertaan tarkistaen, olisiko joku kiinnostava teema jäänyt huomaamatta. Kirjoitin vielä lisää otsikoita, ja lisäsin näiden alle uusia haastattelulainauksia. Tämän jälkeen luin taas tiivistelmän useita kertoja, ja pohdin, mitkä teemoistani ovat työni kannalta kaikkein olennaisimpia. Lopulta tärkeimmät teemat hahmottuivat, ja jätin muun pois. Sen jälkeen luin taas litteroidut aineistot kokonaan katsoen niitä muun muassa haavoittuvuuden, sovittelun vapaaehtoisuuden ja uhrin saaman tuen kautta. tämän pelkistetyn aineiston avulla aloitin haastattelujen analyysin.

Ensimmäinen vaihe keskustelutilaisuuksissa tekemieni muistiinpanojen käsittelemiseksi oli niiden kirjoittaminen koneelle. Materiaalia syntyi neljä liuskaa. Aineistoa tarkastellaan aina teoreettis-metodologisesta näkökulmasta, ja huomiota kiinnitetään siihen, mikä on teoreettisen viitekehyksen kannalta olennaista (Alasuutari 1994, 30-31). Sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen teoria on ohjannut minua, kun olen nostanut aineistosta teemoja. Sovittelun teorian oli toinen tarkastelutapaani ohjaava näkökulma. Nostin esiin viisi teemaa: 1. sovittelun tavoitteita koskevan puheen, 2. uhritumisen dynamiikan käsittelyn, 3. tekijänäkökulman, 4. keskustelun sovittelun ihanteista ja käytännöstä sekä 5. suhtautumisen sovittelua koskevaan kritiikkiin. Näiden viiden luokan sisällä erottelin puhujat kolmeen luokkaan. Nimesin yhden luokan sovittelun *etujoukoksi*. Tähän luokkaan kuuluu henkilöitä, jotka ovat olleet vaikuttamassa sovittelulain syntyyn ja sovittelun laajentamiseen Suomessa sekä tehneet sovittelusta tutkimusta. Luokkaan kuuluu myös henkilöitä, jotka vastaavat tai ovat vastanneet sovittelun kehittämisestä Rikossovittelun neuvottelukunnassa ja Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksella. Tähän luokkaan kuuluvat henkilöt ovat siis sovittelun ydinjoukko, joita viranomaistahot ensisijaisesti kuulevat sovittelua koskevissa kysymyksissä. Toista luokkaa kutsun *johtajiksi*. Johtajiin kuuluu sovittelutoimistojen johtajia sekä sovittelunohjaajia. Sovittelun ohjaajien tehtävänä on ohjata ja valvoa sovittelijoiden toimintaa sekä toimia tarvittaessa sovittelijana³⁵. Kolmatta luokkaa kutsun *maallikkosovittelijoiksi*³⁶. Osa maallikkosovittelijoiksi luokittelimistani henkilöistä olisi saattanut kuulu myös ryhmään etujoukko tai johtaja, sillä tähän ryhmään kuuluu henkilöitä, joita en joko ole tunnistanut tai joiden nimeä en ole kirjannut ylös.

Sisällönanalyysi on paitsi yksittäinen metodi, myös väljä teoreettinen kehys, jota voidaan liittää erilaisiin aineistokokonaisuuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93). Laadullisen aineiston analysoinnin tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen luomalla hajanaisesta aineistosta mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota, jotta sen perusteella voidaan tehdä mielekkäitä ja selkeitä johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston laadullinen analyysi perustuu loogiseen päättelyyn, jossa aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysi perustuu

³⁵ Lähisuhdeväkivallan sovittelussa toinen sovittelija on aina sovittelun ohjaaja, ja sovittelun ohjaajat tekevät päätöksen lähisuhdeväkivaltatapausten ottamisesta sovitteluun.. Sovittelulain 2 luvun 10 §:n mukaan ”sovittelutoiminnan vastuuhenkilöllä ja sovittelun ohjaajalla tulee olla tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto. Erityisestä syystä tehtävään voidaan ottaa muukin henkilö, jolla on hyvä perehtyneisyys sovittelutoimintaan sekä sen suunnitteluun ja ohjaamiseen.”

³⁶ Maallikkosovittelijoilla on noin 30-40 tunnin koulutus (He 93/2005 vp, 18). Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutukseen sisältyy kuusi lähiopetuspäivää (50h) ja kokonaisuus on arvioitu viittä opintopistettä vastaavaksi ammattikorkeakoulun aikaisempien opintojen hyväksilukemisen käytännöissä. (Flinck 11.4.2012).

tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110, 115). Aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta. Oma analyysitapani on enemmän teorialähtöistä kuin aineistolähtöistä, sillä käytän jo olemassa olevia sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen käsitteitä pääsääntöisesti.

Haastattelun teemat rakensin sen perusteella, mitä tiesin sovittelukäytännöistä kirjallisuuden, julkisen keskustelun ja kuulemieni kokemusten pohjalta. Tämän lisäksi ymmärrystäni aiheesta lisäsi sovittelukeskustelutilaisuudet, joihin olin osallistunut. Niissä kuului hyvin myös vapaaehtoisten sovittelijoiden ääni. Käyttämäni haastattelutyyppi oli puolistrukturoitu haastattelu. Kysymykset oli ennalta mietitty, mutta niiden kysymisjärjestys saattoi muuttua. (Eskola & Suoranta 1998, 86).

Kvalitatiivisen tutkimuksen toistettavuutta ei voi muotoilla reliabiliteettiongelmaksi, eikä kvalitatiivisen tulkinnan osuvuutta voi rinnastaa tilastollisen mallin osuvuuteen tai selitysvoimaan. (Mäkelä 1992, 47). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia ei voida erottaa toisista samalla tavalla kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan voidaan itse katsoa olevan tutkimuksen tärkein kriteeri. (Eskola & Suoranta 2005, 208). Tutkimuksen luotettavuus muodostuu siitä, että se on toteutettu tieteellisen tutkimuksen toteuttamista ohjaavien yleisten periaatteiden mukaan. Tutkimuksen luotettavuutta voi tukea tulkintojen vastaavuus aiemman tutkimuksen kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 136-137.)

5 SOVITTELUN IHANNE JA KÄYTÄNTÖ

Tässä tutkimukseni empiirisessä luvussa vastaan tutkimuskysymyksiini *Millä tavalla sovittelussa huomioidaan parisuhdeväkivallan erityisluonne? Miten sovittelun ihanteet toteutuvat parisuhdeväkivallan sovittelussa? Mitä sovittelun väkivaltakäsitys merkitsee parisuhdeväkivallan uhrin kannalta?* Pohdin kysymyksiä sekä haastattelujeni että sovittelutoimijoiden näkemysten kautta.

Käytännön kokemusta edustavat Hannan ja Johanneksen haastattelut, Iivarin ja Flinckin tutkimus (2004) sekä sovittelutoimijoiden näkemykset. Luvussa 5.1 kerron, miten Hanna ja Johannes päätyivät sovitteluun ja miten erillistapaamisessa selvitettiin tapauksen soveltuvuus sovitteluun. Pohdin myös, miksi Johannekselle ei järjestetty erillistapaamista. Luvussa 5.2 tarkastelen sovittelun merkitystä tukena haastateltavilleni sekä sovittelun tavoitetta tekijän väkivallasta vastuuttamisena. Luvussa 5.3 pohdin sovittelun väkivaltakäsityksen vaikutusta väkivaltaa kokeneen osapuolen asemaan. Luvussa 5.4. käsittelem uhri–tekijä-asetelman kääntymistä. Luvussa 5.5 tarkastelen asianomistajille asetettuja odotuksia sovittelussa. Luvussa 5.6 tarkastelen väkivaltakokemusten sukupuolistumista. Luvussa 5.7 pohdin sukupuolen vaikutusta sovitteluun suostumisessa ja väkivallan käsittelyssä. Viimeisessä luvussa tarkastelen kysymystä toistuvan väkivallan sovittelusta.

5.1 Kuvaus haastateltavien sovittelukokemuksista

Hannan poikaystävä aloitti väkivallan käytön vähitellen. Hän siirtyi asteittain aina rajumpan fyysiseen väkivaltaan, jonka seurauksena Hannan kylkiluita murtui. Väkivalta oli myös henkistä. Parisuhdeväkivallan luonteeseen kuuluva väkivallan raaistuminen ja toistuvuus³⁷ tulivat Hannan tapauksessa esille. Eräänä yönä Hanna pelkäsi poikaystävänsä niin paljon, että hän kutsui paikalle poliisit. Poliisit eivät kirjanneet tapahtunutta pahoinpitelyä rikokseksi vaan pyysivät, että Hanna tulisi tekemään poliisilaitokselle myöhemmin rikosilmoituksen. Hanna meni tekemään rikosilmoituksen sekä viimeisimmästä että aiemmista pahoinpitelyistä, ja poliisi ehdotti hänelle sovittelua, jonka jälkeen sovittelutoimistosta otettiin Hannaan yhteyttä. Hanna suostui sovitteluun, koska omien sanojensa mukaan hän halusi ”*kehittyä ihmisenä*”, ”*oppia vuorovaikutusta*” ja oli ”*kiinnostunut hoitamaan parisuhdettaan*”. Hanna kuvasi suhteen olleen viimeisen väkivallan teon jälkeen epävakaa pohjalla, ja hän halusi,

³⁷ Parisuhdeväkivallan erityispiirteiksi katsotaan tutkimuksissa esimerkiksi sen sukupuolittuneisuus, toistuvuus, taipumus muuttua vakavammaksi ajan myötä, valta-asetelmien epäsuhtaisuus sekä sen vaikutukset uhrille (Bograd 1988, Dobash & Dobash 1992 ja Piispa teoksessa Ronkainen ja Näre 2008, 108, 115; Husso 2003, 193; Niemi-Kiesiläinen 2004, 40-41).

että sovittelussa selvitetäisiin edellytyksiä suhteen jatkamiselle. Hanna halusi sovitteluun myös siksi, että hän koki tarvitsevansa henkistä tukea väkivallan aiheuttamien seurausten käsittelyyn. Hannalle järjestettiin kaksi erillistapaamista. Varsinainen sovitteluistunto jouduttiin kuitenkin keskeyttämään. Hannan tapaus päättyi oikeuteen, ja tekijä sai tuomion.

Johannes puolestaan joutui naisystävänsä Tuulian väkivallan kohteeksi ensimmäistä kertaa, kun pari vietti kesäiltaa yhdessä ystäviensä kanssa. Tämä oli ylipäättänsä ensimmäinen kerta, kun Johannes oli koskaan joutunut väkivallan kohteeksi. Tuulia kävi Johannekseen kiinni ja potki, löi, puri ja repi Johannesta hiuksista sekä rikkoi tämän puhelimen ja muuta omaisuutta. Johannes yllättyi naisystävänsä väkivaltaisuudesta ja säikähti toden teolla. Naisystävä ei ollut ennen tätä ollut väkivaltainen Johannesta kohtaan. Johannes lopetti suhteen välittömästi. Väkivaltatapahtumasta alkoi kuitenkin väkivallan ketju. Johanneksen vaatiessa vahingonkorvausta omaisuuden rikkomisesta väkivalta eskaloitui. Johannes olisi ollut valmis jättämään asian sikseen, jos naisystävä olisi korvannut rikkomansa tavarat. Koska naisystävä ei suostunut siihen, teki Johannes asiasta rikosilmoituksen, jolloin naisystävä ryhtyi vastatoimiin ja haki Johannekselle lähestymiskieltoa. Rikosilmoituksesta kiivastuneena naisystävä alkoi myös uhkailla Johannesta ja levitti hänestä perättömiä juoruja heidän yhteisille ystävilleen ja Johanneksen sukulaisille. Hän uhkasi myös tappaa Johanneksen ja tuhota Johanneksen elämän³⁸. Poliisi otti näiden tapahtumien kesken Johannekseen yhteyttä ja ehdotti, että Johannes ja hänen silloin jo entinen naisystävänsä sopisivat rikosilmoituksen. Johannes suostui, koska hän ei tästä kaikesta huolimatta halunnut entiselle naisystävälleen mitään harmia.

Erillistapaaminen

Erillistapaamisessa väkivallan tekijä ja uhri tapaavat sovittelijat erikseen. Vuonna 2004 erillistapaamiset eivät olleet vakiintuneet käytännöksi (Flinck & Iivari 2004, 56) mutta vuonna 2010 perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu aloitettiin Flinckin mukaan aina erillistapaamisella (Flinck 2010, 122³⁹). Johannekselle ei oltu järjestetty erillistapaamista, mutta kuten aiemmin mainitsin, oli hän sovittelussa ennen kun sovittelulaki tuli voimaan, ja tuolloin sovittelu oli vähemmän säädelyä kuin nykyisin. Se, että erillistapaaminen järjestettiin

³⁸ Naisen Johannekseen kohdistamaa uhkailua ja kiristystä ja vastatoimenpiteisiin ryhtymistä voisi kutsua ”stalkeroimiseksi” tai ”vainoamiseksi” (ks. esim. Näre 2010, 199, 209; Björklund 2010), jonka kriminalisointia on viime aikoina harkittu Suomessa (Sunnuntaisuomalainen ”Vaino kriminalisoitava” 28.8.2011).

³⁹ Rikosuhripäivystyksen mukaan erillistapaamisia ei läheskään aina järjestetä (Qvist 2010, 36). Kun Sambou ja Uotila (2010, 171) tarkastelivat lähisuhdeväkivallan sovittelun toteutumista solmittujen sopimusten kautta, oli sopimusten mukaan erillistapaaminen järjestetty vain 64 prosentissa sovitteluista. Erillistapaamisia on kuitenkin hyvin todennäköisesti järjestetty useammin, mutta asiaa ei ole kirjattu sopimukseen.

Johanneksen tapauksessa vain tekijälle, on pohtimisen arvoista. Seuraavassa lainauksessa Johannes kertoo törmänneensä syyllisyysolettamaan.

Johannes: Mun mielestä mikä on relevanttia tässä, niin kyl mä pikkasen sellaseen syyllisyysolettamaan tota niin törmäsin, et vähän aina niin tuntuu, et kun valtaosa kun on kiistämättömästi miesten tekemää perheväkivaltaa.

Ei käynyt ilmi, tarkoittiko Johannes kommentillaan poliisia vai sovittelijoita, mutta on mahdollista, että sovittelutoimistossa oletettiin, että mies olisi automaattisesti väkivallan tekijä ja nainen uhri. Sovittelutoimistossa ei ehkä osattu ajatella, että asetelma voi olla myös toisinpäin, ja siksi erillistapaaminen järjestettiin naiselle, jonka oletettiin olevan väkivaltaa kokenut osapuoli. Johanneksen naisystävä onnistui myös saamaan lähestymiskiellon Johannesta vastaan, vaikka voisi katsoa, että Johannes olisi itse tarvinnut lähestymiskiellon naista vastaan. Hannalle sen sijaan järjestettiin kaksikin erillistapaamista ennen yhteisistuntoa. Tullessaan erillistapaamiseen Hanna koki olevansa väkivallan seurauksena ”romahtanut” ja ”romuna”. Hän itki, mutta myös pidätteli tunteitaan ja esitti erillistapaamisessa vahvempaa kuin miltä hänestä tuntui, koska hän ei tiennyt, ”miten heikkona saa olla”. Väkivalta oli aiheuttanut Hannassa vakavia seurauksia sen perusteella mitä hän kertoi. Tunteiden pidättämisestä ja vahvuuden esittämisestä huolimatta sovittelutoimiston työntekijät olivat niin ammattitaitoisia, että he huomasivat Hannan rikkonaisuuden. Hannalle järjestettiin sen vuoksi tavallisesta yhdestä erillistapaamisesta poiketen kaksi tapaamista.

Hanna: Ne anto mulle vielä toisen erillistapaamisen, koska ne katto, että mä olin niin romuna.

Erillistapaamisessa keskusteltiin viimeisimmästä väkivallan teosta ja väkivallan historiasta Hannan parisuhteessa.

RH: Kysyttiinkö tässä erillistapaamisessa tai et oliko ollut aiempaa väkivaltaa kun tää yks teko ja selvitettiinkö sitä aiempaa väkivaltaa?

Hanna: Joo siis ne pyys kertomaan ihan koko tarinan. Että ihan hyvin kelattiin se ne kaikki.

RH: Ja siis oliko näit väkivallan tekoja ollut enemmän kun tää yksi? Oliko se ollu toistuvaa?

Hanna: Joo, et kyl se niinkun just tota, perinteiseen tyyliin alko pienestä ja paheni.

Tapaamisessa puhuttiin myös vallan tasapainosta Hannan ja entiseen poikaystävän Pekan välisessä suhteessa. Hanna kertoi olleensa suhteessaan entiseen poikaystäväänsä tuolloin alistetussa asemassa. Sovittelijat korostivat, että heidän avullaan Hannalla olisi mahdollisuus tasapuoliseen vuoropuheluun Pekan kanssa. Ajatus viehätti Hannaa, joka piti mahdollisuutta ainutlaatuisena ja juurikin sellaiseen tilanteeseen räätälöitynä, jossa parisuhteessa on väkivaltaa.

Hanna: ... (N)e sano sen niinkun, että tässä teillä on meiän avulla mahdollisuus tasavertaiseen vuoropuheluun hänen kanssaan.

Erillistapaamisessa mietittiin myös Hannan ja sovittelijoiden turvallisuuteen liittyviä seikkoja, sillä Hanna oli kertonut Pekan voivan käyttäytyä arvaamattomasti. Sovittelijat pohtivat mahdollisuutta kutsua varsinaiseen sovitteluistuntoon vartija. Ajatuksesta kuitenkin luovuttiin, sillä Hanna ajatteli, että vartijan läsnäolo saattaisi provosoida ja nöyryyttää Pekkaa. Päätettiin siis ottaa riski, ja jättää vartija kutsumatta.

Sovittelijat kysyivät erillistapaamisessa Hannalta, pystyykö hän kantamaan vastuun siitä, että hän puolustaa itseään sovittelussa. Hanna ei ymmärtänyt, mitä tällä tarkoitettiin.

Haastattellessani Hannaa hän summasi, ettei hän olisi osannut puolustaa itseään tilanteessa kovin hyvin eikä hänellä olisi ollut siihen voimia, koska hän koki olevansa niin alistettu.

Lopulta tilanne meni kuitenkin niin, ettei hänen tarvinnut puolustaa itseään yhteisistunnossa, sillä sovittelijat olivat hyvin suojelevia häntä kohtaan. Sovittelun rikosoikeudellinen merkitys jäi Hannalle kuitenkin täysin hämärän peittoon *kahdesta* erillistapaamisesta huolimatta. Hän tiesi, että sovittelu ja niiden pahoinpitelyjen käsittely, joista hän oli tehnyt rikosilmoituksen liittyivät jotenkin toisiinsa, mutta hän ei ymmärtänyt millä tavalla. Hanna kertoi käsittäneensä väärin, että sovittelussa olisi kysymys psykologisesta tuesta. Hän olisi kaivannut esimerkiksi kirjallista tietopakettia sovittelusta, sillä koko sovitteluelin oli hänelle täysin vieras.

Erillistapaamisessa tulisi arvioida väkivallan uhrin ja tekijän välistä valta-asetelmaa, ja sovittelun tulisi olla mahdollista vain silloin, kun osapuolet ovat tasavertaisia. Sovittelulain mukaan sovitteluun osallistuvien osapuolten on ymmärrettävä sovittelun merkitys. Myös sovitteluteorian arvopohjaan kuuluu, että sovittelu on vapaaehtoista. Hannan tapauksen ottaminen sovitteluun huolimatta osapuolten välisestä epätasa-arvoisesta valtasuhteesta oli sovittelun ihanteiden vastaista. Tapauksen ottaminen sovitteluun oli myös lakivaliokunnan mietinnön vastaista, koska väkivalta oli ollut toistuvaa. Hanna ei ymmärtänyt sovittelun merkitystä, jolloin voi katsoa, ettei sovittelun edellytyksenä oleva osallistumisen vapaaehtoisuus myöskään toteutunut, koska osallistuminen sellaiseen, jonka merkitystä ei ymmärrä, ei perustu vapaaehtoisuuteen. Toisaalta jo Hannan traumatisoituneisuuden voi katsoa olevan este vapaaehtoisen suostumuksen saamiselle, sillä traumatisoituneisuus voi vaikuttaa kognitiivisiin prosesseihin ja päätöksentekokykyyn. Se, ettei Hanna saanut sovittelusta tietoa, oli myös sovittelulain vastaista. Sovittelulain mukaan sovittelun osapuolille tulee tarjota riittävästi tietoa sovittelumenettelystä. Johanneksen tapauksessa tapaus järjestettiin vain tekijälle. Sukupuolensa vuoksi Johanneksen luultavasti oletettiin olevan

väkivallantekijä. Olisi tärkeää että viranomaiset tutkisivat tapaukset ilman sukupuoleen perustuvia ennakko-oletuksia.

Tapahutumien kulku sovitteluistunnossa

Kuvailen tässä luvussa tapahtumien kulkua varsinaisessa sovitteluistunnossa ja kerron, miksi toinen sovitteluista keskeytettiin. Avaan sitä, miten vastuuta väkivallasta käsiteltiin ja erittelen, minkälaisena kokemuksena sovitteluistunto välittyi Johannekselle ja Hannalle. Tuon esille, millä tavoin sovittelijat asemoituivat väkivaltaa kokeneen ja väkivallan tekijän suhteen ja miten tekijä käyttäytyi sovittelussa. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelussa sovittelijoina tulisi toimia mies–nais-työpari (Flinck 2004, 142; Flinck 2010, 212; Sambou & Uotila 2010, 171), koska sovittelun osapuolet ovat yleensä mies ja nainen. Mutta mies–nais-työparin järjestäminen ei aina ole mahdollista, sillä enemmistö sovittelijoista on naisia (Keskustelutilaisuus 7.4.2011). Sekä Hannan että Johanneksen sovittelussa molemmat sovittelijoista olivat naisia.

Sovittelutapaamista varten tulisi järjestää psyykkisesti ja fyysisesti turvallinen ympäristö (Flinck 2010, 122). Tämä oli onnistunut hyvin, sillä Hanna koki ilmapiirin yhteistapaamisessa ”rennoksi” ja ”kotoisaksi. Hän kuvaili toista sovittelijaa erityisen lämpimästi: hän ”*tuntui ystäväille saman tien*” ja hänen kanssaan syntyi aito kohtaaminen. Hannan mukaan sovittelija oli taitava tunnelukija ja ymmärsi asiat ilman, että niitä täytyi tarkasti selittää. Luottamus sovittelijoihin oli syntynyt jo erillistapaamisessa. Hannan mielestä sovittelijat olivat ”*tosi hyviä tyyppejä*”. Varsinaisessa sovitteluistunnossa Hanna kohtasi Pekan kahden sovittelijan läsnä ollessa. Sovittelijat esittivät asian vaihtoehtoisina käsittelytapoina joko esitutkintapöytäkirjaan kirjattujen pahoinpitelyjen käsittelyä kohta kohdalta tai asioiden käsittelyä vapaasti, jolloin puhuttaisiin erityisesti tunteista. Käsittelytavoista valittiin jälkimmäinen. Sovittelua ei viety loppuun saakka. Sovittelijat kokivat Pekan käytöksen muuttuvan uhkaavaksi ja päättivät keskeyttää sovittelun. Hanna oli hyvin pettynyt, sillä hän katsoi että Pekka vasta alkoi avautua.

Johanneksen kokemus yhteistapaamisesta poikkesi Hanna kokemuksesta. Johannes aisti Tuulian vihamielisyyden häntä kohtaan heti, kun he tapasivat sovittelutoimistossa. Tuulia ei vastannut edes tervehdykseen. Tuulian Johannekseen kohdistama vihamielisyys leimasi koko sovittelutilaisuutta. Johannes kertoi, että hän ei saanut puhua sovittelussa ilman, että Tuulia olisi keskeyttänyt ja kiistänyt Johanneksen kertoman. Johanneksesta tuntui, etteivät sovittelijat saaneet tilannetta kuriin. Tuulia haukkui Johannesta sovittelutilanteessa ja kiisti

vastuunsa väkivallasta. Johannes koki sovitteluistunnon jatkona väkivallalle ja sen väkivaltatilanteen kaltaisena, jonka vuoksi he olivat tulleet sovitteluun.

5.2 Sovittelu psyykkisenä tukena ja tekijän vastuunottona

Sovittelun tavoitteena on voimaannuttaa uhria, korostaa tekijän vastuuta ja sopia vahingonkorvauksista. Vuonna 2006 voimaan tulleen rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) mukaan sovittelu on ”maksuton palvelu, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämisiksi”⁴⁰. Kohtaamista tukee se, että tutkimukset ovat osoittaneet, että tekoon liittyvien tunteiden ilmaiseminen suoraan tekijälle voi olla rikoksen uhreille korvaussopimusta tärkeämpää. (Umbreit & Greenwood, 2000, 2. Ptacek teoksessa Ptacek, James; Frederick, Loretta, 2010.) Toisaalta tutkimukset osoittavat myös, etteivät eheytyminen ja vahingon korvaaminen ole oikeudellista interventiota väkivaltaan hakevien naisten ensisijainen huoli, vaan he hakevat ensisijaisesti turvaa itselleen ja lapsilleen (Lewis et al., 2000 teoksessa Stubbs 2007). Interventiota hakevien naisten yksi motiivi on myös väkivallantekijän ilmiantaminen ja tekojen esiintuominen (Herman, teoksessa Stubbs 2007).

Johannes

Johanneksen tapauksessa väkivaltaa tehnyt nainen sai enemmän tilaa puhua kuin Johannes, ja hän pystyi jopa dominoimaan tilannetta.

Johannes: Hän sai selittää, ja selitti kaikennäköisiä epäolennaisia asioita, jotka ei liittynyt mun mielestä millään tavalla, ne oli vaan niinkun mun *mustamaalaamista*, et toi on ihan *hirvee ja hullu*. (...) kyllä *demonisoi* mua niille sovittelijoille sillä tavalla [kursivoinnit RH].

Tuulia kertoi sovittelijoille intiimejä ja loukkaavia asioita liittyen Johannekseen seksuaalisuuteen. Lindqvistin (1986, 89 teoksessa Flinck 2006, 107) mukaan mieheen ruumiiseen tai seksuaalisuuteen osuva pilkka painuu miehen sielun pohjaan ja osuu kohtaan, jossa mies on kaikkein epävarmin. Pilkan haavoittavuutta ja häpeän tuottamista lisäsi se, että tekijä loukkasi Johannesta muiden ihmisten läsnä ollessa.

⁴⁰ Flinck, Kuoppala ja Säkkinen (2010,9) mainitsevat sovittelun tarkoituksiksi myös lieventää tai poistaa rikoksen tai riidan osapuolille aiheutuneita henkisiä tai aineellisia haittoja. Sovittelun eräs tarkoitus onkin siis myös tekijälle aiheutuvien haittojen poistaminen tai lieventäminen.

Johannes: Se oli oikeastaan *jatketta sille riidalle* minkä yhteydessä (...) mun mielestä se *jatku siinä tilaisuudessa*, oikeastaan mä *olin samalla asenteella* siinä paikassa missä se sattuihin toi pahoinpitely, niin *tilanne oli ilmapiiriltä jokseenkin samanlainen* kun siinä sovittelussa.
[Kursivoinnit RH.]

Johannes kuvasi, että hän halusi sovittelun olevan mahdollisimman nopeasti ohi. Johannes odotti että sovittelu olisi keskeytetty. Hänelle selvisi kuitenkin vasta meidän haastattelumme aikana, että se olisi voitu keskeyttää hänen omasta tahdostaan.

RH: Koitteko että olisitte voineet keskeyttää sovittelun ja kerrottiinko teille tästä?

Johannes: Ei, en mä tollasista oikeen. Mä ajattelin et kun sinne on menty niin –Aijaa sen voi keskeyttääkin? En mä tiennyt vielääkään sitä. Mä luulin et kun se on annettu poliisilta tähän sovitteluun, et se on niinkun, sitä mä en tiennyt edes.

Johannes: Musta vähän tuntu että kaikki halus päästä siitä lopussa siitä tilaisuudesta mahdollisimman nopeasti pois.

Sovittelun merkitys tukena väkivallan uhrille ei täytynyt Johanneksen kohdalla, sillä hän ei tullut kuulluksi, eikä hän saanut vahvistusta sille tunteelle, että häntä oli kohdeltu väärin. Johannes koki sovittelun päinvastoin piinaavaksi tilanteeksi. Hänestä tuntui että se oli tekijälle julkinen tilaisuus saada nöyryyttää häntä ja oikeuttaa tekojaan. Hänestä tuntui epätodelliselta olla viikonloppuna, vapaa-aikanaan haukuttavana ja solvattavana sovittelussa, vaikka hän itse oli joutunut rikoksen kohteeksi ja oli ollut valmis sopimaan asian entisen puolisonsa parasta ajatellen. Väkivallan sovittelua tutkinut Acorn (2005) on tulkinnut, että uhreja voidaan ”käyttää hyväksi” ja heidän kärsimyksensä voidaan sivuuttaa sovitteluprosessissa. Katson että Johannes tuli sovittelussa Acornin kuvaamalla tavalla hyväksikäytetyksi, ja hänen kärsimyksensä ohitettiin. Voisi katsoa, että hänen kohdallaan tapahtui kaksoisuhriutuminen: Sen lisäksi, että hän oli joutunut väkivallan uhriksi, pystyi tekijä syyllistämään Johannesta tekemästään väkivallastaan tilanteessa, jonka piti olla hänelle tukea. Sovittelun arvoihin kuuluva vapaaehtoisuus ei myöskään toteutunut, sillä Johannes koki sovittelun epämiellyttävänä tilanteena, mutta ei tiennyt, että hän olisi voinut keskeyttää sen. Johanneksen tapauksessa sovittelun keskeiseksi tavoitteeksi ei alkujaankaan ollut määrittynyt vahinkojen korvaaminen tai korjaavan kokemuksen tuottaminen uhrille, vaan sovittelijat määrittivät sovittelun keskeisimmäksi tavoitteeksi oikeudenkäynnin välttämisen.

RH: Mistä siel sovittelussa puhuttiin?

Johannes: Tota, puhuttiin tästä, pääasia oli, että vedetäänkö pois tämä rikosilmoitus tästä lievästä pahoinpitelystä ja uhkauksesta.

RH: No vaikuttiks tähän sovittelun käsittelyyn tää tappouhkaus, miten nää sovittelijat suhtautu siihen?

Johannes: Must ne suhtautu siihen vakavasti, ja tota, siin oli mun mielestä heidän päällimmäinen pyrkimys, ettei tää menis niinkun eteenpäin oikeudes, esitutkinnassa sitten, ja sinne oikeusprosessiin.

RH: Eli se oli näiden päällimmäinen?

Johannes: Kyllä, kyllä, heillä oli aito vilpityn pyrkimys siihen, ettei se menis eteenpäin.

Hanna

Hannalle sovittelun merkitys psykologisena tukena oli tärkeä toisin kuin Johannekselle. Hän koki sovittelun pelastavana tahona, jossa hän koki voivansa purkaa kokemustaan. Hän piti hyvänä, että sovittelu oli saatavilla heti sillä hetkellä, sillä hänellä ei olisi ollut voimavaroja lähteä etsimään apua itse. Hanna kertoi olleensa *romuna* ja kuvaannollisesti *romahtaneensa sovittelijoiden syliin*.

RH: Miten sä kuvailisit sun voimavaroja kun sä osallistuit tähän sovitteluun, kun sä olit kokenut väkivaltaan niin ottaen huomioon sen?

Hanna: Siis mä koin sen tosi hyvänä että tuli joku tota *pelastava taho* jolle mä sain *purkaa* sitä juttua koska noita asioita ei ymmärrä kukaan sellainen joka ei välttämättä itte oo kokenut sitä. Tai joka ei oo nähny tommosia tilanteita tai kuullu. Et se tuli siis mä olin tosi *kiitollinen* siitä just että - mä pidin sitä kyl *osittain psykologina* et mä olin sen verran kyllä *romahtanu* siinä vaiheessa. Mä *pidin sitä tosi hyvänä että tuli jostain apua*. Toisaalta mä olin tosi tietonen että nyt saa apua. Että oisin mä osannut sitä ittekin hakea, mut en välttämättä ihan kauheen nopeesti. [Kursivoinnit RH.]

RH: Mikä oli sovittelun merkitys sulle henkisenä tai psykologisena tukena?

Hanna: ... (K)un kävin kaks kertaa siellä erillistapaamisessa niin *sil oli hirveen iso*, mä sain *pahimmat purettua*, että *se oli tosi paljon*. ... (O)ikestaan siinä tuli *väärinkäsitys* että niinkun *luuli että se sovittelujuttu on vielä enemmän semmosta psykologiaa* vaikka ei tajunnu, se on niin semmonen *vieras elin*, niin ei tajunnu että se on tota sitä *lakiin sekottunu se juttu*. (K)un oli *kriisissä* siinä vaiheessa niin ei osannut yhtään ajatella sitä *lakia* vaan meni sinne silleen ja *kaatu suunnilleen syliin*, sitä piti vaan semmosena purkukanavana ja tietysti tajus myös sen että tässä voi olla nyt *mahollisuus vuoropuheluu* parantaa. Sen mä tunsin kans tosi hyvänä juttuna. [Kursivoinnit RH.]

Hanna tunsu, että sovittelijat välittivät hänestä ja olivat hänen puolellaan. Häntä tuettiin sovittelussa ja hänen tunteensa ja kokemuksensa saivat vahvistusta. Sovittelijat toivat istunnossa esiin sen, että väkivalta on väärin. Myös syitä, joita arveltiin voivan olla väkivallan takana, pohdittiin. Hanna mielestä sovittelun punaisena lankana olivat väkivallan hänelle aiheuttamat seuraukset, vaikka seurauksia mietittiin myös Pekan kannalta. Hanna koki tunteidensa ja kokemustensa tulleen sovittelussa oikeutetuiksi eikä hän kokenut, että sovittelijat olisivat syyllistäneet häntä väkivallasta.

Hanna muistaa, että sovittelijat olivat enemmän hänen puolellaan sovittelussa. Hän sai puhua pidemmin kuin Pekka, ja hän tunsu, että sovittelijat kuuntelivat häntä enemmän kuin Pekkaa.

Jossain vaiheessa sovittelijat huomasivat, että Pekka on jätetty sivuun ja hänelle alettiin antaa enemmän tilaa puhua. Hanna mietti jälkeensä, että olisi ollut kiva kuulla enemmän, mitä sanottavaa Pekalla oli, mutta hän arvioi, että hänen oma tarpeensa saada puhua oli paljon suurempi kuin Pekan tarve siihen. Hannaa nolotti yhteistapaamisessa oma rikkonaisuutensa, ja hän yritti pidätellä tunteitaan, mutta ei kuitenkaan kyennyt estämään esimerkiksi itkua, vaan itki useaan otteeseen. Sovittelijan osoittama erityinen lämpö ja myötätunto saattoivat edesauttaa sitä, että hän koki olonsa riittävän turvalliseksi voidakseen näyttää tunteitaan. Myös Pekan tunteet olivat pinnassa, vaikka hän ei itkenytäkään samalla tavalla avoimesti kuin Hanna.

RH: Koitko sä et sun tunteet ja kokemukset tuli kuitenkin oikeutetuks?

Hanna: Joo. Just ehkä vähän liiankin hyvin, että ois voinu ehkä vähän, et jossain vaiheessa mä muistan että tuli sellanen tilanne, että ne itteki huomasi, et tässä nyt Pekkaakin (..) et nythän tässä on Pekka jääny vähän silleen, niin sitten ne ihan tietoisesti ohjas sitä Pekan suuntaan ja sit kuunneltiin Pekkaa.

Rautava ja Perttu (2001, 93) kuvaavat, miten sosiaali- ja terveydenhuoltoalan työntekijät voivat tukea väkivaltaa kokenutta naista. Pertun ja Rautavan mukaan työntekijöiden tärkein tehtävä on vahvistaa todeksi naisen kokemukset ja oikeuttaa kokemusten aiheuttamat tunteet. Työntekijän on tärkeä sanoa, että se mitä nainen on kokenut on totta, ja se mitä tämä tuntee on oikein, ja luonnollinen seuraus naisen kokemasta. Hannan kohdalla sovittelijat onnistuivat Pertun ja Rautavan kuvaamalla tavalla vahvistamaan Hannan tunteita todeksi. Sovittelu merkitys tukena toteutui siten Hannan kohdalla.

Siihen, että Hanna sai puhua enemmän kuin Pekka, voi toisaalta liittyä se, että sovittelijat halusivat tukea väkivaltaa kokenutta osapuolta. Toisaalta stereotyyppisiä rooleja saatettiin tiedostamatta uusintaa antamalla Hannan naisena puhua enemmän, koska tunteista puhumista odotetaan nimenomaan naisilta. Myös Johanneksen tapauksessa nainen, tässä tapauksessa tekijä, sai puhua enemmän. Sovittelun voisi katsoa palvelevan enemmän naisten tarpeita, koska sovittelussa korostetaan keskustelua ja tunteista puhumista, joka on naisille kulttuurisesti sallitumpaa, ja jota naiset tyypillisesti tekevät miehiä enemmän. Toisaalta sovittelu voisi tarjota miehille sellaisen areenan, jossa tunteista olisi hyväksyttävä. Se että sovittelu keskusteluna ja tunteista puhumisena *saattaisi* palvella enemmän naisia, ei kuitenkaan tarkoita, että naiset hyötyisivät parisuhdeväkivallan sovittelusta miehiä enemmän. Enemmistö soviteltavasta lähisuhdeväkivallasta on miesten naisiin kohdistamaa parisuhdeväkivaltaa, ja sovittelusta koituu usein konkreettista hyötyä tekijöille, joko siten, että syytteestä luovutaan, tai että tuomio lievenee. Johanneksen tapauksessa uhri–tekijä-asetelma poikkesi tavanomaisesta, mutta hyöty kohdistui myös tekijälle. Johannes ei itse kokenut

hyötyneensä sovittelusta, vaan hän päinvastoin koki sen jatkona väkivallalle ja sen lisäksi hän ei saanut hänelle kuuluvia korvauksia.

Hanna tunsi olevansa sovittelun aikaan alistetussa asemassa suhteessaan poikaystävänsä, ja hän kertoi, että ei olisi osannut pitää puoliaan, elleivät sovittelijat olisi tukeneet häntä. Hanna sai puhua enemmän kuin Pekka, ja hän koki sen myös tarpeelliseksi. Toisen sovitteluosapuolen puolelle asettuminen on kuitenkin ristiriidassa sen kanssa, että sovittelussa tulisi suhtautua molempiin osapuoliin tasavertaisesti ja neutraalisti. Hannan tapauksessa vinoumaa korjattiinkin, ja Pekalle pyrittiin antamaan lisää tilaa, kun Pekan huomattiin jääneen sivuun. Kuitenkin se, että sovittelijat toimivat neutraalisti, kuten heidän pitäisi toimia, voidaan tulkita passiivisuudeksi tai puolien ottamiseksi negatiivisella tavalla (Honkatukia 2012). Mielestäni ajatus siitä, että sovittelu voisi olla uhrille tukea samalla, kun osapuoliin suhtaudutaan neutraalisti, on mahdoton yhtälö. Uhrin mahdollisesti tarvitsema myötätunto sekä vahvistuksen saaminen siitä, että häntä kohtaan on tehty väärin, tulee helposti sivuutettua, jos tekijään ja uhriin suhtaudutaan neutraalisti. Uhri ei myöskään välttämättä kykene puolustamaan itseään, elleivät sovittelijat tue häntä enemmän kuin tekijää.

Sovittelulain ensimmäisen luvun toisen pykälän mukaan sovittelun osapuolelle tulee selvittää hänen sovitteluun liittyvät oikeutensa ja asemansa sovittelussa ennen kuin hän antaa suostumuksensa sovitteluun (SovL 9.12.2005/1015). Hanna ei ollut kuitenkaan ymmärtänyt sovittelun rikosoikeudellista merkitystä, vaan hän kuvitteli, että sovittelun merkitys oli ensisijaisesti psykologinen tuki hänelle. Hannan tapauksessa sovittelu keskeytettiin, kun sovittelijat [ei Hanna, RH] alkoivat pelätä Pekkaa.

Hanna: Se rupes kiihtymään, niin tosiaan siinä vaiheessa nää rupes vissiin pelkäämään Pekkaa, että se voi räjähtää tai jotain.

Hanna pettyi kun sovittelu keskeytettiin, sillä hän sanoi ymmärtäneensä silloin, ettei sovittelun tarkoitus ollutkaan hänen tukemisensa, vaan [rikosoikeusjärjestelmän, RH] palveleminen.

Hanna: ... (P)ääs vasta alkuun niin sit tuntu et se loppu, ja sit vaan mielti, et ehkä siinä vaiheessa olisi voinut tajuta että *se oli vaan sitä byrokratiaa varten*, tai sitä *rikosoikeusjuttua, oikeudenkäyntiä varten sitten jotenkin linkitetty sinne*. [Kursivoinnit RH.]

Kun sovittelu keskeytettiin, koki Hanna, että sovittelun merkitys olikin *byrokratian*, eli oikeusjärjestelmän palveleminen, eikä hänen tukemisensa, kuten hän oli luullut. Hänelle valkeni sovittelun merkitys vasta sovittelun päätettyä. Hannalle sovittelu merkitsi tukea, vaikka hän pettyikin, kun ymmärsi ettei sovittelussa ollut kyse vain psykologisesta tuesta.

Psykososiaalisen tuen kytkeytyminen rikoksen käsittelyyn on ongelmallista, jos väkivaltaa kokenut ei pysty traumatisoitumiseltaan ymmärtämään sovittelun rikosoikeudellista merkitystä.

Sovitteluteoriassa ja sovittelulaissa sovittelulle katsottu merkitys sovittelusta tukena uhrille ei täytynyt Johanneksen kohdalla, vaan Johannes mielsi sovittelun jatkona väkivallalle. Sovittelu oli hänelle piinaavaa tilanne. Hanna koki sovittelun tukena, mutta pettyi kun se keskeytettiin. Hän ei ollut ymmärtänyt sovittelun rikosoikeudellista merkitystä, joka sovittelulaissa edellytys sovittelun aloittamiselle. Hannan tapauksessa sovittelun ei voi katsoa olleen vapaaehtoista, koska hän ei ymmärtänyt sen merkitystä.

5.3 Vuorovaikutus väkivallan selittäjänä

Sovittelussa rikos ymmärretään konfliktiksi tekijän ja uhrin välillä (Cristie 1977, Galaway & Hudson 1996, 2; McCold 1996, 87 teoksessa Niemi-Kiesiläinen 2004, 153) eikä väkivaltaa eroteta parisuhteen muusta dynamiikasta, vaan väkivallan teot, parisuhteen ongelmat, koetut loukkaukset ja vahingonkorvaukset kietoutuvat yhteen (Qvist 2010). Esimerkiksi Flinckin (2010, 112) mukaan ”*(T)ekoa ympäröivä todellisuus suljetaan tarkastelun ulkopuolelle. Väkivallan hallinnointi rikoslain mukaisina tekoina pelkistää todellisuutta siten, että väkivallan motiivit, kontekstit ja merkitykset saavat toissijaisen aseman*” Tekoa ympäröiväksi todellisuudeksi määrittyy (ks. myös s. 52) tällöin vuorovaikutus ja parisuhde, jossa yksilöiden oletetaan tulevan kohdelluksi yksilöllisinä itseinään kaikkine oikeuksineen ilman sukupuolen ja heteroseksuaaliseen parisuhteeseen kytkeytyviä sukupuolistuneita oletuksia ja käytäntöjä.⁴¹ Parisuhde ei kuitenkaan ole vapaisiin valintoihin perustuva yksityisasia, vaan osapuolten käytös ja roolit heijastavat yleisiä käsityksiä ja odotuksia (ks. s. 40; Pohjonen 69, 1994). Ympäröivän todellisuuden huomioiminen tarkoittaa myös, että väkivallasta häivytetään sen ”väkivaltaisuus” ja siitä tehdään osa lähes normaalia vuorovaikutusta. Husson ja Ronkaisen mukaan se, että käytäntöjä ei nimetä väkivallaksi, sulkee ne myös kokemuksena ulos (Husso 1994, Ronkainen 1998 teoksessa Lahti 2001, 31-32). Kun parisuhdeväkivalta ymmärretään vuorovaikutusongelmaksi, määrittyy sovittelu helposti suhteen sovitteluksi tai parisuhdeneuvonnaksi (ks. myös Niemi-Kiesiläinen 2005). Sovittelussa saatetaan käydä läpi koko suhteen historia, vaikka vastaaja olisi halunnut yksinkertaisesti eroon koko henkilöstä ja oikeutta tehdystä teosta (Flinck & Iivari 2004).

⁴¹(Mukailtu Ronkaisen ajatuksesta 2001b, 47-51 teoksessa Husso 2003, 21)

Saatana, se rupesi pitämään avioliittoneuvontaa, että kuinka te nyt tämmöseen tilanteeseen ootte ajautunut. Mä sanoin sen, että mä olen tullut tänne tappouhkausta selvittämään, en mitään avioliittojuttuja enää. (Flinck & Iivari 2004, 103.)

Parisuhdeterapiaakaan ei kuitenkaan suositella väkivaltaa kokeneelle ihmiselle ennen riittävää yksilöllistä tukea (Keskinen 2005; Perttu & Rautava 2002). Niissä sovittelua koskevissa keskustelutilaisuuksissa, joissa olin mukana, korostettiin kohtaamisen merkitystä sovittelun tavoitteista eniten. Sen mainitsivat sekä sovittelunjohtajat että maallikkosovittelijat useampaan kertaan. Keskustelutilaisuuksissa puhuttiin kohtaamisesta enemmän kuin uhrin hyvittämisestä tai tekijän vastuuttamisesta.⁴² Kohtaamisen merkitystä korostettaessa on sovittelussa jäänyt vähemmälle huomiolle se, että tekijän kohtaaminen voi olla väkivaltaa kokeneelle traumatisoivaa erityisesti silloin, kun kyseessä on lähisuhde- tai seksuaalinen väkivalta. Esimerkiksi Raiskauskriisikeskus Tukinaisen (30.4.2010) mukaan tekijän kohtaaminen sovittelussa on usein uhrille tuskallista ja aiheuttaa lisäkärsimystä.

Väkivallalla on aina seurauksia. Niitä voi olla monia ja ne voivat olla samanaikaisia. Pari- ja lähisuhdeväkivallan psyykkisiä vaikutuksia ovat erilaiset tunne-elämän seuraukset, kuten esimerkiksi traumaattinen kriisi ja posttraumaattinen stressihäiriö. Emotionaalisia ja ajatteluun liittyviä oireita ovat esimerkiksi pelokkuus, pelot, jatkuva valppaana oleminen, ristiriitaiset tunteet, tunnetilojen nopea vaihtelu, levottomuus, ahdistuneisuus, keskittymisvaikeudet, tunne-elämän loppuun palaminen (burnout), psyykinen sairastuminen ja romahtaminen. (Perttu & Rautava 2002, 42, 54). Häpeä ja pelko ovat yleisiä väkivallan seurauksia, ja häpeä on Husson tutkimuksen mukaan seurauksista usein se raskain (Husso 2003, 82-83). Pari- ja lähisuhdeväkivallan uhri kokee häpeää usein enemmän kuin tekijä. Uhrin käsitykset itsestä ja omasta arvostaan voivat muuttua, ja hän voi alkaa liittää itseensä väkivallan tekijän tarjoamia määritelmiä omasta huonommuudestaan. (Perttu & Rautava 2002). Jos tekijän kohtaaminen on uhrille tärkeää, voi se myös merkitä, että uhri on tekijästä vielä riippuvainen (Näre, keskustelutilaisuus 11/2010). Katson, että kun sovittelun merkitystä korostetaan kohtaamisena, määrittyy sovittelu enemmän parisuhdeterapiana kuin rikoksen sovitteluna.⁴³ Mikäli väkivaltaa kokenut on tekijästä riippuvainen, on myös olemassa riski, ettei hän pysty puolustamaan oikeusturvaansa sovittelussa. Myös sovittelun vapaaehtoisuus kyseenalaistuu uhrin ollessa tekijästä riippuvainen, sillä sovittelusta kieltäytyminen olisi silloin vaikeaa.

⁴² Myös sovittelulaissa on korostettu kohtaamisen merkitystä. Se mainitaan sovittelun kuvaksessa ensimmäiseksi, ja vasta sen jälkeen tulee *rikoksen ja sen uhrille aiheuttamien henkisten ja aineellisten haittojen käsittely* ja *pyrkimys omatoimiseen sopimiseen toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi*.

⁴³ Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen sovittelua koskevan tutkimuksen alustavissa tutkimuksissa tuli esille, että lähisuhdeväkivaltaa kokenut asianomistaja oli ihmetelty, miksi hänen tulee olla mukana tekijän terapiaprosessissa (Honkatukia 2012).

Hanna nimesi erääksi motiivikseen sovittelulle parisuhteen hoitamisen ja vuorovaikutuksen oppimisen. Poikaystävänsä hän uskoi tulleen lähinnä velvollisuudesta.

RH: Sovittelu on vapaaehtoista. Miksi suostuitte sovitteluun?

Hanna: Henkilökohtaisesti ihan sen takia kun olin ja olen *kiinnostunut hoitamaan parisuhdetta* ja löytämään vastauksia kysymyksiin ja haluan *kehittyä ihmisenä ja oppia vuorovaikutusta*.
[Kursivoinnit RH.]

RH: Miten tää sovittelu hyvitti sun joutumista rikoksen kohteeksi? Et mitä sä sait siitä?

Hanna: Pidin sitä *tosi hyvänä juttuna*, että, ne sitäkin korosti just siellä sovittelussa, että ne pistää Pekan *kuuntelemaan mua*.

RH: No mikä on sun mielestä parisuhdeväkivallan sovittelun merkitys tälläsiin parisuhdeväkivaltarikoksiin puuttumisessa rikosoikeuskäsittelyn sijaan? Eli mikä on sun mielestä sen tarkoitus osana tätä rikosoikeuskäsittelyä tai rikoksen käsittelyä?

Hanna: Mun mielestä se oli kiinnostavinta, että siinä periaatteessa *annettiin mahdollisuus vuoropuhelulle* joka - ne korosti muistaakseni sitä että - ne sano sen niinkun, että tässä mulla on *mahollisuus tasavertaiseen vuoropuheluun hänen kanssaan*

Hannan motiivit sovitteluun vastaavat sovittelun ideologiaa, jonka mukaan sovittelun ydintä ovat dialogi, oppimisen halu, inhimillinen kasvu ja huomion kiinnittäminen tulevaisuuteen. Myös Flinck (2010, 122) katsoo, että sovittelussa on olennaista prosessi, dialogi, avun tarjoaminen ja mahdollisuus muutokseen. Hannan näkemys parisuhteen hoitamisesta muistuttaa Keski-Suomen määrittelemiä parisuhde- ja ydinperhe -diskursseja, joissa naisilta odotetaan vastuuta parisuhteen hoitamisesta. Nämä diskurssit ovat luultavasti vaikuttaneet Hannaan siten, että parisuhteen hoitaminen ja vuorovaikutuksen käsittely olivat hänen ajatuksissaan väkivallan jälkeenkin.

Se, että sovittelun tavoitteena nähdään vuorovaikutuksen opettelu, jakaa vastuuta väkivallasta myös väkivaltaa kokeneelle henkilölle. Se antaa ymmärtää, että vuorovaikutus olisi väkivallan syy. Vuorovaikutukseen tarvitaan aina kaksi ihmistä, mutta väkivaltaa voi käyttää yksi ainoa ihminen. Sovittelutoiminnassa hallitsee konfliktiperustainen tapa ymmärtää väkivaltaa. Qvist kirjoittaa, että konfliktiperustainen tapa ymmärtää väkivaltaa ohjaa näkemään nimenomaan vastavuoroista väkivaltaa. (Ronkainen teoksessa Qvist 2010, 40, 41.) Johnsonin ja Ferraron (2000, teoksessa Qvist 2010, 41) mukaan vastavuoroinen väkivalta on kuitenkin suhteellisen harvinaista. Konfliktiperustainen näkemys väkivallasta vuorovaikutukseen liittyvien ongelmien seurauksena antavat olettaa, että väkivaltaa kokenut voisi omaa toimintaansa muuttamalla lopettaa väkivallan, tai että väkivalta olisi osittain hänen syytensä. Ratkaisuna nähdään silloin vuorovaikutuksen parantaminen. Tällöin sovittelun merkitys lähentelee parisuhdeterapiaa. Suomessa parisuhdeväkivaltaan pyrittiin pitkään puuttumaan

parisuhdeterapialla, mutta nykyään sen ongelmallisuus tunnetaan paremmin. Esimerkiksi Virve Nousiainen (1996, 20-27 teoksessa Husso 2003, 285) on todennut, ettei parisuhdeterapiassa ole tilaa väkivaltaa kokeneiden naisten kokemuksille, eikä sitä tilaa myöskään osata tehdä, sillä väkivallan kieltämisen ja torjumisen mekanismit ovat niin vahvat. Terapeutit omaksuvat helposti tekijän näkemyksen todellisuudesta, johon voi kuulua väkivallan torjunta ja oikeuttaminen (ks. myös Keskinen 2005; 227, 239).

Maija Jäppinen (2005) on pro gradu –tutkielmassaan tarkastellut sitä, miten Venäjällä, Udmurtian tasavallan pääkaupungissa Iževskissä toimivan naisten kriisikeskuksen työntekijät selittivät parisuhdeväkivaltaa ilmiönä. Jäppinen (2005, 66) kuvasi yhden esimerkkitapauksen avulla, miten väkivaltaa kokeneiden naisten kriisikeskuksessa työskentelevät nuoret työntekijät olivat omaksuneet näkemyksen siitä, että naisten oma käyttäytyminen olisi miesten heihin kohdistaman väkivallan takana. Työntekijät suunnittelivat työpajaa, jossa tutustuttaisi menetelmään, jossa parisuhdeväkivallan kohteena olevaa naista autettaisiin muuttamaan omaa käytöstään siten, että väkivalta suhteessa päättyisi. Työpajan valmistelijat katsoivat tuolloin, että ”perhe on systeemi, jossa kunkin käyttäytyminen vaikuttaa muihin. Väkivalta johtuu ongelmista perheen vuorovaikutuksessa ja molemminpuolisen kunnioituksen puutteesta”. (Jäppinen 2005, 66.) Parisuhdeväkivallan yksilöpsykologinen selitystapa jättää huomioimatta yhteiskunnallisen todellisuuden ja sukupuolten väliset valtasuhteet. Siinä sivuutetaan se, että perhe on osa ideologinen konstruktio ja osa yhteiskunnan rakenteita.

5.4 Tekijä–uhri-asetelman kääntäminen

Sovittelulain (2005/1015) mukaan sovittelun toteuttaminen edellyttää tekijän vastuunottoa. Tämä sovittelun edellytys ei kuitenkaan toteutunut Johanneksen eikä Hannan tapauksessa. Eräs vaara vastuuttamisen jäädessä pois on siinä, että seurauksitta selviäminen voi merkitä tekijälle väkivallan oikeutusta ja vahvistusta jatkaa sen käyttöä. Johannes kärjisti asian näin:

Johannes: Mun mielestä avainasemassa on se, että ymmärtääks se tekijä. Että maltin saattaa menettää, mutta jos on patologinen, niin mun mielestä niillä sovittelijoilla on hirveen iso vastuu, että sillähän tehdään ihmishirviöitä, jos voi tehdä väkivaltarikoksen ilman oikeudellisesta seuraamusta.

Tulkitsen, että Johanneksen tapauksessa uhri-tekijä-asetelma pääsi kääntymään ylösalaisin. Tekijä ei myöntänyt syyllisyyttään, vaan esitti Johanneksen tekijänä ja itsensä uhrina ilman, että sovittelijat olisivat puuttuneet asiaan.

RH: Mistä tää tuli et mitä hemmettiä mä täällä teen?

Johannes: No kun siinä, mitä mä täällä teen, *toi puhuu koko ajan*, se puhuu ihan kaikkee niinkun *mikä ei liity tähän juttuun millään tavalla*, kun juttu oli niin päin että, sinä kävit minuun kiinni, mä en tehnyt sulle mitään”, niin sitten niinkun *hän oli äänessä koko ajan*.

RH: Kun sovittelun pitäis olla mahdollista vaan jos tää tekijä ymmärtää että hän on tehnyt väärin, niin olis täs sellanen tilanne?

Johannes: No ei kyllä, hän ei kyllä koskaan *kyllä mun mielestä sitä sillä tavalla tunnustanut, että hän olisi tehnyt mitään väärää*. Kyllä *hän kokoajan syytti*. Mun mielestä me ei saavutettu siinä sellaista että oltais tultu puoliväliin. Mä olin hänelle loppuun saakka *ansainnut tän mitä mulle tehtiin*. Se oli jotenkin että *”Itehän sä oot tätä kerjännyt”*, sen mä muistan mitä se sano, että *”Mitä sä siinä valitat?”*

RH: Sovittelussa pitäis tuomita se väkivallan teko vaikka ei ihmistä niin tuliks se väkivallan teko tuomituksi?

Johannes: Mä muistan et sillä tavalla siinä tuli joku semmonen, et *sanottiin ”Tuulia sä oot tehnyt väärin”*. Et kyllä tällä tavalla sanottiin. Et kyllä sellanen tuomitseminen tuli. [Kursivoinnit RH.]

Johanneksen tapauksessa tekijän vastuuttaminen hänen käyttämästään väkivallastaan tarkoitti sitä, että sovittelijat kertoivat hänen tehneensä väärin. Tekijä ei kuitenkaan itse ilmaissut tehneensä mitään väärää.

RH: Tätä on aika paljon jo käsitelty mutta miten tekijä käyttäytyi sovittelussa?

Johannes: Hän *ei suostunut ajattelemaan asiaa minun näkökulmasta ja piti itseään uhrina*, ei minua uhrina (...). Siitä *oman tekonsa oikeutuksesta hän oli niinkun varma*, et hänellä oli oikeus niin tehdä, et *”mitä sä valitat”*. [Kursivoinnit RH.]

Johanneksen tapauksessa ei tullut esille, että tekijä olisi osoittanut tehneensä väärin, vaan hän oikeutti käyttämänsä väkivaltaa pitäen itseään uhrina ja Johannesta syyllisenä. Sovittelijat eivät kyenneet puuttumaan epätasa-arvoiseen asemaan, jossa rikoksen tekijä dominoi ja uhri joutui kuuntelemaan herjaa lähes koko sovittelun ajan.

RH: Oliko se niin, et ne sovittelijat ei saanu oikeen sitä tilannetta kuriin?

Johannes: No ei ne täysin, ei ne täysin kyl saanu, et kyl se koko, sitä piti se koko sovittelun kyllä, kun ei sitä voisi sanoa, *se olisi pitänyt keskeyttää se sovittelu*. Mä ajattelin, että *kohta hänet ajetaan ulos tästä huoneesta*.

RH: Miten te koitte mahdollisuutenne ilmasta itteänne siel sovittelussa?

Johannes: Siinä oli se ongelma että tää vastapuoli *rupes koko ajan keskeyttää* mua kun mä puhuin, ja siihen piti puuttua näiden sovittelijoiden, ja hyvä kun puuttu, koska kaikkea mitä mä sanoin, niin se aina *”Eipäs, ei se niin mennyt”*.

RH: Ketä siellä sovittelussa kuunneltiin tarkkaavaisemmin, kuka puhui eniten ja kenelle annettiin eniten tilaa?

Johannes: Se oli ihan ehdottomasti sille tekijälle, *se oli täysin vino*. Ajankäytännöllisesti se oli *varmaan 80/20*. Hän oli hirveen kova puhumaan, *mä oisin toivonu, että siinä olisi jaettu tasapuolisemmin, he olis saanu mun mielestä rohkeammin kyllä keskeyttää sitä*.

RH: Miten nää eri osapuolet suhtautu siihen, sovittelijat ja tekijä?

Johannes: *Hän oli ylimielinen, ja sitten tota, hän ei suostunut ajattelemaan asiaa minun näkökulmasta. Ja piti itseään uhrina, ei minua uhrina.* Eikä hän suostunut sitä sanomaan niinkun mä olisin toivonut. ”Mä oon reilu sua kohtaan” mä oon pikkasen jopa, mä oon jalomielinen. [Kursivoinnit RH.]

Flinckin ja Iivarin (2004, 108) tutkimuksessa tuli esille, että asianomistajat kokivatkin joskus rikosta vähäteltävän, halusivat selkeää rikoksen nimeämistä sovittelussa ja kahdessa tapauksessa kokivat, että sovittelijat olivat asettuneet tekijän puolelle. Myös Johanneksen tapauksessa tuli esille, ettei tekijä ottanut vastuuta väkivallastaan. Niemi-Kiesiläisen tarkastelemissa viidessä parisuhdeväkivaltaa koskeneessa sovittelutapauksessa tekijän vastuunotto ei määrittynyt missään sovittelun keskeiseksi teemaksi. Yhdessä sovittelu jopa vahvisti tekijän vastuun välttämistä. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 161.) Acorn väittää, että sovittelutapaamisissa tekijää kohtaan osoitettu myötätunto saattaa ylittää uhria kohtaan osoitetun myötätunnon, ja jättää varjoonsa heidän oman myötätunnon tarpeensa (Acorn 2004, 150 teoksessa Stubbs 2007, 15). Tekijän suojeleminen välttämällä hänen syyllistämistään voi merkitä sitä, että syyllisyyden tunne jääkin *uhrille*, kun juuri häneltä pitäisi ottaa syyllisyyden tunne pois. Flinck (2010, 125) katsoo, että ”sovittelijat eivät saa ohittaa väkivallantekijän moraalista vastuuta, sillä rikosten vähättely on epäoikeudenmukaista.” Mutta hän kuitenkin jatkaa: ”Saarnaaminen ei toimi, ja rikosentekijä tietää muutenkin tehneensä väärin. Tehokkainta onkin, jos teon vääräys tulee selväksi *epäsuorasti uhrin ja läheisten kertomusten kautta*. (Kursivointi RH; Ahmed ym. 2001, Elonheimo 2004 teoksessa Flinck 2010, 125.) Tekijä ei myöskään Hannan tapauksessa tiennyt tehneensä väärin, tai ainakaan hän ei myöntänyt sitä Hannalle. Näen, että tekijän suojeleminen syyllistämiseltä merkitsee uhrin kokemusten väheksymistä.

RH: Kun sovittelussa sen tekijän pitäis myöntää syyllisyytensä ja vastuunsa, niin muuttuks Pekan käsitys siin sovittelun aikana - et ottiks hän vastuun siitä?

Hanna: *Me todettiin niitä asioita tapahtuneeks ja Pekka myöns et näin on tapahtunut - ne oli enemmän sellaisia toteamuksia, että ei sellasta, loppuks se sitten kesken kaiken, et päästiiks me semmoseen vaiheeseen et ne olis (...).*

RH: Et ottiks hän niinkun vastuuta siit teosta?

Hanna: Ehkä silleen, se tapahtuma *saatto ruveta raottaa* sille sitä, et *ei mitään selkeätä* mut se *saatto ruveta raottaa* sitä et hei, täs *on tapahtunut jotain*, kun ollaan tämmöses paikassa.

Hannalle ei tullut selväksi, myönsikö Pekka vastuunsa väkivallasta. Hän katsoi, että *sovittelu saattoi alkaa vasta raottamaan* että jotain oli tapahtunut. Kotona väkivallan teon yhteydessä

Pekka oli oikeuttanut käyttämänsä fyysistä väkivaltaa sillä, että Hanna olisi *kiduttanut* häntä *henkisesti*. Pekan mielestä henkinen ja fyysinen väkivalta olivat väkivaltana yhtä vakavaa.

Hanna: Hän joskus sanoi ihan ääneen sen, että kun *mä kidutan häntä henkisesti*, niin *hänellä on oikeus vastata siihen fyysisesti*. Ja sit se ei koskaan tietysti tajunnu sitä *etteikö hän olis ensin kiduttanu mua henkisesti tai jotain vastaavaa*. Niin se *piti niinkun henkistä ja fyysistä - että ne sattuu yhtä paljon*. [Kursivoinnit RH.]

Hanna oli joutunut sekä Pekan käyttämän henkisen että fyysisen väkivallan kohteeksi. Catherine Kirkwoodin (1993, 43-44 teoksessa Husso 2003, 205) mukaan ei ole kuitenkaan olemassa pelkkää fyysistä väkivaltaa, vaan se on aina myös henkistä väkivaltaa. Jo fyysisen väkivallan uhka on äärimmäistä henkistä väkivaltaa. Hanna toi sovittelussa esille Pekan näkemyksen fyysisestä ja henkisestä väkivallasta symmetrisinä väkivallan muotoina ja halusi siitä keskustelua. Hanna korosti sovittelussa näkemystään, että vain Pekka itse on vastuussa käyttämästään väkivallasta. Myös sovittelijat yrittivät valottaa Pekalle samaa asiaa. Hanna uskoi, että se ei kuitenkaan muuttanut Pekan näkemystä, vaan tämä piti väkivallan käyttöönsä edelleen oikeutettuna. Hanna ajatteli kuitenkin, että se, että he olivat päätyneet sovitteluun, saattoi alkaa valottaa Pekalle, että ”jotain oli tapahtunut”. Väkivaltaa käyttäneet miehet voivat ulkoistaa vastuun tekemästään väkivallasta syyttämällä olosuhteita, stressiä, naisen käyttäytymistä, huonoa päivää, alkoholia tai muita itsensä ulkopuolelle olevia asioita (Perttu, Mononen ym. 1999, 20 teoksessa Jokinen 2003, 38). Siksi ei riitä, että tekijän *oletetaan tietävän tehneen väärin*. Myös naiset voivat kieltää ja vähätellä vastuutaan väkivallasta. Johanneksen tapauksessahan väkivaltaa käyttänyt osapuoli, joka kielsi vastuunsa väkivallastaan, oli nainen⁴⁴. Koska väkivallan oikeuttaminen on usein osa väkivallan kuviota, on perin kummallista, että sovittelussa ei tulisi tuoda väkivallan vääryyttä selkeästi esille. Se, että ulkopuolinen syyllistää väkivallan tekijää väkivallan käytöstä voisi parhaimmillaan tapauksessa olla tekijälle avain väkivallan vääryyden ja vakavuuden ymmärtämiselle. Tutkimuksissa on myös tullut ilmi, että naiset kokevat usein henkisen väkivallan fyysistä väkivaltaa raskaampana. Nyqvistin tutkimuksessa tuli esille, että naisten miesten taholta kokema henkinen väkivalta oli kokemuksena fyysistä väkivaltaa vaikeampi (Nyqvist 2001, 149; ks. myös Fischer, Vidman & Ellis 1993 teoksessa Niemi-Kiesiläinen 2004, 41).

Sovitteluun tulevat rikokset on jo tulkittu rikoksiksi, eikä sovittelussa ole tarkoitus kyseenalaistaa syyllisyyttä. Takalan tutkimuksen mukaan tekijät voivat esittää sovittelussa kuitenkin usein perusteita, joilla he selittävät tekojaan, tai keksivät lieventäviä asianhaaroja, jotka tekisivät teosta vähemmän moitittavan (Takala 1998, 47 teoksessa Niemi-Kiesiläinen

⁴⁴ Latun mukaan naiset ottavat väkivallastaan kuitenkin miehiä useammin vastuun (Lattu 2008, 189 teoksessa Heiskanen & Ruuskanen 2010, 35).

2004, 157, 160). Pahimmassa tapauksessa uhrin ja tekijän asemat kääntyvät sovittelussa pääläelleen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen (Honkatukia 2012) alustavissa tuloksissa tuli myös esille tapaus, jossa tekijä ei myöntänyt syyllisyyttään, vaan esitti itsensä uhrina, ja jakoi vastuun rikoksesta siten myös uhrille sanomalla, että ”tappeluun tarvitaan aina kaksi”. Sovittelijat eivät puuttuneet tähän. Sopimukseen kirjattiin väkivallan olleen vastavuoroista, vaikka uhri vastusti tätä. Uhri allekirjoitti sopimuksen, koska hän halusi tilaisuuden vain päättyvän nopeasti. Häntä jäi huolestuttamaan, että sopimusta voitaisiin tulevaisuudessa käyttää häntä vastaan. Sovittelusta muodostui tällöin pieni oikeudenkäynti, jossa syyllisyydestä päätettiin maallikkosovittelijoiden johdolla. (Ks. myös Niemi-Kiesiläinen 2004, 163.) Mielestäni on oikeusjärjestelmän uskottavuuden kannalta kyseenalaista, että maallikkosovittelijat voivat ratkaista sovittelussa väkivaltarikosten syyllisyyskysymyksiä edellä kuvatulla tavalla.

Rikosoikeudelliset seuraukset ovat osa tekijän vastuuttamista. Sovittelutoimijat ovat kuitenkin korostaneet, ettei sovittelulla ole vaikutusta syyttäjän tekemiin ratkaisuihin (keskustelutilaisuus, etujoukko), ja että tekijän välttyminen syytteeltä olisi täysin sovittelusta ja sen tavoitteista irrallista. Ajatus siitä, ettei sovittelussa olisi pyrkimystä vaikuttaa tekijälle koituihin seurauksiin on kuitenkin ristiriidassa sovittelun teorian ja sovittelulain tavoitteiden kanssa. Ensinnäkin restoratiivisen oikeuden teorian ero retributiiviseen oikeusteoriaan on nimenomaan siinä, ettei restoratiivisen oikeuden teoriassa pidetä rangaistusta oleellisena. Flinck (2010, 114-116) näkee rangaistuksen jopa eettisesti ongelmallisena, koska sen tarkoituksena on *kärsimyksen aiheuttaminen* [Kursivointi RH]. Näkisin kuitenkin, että tapahtunut väkivalta on laitonta ja perusteetonta kärsimyksen aiheuttamista toisin kuin rangaistus. Modernit valtiot ovat pyrkineet ottamaan haltuunsa kaiken oikeutetun väkivallan käytön. Muut yhteisöt tai yksilöt sen sijaan syyllistyvät laittomaan, rangaistavaan tekoon eli rikokseen väkivaltaan ryhtyessään. (Nousiainen & Pylkkänen 2001, 145-146). Mielestäni rikoksesta tulee lähtökohtaisesti seurata rangaistus, ellei ole erityisiä perusteita muulle. Katson että on perusteltua, että rangaistus voi aiheuttaa kärsimystä. Nykyinen oikeusjärjestelmämme perustuu retributiiviselle oikeusteorialle, jonka mukaan rangaistus on seuraus lain rikkomisesta, eikä lähisuhdeväkivaltaa tule mielestäni käsitellä täsät poikkeuksena. Mielestäni sovittelussa tullaan yleisestikin sivuttaneeksi se, että väkivalta on rikos, joka aiheuttaa kärsimystä. Tämä tullaan sivuttaneeksi kiinnittämällä huomiota *ympäröivään todellisuuteen*, jolla viitataan uhrin käyttäytymiseen.

Ottaen huomioon, että sovittelun rikosoikeusjärjestelmään liittyvänä yhtenä tavoitteena pidetään seuraamusjärjestelmän purkamista tai keventämistä (Flinck, Iivari 2003,33), tulisi sovittelutoimijoiden mielestäni käydä tämän tavoitteen edistämiseksi julkista keskustelua sen

sijaan, että he pyrkivät edistämään tietyn tyyppisen rikollisuuden käsittelyä rangaistusjärjestelmän ulkopuolella. En ole nähnyt kannanottoja liittyen nuorten tekemien rikosten sovittelun edistämiseksi, vaikka sovittelulla on ollut kytkentä lastensuojelullisiin tavoitteisiin sekä nuorisotyöhön (Takala 2001, 286). Sovittelu soveltuisi hyvin näpistyksiin, mutta sitä ei käytetä näpistyksissä paljon, koska useat kauppiaat eivät suostu siihen. En ole nähnyt kannanottoja sen puolesta, että kauppiaiden tulisi suhtautua suopeammin näpistysten sovitteluun. Se, ettei sovittelussa pidetä tekijän vastuuttamista olennaisena tuli esille myös yhdessä lähisuhdeväkivallan sovittelua koskevassa keskustelutilaisuudessa.

Toiseksi, väite siitä, ettei sovitteluinstituutiolla olisi vaikutusta tai intressiä tekijälle koituviin seurauksiin, on ristiriitainen sen kanssa, että sovittelulain luominen perustui siihen, että sovittelua olisi asuinpaikkakunnasta riippumatta saatavilla koko maassa, sillä sovittelulla voi olla rikoksen tekijöille myönteisiä seurauksia. Edellä mainittujen syiden lisäksi tulkitsen, että tekijän vastuun laimentaminen voi liittyä siihen, ettei sovittelussa tunnusteta sovittelun osapuolten erilaisia asemia: toinen on rikoksen uhri vahingon kärsijänä ja rikokseen syyllistynyt. Sen sijaan heistä puhutaan yhdenvertaisesti sovittelun osapuolina. Rikoksen uhrin ja tekijän asemien erilaisuuden häivyttäminen tulee esille myös Flinckin ja Iivarin (2004; 87-119, Taulukko 10, 122; 123-124) tutkimuksessa. Rikoksen uhrien ja tekijöiden kokemuksia käsitellään pääosin yhdessä. Sovittelukokemuksia koskevassa johtopäätösluvussa rikoksen uhrit erotettiin edellisessä tutkimuksessa tekijöistä vain kerran, kun mainittiin, että ”*Asianomistajalla ja rikoksesta epäilyllä oli erilaisia kokemuksia toisen väkivaltaisuudesta.*” Luvun johtopäätöksissä viitattiin sen sijaan osapuoliin 15 kertaa, jolloin ei tehty eroa asianomistajien ja rikoksesta epäiltyjen kokemusten välille. Myös uudessa sovittelulain arviointitutkimuksessa (Iivari 2010) käsitellään rikoksen tekijöitä ja uhreja samana joukkona yhdessä taulukossa (Iivari 2010, Taulukko 10, 140).

Sovittelun puhettavat muistuttavat Keskinen määrittelemää sukupuolineutraalia asiantuntijapuhetta, joka rakentaa kuvaa kahden tasaveroisen kumppanin kiistoista ja yhteisestä vastuusta tilanteen korjaamisen osalta. Sen sijaan että sovittelussa käsiteltäisiin naisia, miehiä, sukupuolta ja valtaa (Keskinen 2005; 220, 111), puhutaan väkivaltaa tehneistä miehistä ja naisista ja väkivaltaa kokeneista miehistä ja naisista sovittelun osapuolina. Väkivallan tekijän ja kokijan erilaisiin tilanteisiin ei juuri kiinnitetä huomiota. Ulkoisesti sukupuolineutraalissa diskurssissa tulee kuitenkin esille erilaiset odotukset, oikeudet ja velvollisuudet miehille ja naisille. Miesten vastuu väkivallasta kadotetaan, ja naisilta odotetaan muutosta sekä huolenpitoa miehestä, joka ”heikkoutensa” takia käyttää väkivaltaa.

Uhrin vastuuttaminen väkivallasta on tullut esille suomalaisessa sovittelututkimuksessa (Flinck & Iivari 2004) ja sovittelutoimijoiden taholta. Iivari ja Flinck katsovat tutkimuksessaan (2004, 154), että väkivallan kohde on osasyllinen väkivaltaan: ”*Osapuolten välisen vuorovaikutuksen käsittelyn nähtiin osoittavan, että myös uhri on jollain tavalla vaikuttamassa väkivaltaan johtaneen tilanteen syntyyn. Jotta uhria ei syyllistettäisi, haluttiin välttää sovittelussa osapuolten välisen vuorovaikutuksen käsittelyä.*” Näkemys väkivallasta vuorovaikutusongelmana, johon kuuluu ajatus uhrin osavastuusta väkivaltaan, tulee esille myös Flinckin (2006, 121) myöhemmässä tutkimuksessa. Sen mukaan *parisuhdeväkivalta liittyy suhteen vuorovaikutuksen vääristymiseen*. Flinckin mukaan vuorovaikutusluonteen ohittaminen siirtää vastuun väkivallasta viranomaisten ja tuomioistuimen ratkaistavaksi ja ohittaa yksilön moraalisen vastuun käyttäytymisestään. Flinck katsoo, ettei parisuhdeväkivaltaongelman ratkaiseminen siirtämällä väkivalta rikoskategoriaan poista puolisoiden ”*keskinäisiä, väkivaltaa synnyttäviä ristiriitoja ja ihmissuhdetason ongelmia*”. Flinckin ja Iivarin (2004) ajatus uhrin osallisuudesta väkivaltaan on keskeinen sovittelussa. Haavoittavan ja kärsimystä aiheuttavan käytöksen eli väkivallan mitätöiminen selittämällä se pois vuorovaikutukseen liittyvänä ongelmana on mielestäni irvokasta. Väkivalta loukkaa perustavalla tavalla ihmisen oikeutta vapauteen, arvokkuuteen ja koskemattomuuteen. Väkivalta eroaa riidasta ja konfliktista siinä, että siihen ei tarvita kahta. Kun käsitetään väkivalta vuorovaikutukseen liittyvänä ongelmana kadotetaan itse väkivalta. Se, ettei väkivaltaa eroteta riidasta näkyy siinä, että väkivallasta puhutaan ”*ristiriitana*”, ”*konfliktina*”, ”*ongelmana*”, ”*väkivaltaan ajautumisena*”, ”*käyttäymisen virheongelmana*” (Flinck 2010, 119, 122, 124) tai ”*ristiriitatilanteena*” (Rikosten ja riitojen sovittelu; Rikosten ja riitojen sovittelu Helsingissä). Kuitenkin peräti 80 % soviteltavasta lähisuhdeväkivallasta on lieviä vakavampia pahoinpitelyjä (ks. s. 16). Soviteltavan väkivallan poikkeuksellinen vakavuus tuli esille myös toisessa haastattelussani.

Kun vuorovaikutus nähdään väkivallan syynä, odotetaan muuttumista silloin myös väkivallan kohteelta. (vrt. Keskinen 2005, 209) Jäppisen tutkimuksessa kriisikeskuksen työntekijät näkivät, että naisten tulokseton ponnistelu väkivallan lopettamiseksi sai heidät lopulta lannistumaan ja sai heissä aikaan toivottomuuden tunteita. Työntekijöiden mukaan tämä johtui siitä, että naiset yrittivät muuttaa toisen ihmisen käytöstä tai muita asioita, joiden muuttaminen ei ole heidän valtansa. (Jäppinen 2005, 80.) Myös Nyqvistin tutkimuksessa parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset kertoivat kokeneensa, ettei väkivallan käyttö ollut millään tavoin heidän säätelynsä varassa (Nyqvist 2001, 122). Edellä mainitun perusteella on selvää, että väkivallan uhrin käyttäytymisen muuttaminen ei lopeta väkivaltaa, ja ettei uhria tule syyllistää väkivallasta selittämällä väkivaltaa vuorovaikutusongelmana tai olettaen, että

väkivallan uhri olisi millään tavalla vaikuttamassa tilanteen syntyyn (ks. 72). Sillä, onko uhri vaikuttamassa tilanteen syntyyn ei ole nimittäin merkitystä, koska väkivaltaa ei voida hyväksyä, vaikka toinen ”nalkuttaisi”, ”käyttäisi henkistä väkivaltaa” tai provosoisi. Väkivallan käyttö on aina tekijän valinta. Vaatimukset, että väkivallan kohteen tulisi muuttua ovat tämän takia tämän takia vaarallisia, ja ne lähettävät väärän viestin siitä, kenelle vastuu väkivallan käytöstä kuuluu. Flinckin (2010, 118) mukaan väkivaltarikokset tehdään usein tunnekuohun vallassa. Tutkimukset eivät kuitenkaan tue ajatusta, että väkivallassa olisi kyse kontrollin tai aggression hallinnan puutteesta (Husso 1994, 135). Tämä näkemys sekä väkivaltaa vuorovaikutuksella tai perheen dynamiikalla selittävät teoriat ylipäänsä ovat vastoin useita tutkimuksia, joiden mukaan kaikenikäisten naisten kokema parisuhdeväkivalta perustuu miesten kontrollihakuisuuteen. Miesten on havaittu käyttävän väkivaltaa nimenomaan kontrollin ylläpitämiseksi tai saavuttamiseksi⁴⁵. (Piispa ja Heiskanen 1998, 12-13, 83 teoksessa Husso 153). Lahden (2001) tutkimuksen mukaan parisuhdeväkivaltaa käyttäviä miehiä motivoi taas pyrkimys sosiaalisen järjestyksen palauttamiseen. Lahden mukaan sitä esiintyy tilanteissa joissa symboliset kategoriat, esimerkiksi ”mies” ja ”nainen”, ovat uhattuina. Sovittelutoimijoiden omaksuma ajatus väkivallasta vuorovaikutusongelmana (ks. s 16) tulee esille myös seuraavasta lainauksesta henkilöltä, joka on kertomansa mukaan toiminut sovittelijana lähisuhdeväkivaltatapauksissa yli viisi vuotta.

Sitä ei usein oteta huomioon, että se uhri on saattanut kylvää sen väkivallan siemenen aikaa sitten omalla toiminnallaan (keskustelutilaisuus, etujoukko 2010).

On vaikea uskoa, ettei uhrin syyllistäminen tulisi sovittelutilanteessa ”läpi”, jos sovittelun etujoukkoon kuuluvat tutkijat ja lähisuhdeväkivaltaa useita vuosia sovitellut henkilö on omaksunut näkemyksen väkivallasta vuorovaikutusongelmana. Väkiältä ei tule tällöin käsitteellistetyksi erillisenä ilmiönään, eikä väkivallan motiivin nähdä kumpuavan tekijästä, vaan väkivallan kohteesta. Väkivallan syyksi määrittäyty silloin usein puolison vääränlainen käytös, ”henkinen väkiältä” tai nalkuttaminen. (Lahti 2001, 31-32).

⁴⁵ Myös Jäppisen tutkimuksessa (2005; 68, 69) kriisikeskuksen työntekijät tulkitsivat miesten naiskumppaneihin kohdistaman väkivallan keinoksi saavuttaa ja ylläpitää perinteinen sukupuolten välinen valta-asetelma. Väkivallan selityksiksi muodoistuivat ahtaat sukupuoliroolit ja miesten tarve uusintaa horjuvaa valta-asetelmaa. Työntekijöiden mukaan miehen rooliin kuuluu vahvuus ja perheen päänä oleminen. Mies ei saa itkeä eikä näyttää tunteitaan, mutta huonolla tuulella ollessaan miehen huutaminen ja lyöminen on kuitenkin kulttuurisesti sallittua. Työntekijöiden mielestä se, jos nainen ansaitsee miestä enemmän, asemaa, jonka mies oli odottanut saavuttavansa perheen päälähtäjänä, ja jonka hän katsoo kuuluvan itselleen. Silloin mies alkaa kaikin keinoin palauttaa tilannetta ennalleen lisäämällä valtaa ja kontrollia, jonka yksi muoto on fyysinen väkiältä. Työntekijät kokivat miesten väkivallan olevan seurausta tyytymättömyydestä itseensä ja kykenemättömyydestä täyttää kulttuurisia odotuksia. Väkiältä oli silloin keino palauttaa valta-asetelma odotusten mukaiseksi. Erään työntekijän mukaan väkiältä hakivat apua usein naiset, joiden mies oli työtön, ja joita he elättivät. Työntekijät katsoivat, että sen sijaan, että miehet olisivat kohottaneet statustaan etsimällä töitä, toteuttivat he itseään naisen kustannuksella nöyryyttämällä tätä.

Parisuhdeväkivaltaan kuuluu, että väkivallan uhria lannistetaan ja nujerretaan jatkuvasti sekä hänen kykyjään ja aikaansaannoksia vähätellään. Se, miten väkivallan tekijä pyrkii siirtämään vastuun väkivallasta uhrille, aliarvioi väkivaltaa tai naamioi sen parisuhdeongelmaksi tai vuorovaikutusongelmaksi, voi johtaa siihen, että uhri alkaa kokea väkivallan ansaituksi ja hänen todellisuuden hahmottamisensa vääristyy. (Perttu & Rautava 2002, 87; ks myös Keskinen 2005, 189.) Oman käytöksensä mukauttamiseen kuuluu myös, että alkaa uskoa väkivallan tekijän näkemyksiin siitä, että uhri aiheuttaisi väkivallan omalla käytöksellään, ja on kelpaamaton ihmisenä, joka vuorostaan laskee väkivallan uhrin itsearvostusta (Jäppinen 2005, 80). Pertun ja Rautavan (2002; 58, 85, 87) mukaan yritys muuttaa itseään ja omaa käytöstään on selviytymiskeino, jota väkivaltaa parisuhteessa kokeneet voivat käyttää. Nainen on saattanut olla suhteessa vuosia ja pyrkiä estämään väkivallan mukautumalla, joustamalla tai varomalla tiettyjä puheenaiheita. Naiset ovat kuvanneet taipuneensa korkkiruuveiksi ja muuttaneensa hiusmalliaan tai paidan väriään tullakseen hyväksytyiksi. Väkiältä ja loukkaukset voidaan alkaa käsittää seurauksiksi omasta huonommuudestaan, mikä aiheuttaa häpeää.⁴⁶ Oman käytöksen muuttaminen ei kuitenkaan lopeta väkivaltaa, ja jatkuva henkisen tai fyysisen väkivallan kohteeksi joutuminen voi hiljalleen alkaa jäytää itsetuntoa, jolloin nainen voi alkaa omaksua väkivallan tekijän tarjoaman kuvan itsestään ja asioiden ”oikeasta järjestyksestä”. Silloin väkivaltaisesta parisuhteesta irrottautuminen tulee erityisen vaikeaksi. Lähisuhdeväkivallan tunnettu puolustaja Juhani Iivari katsoo kuitenkin, että sovittelu toimisi myös vakavassa, pitkään jatkuneessa väkivallassa, jos uhrilla on ”vähänkin voimavaroja lähteä käsittelemään tilannettaan⁴⁷” (Iivari 2008). On kuitenkin vaikea nähdä miten kauan väkivaltaa kokenut ihminen pystyisi puolustamaan oikeuksiaan ja olla tasavertainen osapuoli sovittelussa. Johanneksen tapauksessa tekijän vastuuttaminen jäi vain siihen, että sovittelijat totesivat tekijän tehneen väärin. Ronkainen puhuu toimijuuden vaateesta tarkoittaessaan niitä yhteiskunnallisia käytäntöjä, joiden avulla vastuu väkivallasta ja toisin toimimisesta asetetaan uhrille (Ronkainen 2006 teoksessa Qvist 2010, 39).⁴⁸ Tulkiten, etteivät sovittelijat tehneet

⁴⁶ Häpeästä seuraa houkutus luopua omasta identiteetistä toisen hyväksynnän turvaamiseksi. Tämä pyrkimys luopua omasta itsestä herättää sitä vastoin uusia häpeän tunteita. Väkivallasta irrottaututtuaan monet naiset ovat ihmetelleet, miten ovat mielistelleet väkivaltaista miestä, joka voi myös herättää häpeän tunteita. Häpeän välttäminen voi estää ihmistä havaitsemasta todellisuutta ja heikentää kykyä ajatella selkeästi. Tulee halu ”vajota maan alle”. Häpeäromahdusta voi seurata voimattomuus ja minän elinvoiman häviäminen, mikä aiheuttaa toimintakyvyttömyyttä ja vetäytymistä. (Perttu & Rautava 2002, 58).

⁴⁷ vrt. ”Mutta entäpä jos tällöinen viiden vuoden hakuus haluaisikin nyt ensimmäistä kertaa lähteä selvittämään kunnolla sitä tapausta... kun ovat kuulleet että on sovittelulaki, joka mahdollistaa sovittelun?” (Iivari 2010, 45).

⁴⁸ Näre ja Ronkainen ovat eritelleet kaksi strategiaa, joilla väkivallan tekijöihin suhtaudutaan. Ensimmäisessä strategiassa väkivallan tekijöistä tulee väkivaltaiseen kohtaloon tuomittuja syrjäytyneitä, sosiopaatteja tai tunnevammaisia. Näille henkilöille ei voi mitään. Toisessa strategiassa väkivallan tekijöiden toimijuus ja suhde väkivallan tekoon hävitetään. Väkiältä neutralisoidaan ymmärtämällä se inhimillisen vuorovaikutuksen ulottuvuutena. Siitä tulee ylireagointia, väärinymmärrystä, sattumaa tai jotain, mikä voisi tapahtua kenelle

omien haastateltavieni kohdalla riittävästi sen eteen, että tekijä olisi ottanut väkivallasta vastuun. Tämä voi olla yhteydessä Flinckin esittämään näkemykseen, jonka mukaan teon vääräys tulee tuoda vain epäsuorasti ilmi.

5.5 Asianomistajan asema sovittelussa

Lähisuhdeväkivallan sovittelua on kritisoitu siitä, että se vaarantaa väkivallan kohteeksi joutuneen oikeusturvan (ks. s. 16.) Sovitteluistunnossa päätetään rikoksen uhrille annettavista korvauksista, ja sovitteluistunto on ollut se, jonka avulla tekijä jää suuremmalla todennäköisyydellä tuomitsematta kuin ilman sovittelua. Tekijä välttää syytteeltä useammin kuin oikeusprosessin läpikäydessään jo pelkästään sen perusteella, että hän on suostunut sovitteluun, vaikka sovittelu ei alkaisikaan tai se päättyisi kesken (ks. s. 14). Rikoksen uhrin oikeusturvan kannalta yksi riski parisuhdeväkivallan sovittelussa on se, että väkivaltaa kokenut voi myöntyä asioihin, jotka ovat vastoin hänen etuaan. Tutkimuksen mukaan lähisuhdeväkivallan uhrin tyytyvät sovittelussa selvästi pienempiin korvauksiin kuin mihin he olisivat oikeutettuja (Qvist 2010). Useimmiten asianomistajat tyytyvät pelkkään anteeksipyyntöön (Takala 2001, 276). Helsingissä vuonna 2007 sovitteluista 102 tapauksesta vain 17 tapauksessa sovittiin rahallisista korvauksista (Lähisuhdeväkivalta sovittelussa Helsingissä 2007). Se, ettei väkivallan uhri saa sovittelussa korvauksia, joihin hän olisi oikeutettu, tuli ilmi aineistossani. Johannes ei saanut korvauksia kaikesta naisystävänsä rikkomasta omaisuudesta, vaikka henkisen ja materiaalisen vahingon korvaaminen ovat yksi sovittelun peruserätyksiä. Johannes katsoi luopuneensa oikeushyvästään ja jääneensä vaille oikeutta, sillä hän ei saanut kaikkia korvauksia joihin olisi ollut oikeutettu.

Johannes: En saanut korvauksia. Että taloudellisesti otin takkiin sopimalla tämän. Kun tiedän mitä tässä sitten kävi kun hän teki mulle ne kaikki, ja mun oikeushyvä loukattiin, tässä kyseisessä tapauksessa toimin toisin enkä suostuisi enää sovitteluun.

Väkivaltaa kokeneen naisen [joka seuraavassa tapauksessa oli myös rikoksesta epäilty] oikeuden sivuuttaminen vaatia korvauksia tulee esille seuraavassa lainauksessa.

Se nainen [sovittelija, RH] sanoi, että sullahan pitää olla *kuitit kivusta ja särystä*. Silloin mä sanoin, että anteeksi mitä, onks jossain semmoinen luukku, johon mä voin mennä sanomaan, että särkee, ja ne kirjoittaa kuitin (nainen n:o 17. Flinck & Iivari, 2004, 108.)

Rahallisia korvauksia on kritisoitu siitä, että mikäli pari asuu yhdessä ja jatkaa suhdetta, menisivät rahat yhteisestä tilipussista (ks. esim. Heimo 2.6.2011). Mielestäni peruste ei ole

tahansa. Tällöin henkilöä ei tarvitse leimata väkivaltaiseksi. Samalla unohdetaan se, että toistuvasti väkivaltaa käyttävä henkilö ylläpitää itse tapaansa käyttäen väkivaltaa. (Näre, Ronkainen 2008, 16).

riittävä, sillä useimmissa perheissä sekä nainen että mies käyvät kokopäivätyössä, ja tulot harvemmin tasataan puoliksi. Korvaus voisi rahan sijaan olla myös esimerkiksi terapian maksaminen. Korvaukset voidaan joissakin tapauksissa kokea myös nöyryyttäväksi. Yhdessä keskustelutilaisuudessa (2010) tuli esille tapaus, jossa väkivalta oli ollut myös seksuaalista. Nainen tunsi itsensä likaiseksi, nöyryytetyksi ja tulleensa väkivallan lisäksi huonosti kohdelluksi myös sovitteluprosessissa. Hän koki nöyryyttävänä myös sen, ettei hän saanut vahingonkorvauksia, vaan ”korvauksia”, koska sovittelussa ei makseta vahingonkorvauksia vaan korvauksia. Hän koki, että hänelle maksettiin seksistä⁴⁹. Hannan haavoittuvuutta ei pidetty esteenä sille, että Hannan tapaus otettiin sovitteluun. Hannan odotettiin voivan puolustaa itseään sovittelussa, vaikka hän kuvaili olleensa väkivallan seurauksena ”romuna” ja ”romahtaneensa sovittelijoiden syliin”.

Hanna: Ne kysy multa että pystynkö mä ottamaan sen vastuun että mä niinkun pystyn puolustamaan itseäni siinä. Tosin sitä mä en tajunnu. Mä en ymmärtäny oikeen niinku mitä se tarkoitti.

Hanna kertoi, ettei hän olisi kyennyt puolustamaan itseään, jos siihen olisi ollut tarve. Flinckin mukaan tapauksen sovitteluun soveltuvuutta arvioidaan jatkuvasti prosessuaalisen diagnoosin⁵⁰ avulla siten, että sovittelun motiivit, aikaisemmat väkivaltakokemukset, uhrin voimavarat, mahdollisuus tasavertaiseen kohtaamiseen ja tekijän vastuun myöntäminen selvitetään eri vaiheissa. Hannan esimerkki osoittaa, että sovitteluun otetaan kuitenkin tapauksia, jotka olisi prosessuaalisen diagnoosin avulla tarkoitus karsia. Hanna koki olevansa alistetussa asemassa eikä hän kokenut itseään kykeneväksi ajamaan asiaansa. Hän ei myöskään tiennyt, mistä hänen piti ottaa vastuu.

Hanna: oli himpun verran vielä hämärän peitossa mitä se koko sovittelu elin niinkun sinänsä aikoo - että mä *en niinkun todellakaan osannu puolustaa sitten itseäni sit lopulta siinä silleen niinkun kovinkaan hyvin*. Et mä en ymmärtäny siinä vaiheessa, mä olin, kun *oli niin romuna* niin ei, *ei todellakaan niinkun ollut viel voimia niinkun jos olis pitänyt tarvittaessa jotenkin puolustaa itseensä*. Että mä olin sen verran *alistettu* vielä et mä *en olisi niinkun kunnolla pystynyt handlaamaan* sitä tilannetta sitten kuitenkaan. Mutta siis niinkun kuitenkin lopulta se meidän sovittelutilanne meni silleen että ei mun todellakaan sinänsä tarttenu mitenkään puolustautua.

Hanna: *Mä en oikeen tullu kunnolla ajatelleeks sitä et, mä keskityin niihin meidän ongelmiin, et ne rikosasiat* oli siellä, et mä en itte ajatellu niitä ihan kauheesti, että Pekalla oli enemmän päässä sitten pyöri kaikki mahdolliset tuomiot, (...) että *oli epäselvyyttä siitä justiin, että mikä sen, mihin, vähän niinkun just se et mikä se koko elin, niin se jäi alunperin vähän hämäräks*, vaikka suunnilleen ties, että okei, tässä nyt, että tää *jotenkin liittyy nytten*, mut se.... Siitä olis voinut ehkä... olis ollut ihan hyvä että olis ollut *pieni tietopakettikin*, että, kirjallisena, että,

⁴⁹ Tapaus on soviteltu pääkaupunkiseudun ulkopuolella vuoden 2010 jälkeen (Minnamaria Ahokas, 2012).

⁵⁰ Prosessuaalisen diagnoosin pohjana käytetään asiakirjoja ja sovittelutapaamisissa saatua tietoa (Flinck 2010, 120; ks. myös Pelikan 2000)

ehkä olis voinut olla ihan hyvä niin *ois tajunnu sitten että se rikosjuttu on siinä niinkun rinnalla silleen.*

Koska yksilön kognitiiviset kyvyt voivat laskea väkivallan seurauksena, on mahdollista, ettei Hanna ei kyennyt ottamaan vastaan sovittelun rikosoikeudelliseen merkitykseen liittyvää tietoa, jos sitä tarjottiin. Katson, että on kyseenalaista hankkia sovitteluun suostumus henkilöltä, joka ei traumatisoitumisen seurauksena välttämättä pysty ymmärtämään edes sen merkitystä. Tässä tilanteessa väkivaltaa kokenut henkilö tarvitsisi akuuttia kriisiapua ilman kytköstä rikoksen käsittelyyn. Sovittelulain kolmannen luvun 18 §:n mukaan sovittelussa saa olla mukana tukihenkilö. Väkivallan tekijän ja väkivaltaa kokeneen välinen asema olisi tasapuolisempi, jos uhrilla olisi sovittelussa tukihenkilö. Rikosuhripäivystyksen mukaan tukihenkilön merkitystä vähätellään eikä mahdollisuudesta ottaa sovitteluun tukihenkilö kerrota tarpeeksi (Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan pöytäkirja 17.11.2007.) Hannalle selvisi vasta jälkikäteen, että hän olisi voinut saada sovitteluistuntoon tukihenkilön.

RH (sähköposti): Satutko muistamaan tarjottiinko sulle tukihenkilöä sovitteluun?

Hanna: En tiennyt kuin vasta nyt, että tällainen mahdollisuus on ollut olemassa (...) Minä en tällaisesta tiennyt, mutta meillähän oli kaksi sovittelijaa kuitenkin.

Iivarin (2008) mukaan sovittelu toimii myös vakavassa, pitkään jatkuneessa väkivallassa, jos sovittelussa tuetaan uhrin voimavaroja. Iivari ei huomioi pitkään jatkuneen väkivallan aiheuttamia seurauksia uhrissa, kun hän katsoo sovittelun toimivan tämänkaltaisessakin väkivallassa. Se, että sovittelussa voitaisiin tukea väkivaltaa kokeneen voimavaroja on mielestäni ristiriidassa sen kanssa, että sovittelussa korostetaan väkivallan uhrin ja väkivallan tekijän omaa aktiivisuutta⁵¹ (ks. esim. valtakunnansyyttäjänvirasto 2006, 3), sovittelijoiden neutraaliutta sekä osapuolten *tasavertaisuutta*. Aikaisemman tutkimuksen (Flinck & Iivari 2004, 149) mukaan lähisuhdeväkivaltaa soviteltaessa sopimus syntyi sitä useammin, mitä vakavampaa väkivalta oli ollut. Tutkimuksessa pohdittiin, voisiko synnä olla osapuolten suurempi tarve sopia. Tutkimuksessa ei pohdittu sitä itsestään selvältäkin tuntuva syytä, että sopimuksen syntymiseen useammin vakavammassa väkivallassa voisi vaikuttaa rikoksen uhrin suurempi pelko tekijää (ks. s. 15). Vaihtoehto olla sopimatta ei silloin välttämättä ole realistinen. Keskustelutilaisuudessa (11/2010) nostettiin esille mahdollinen epäkohta liittyen siihen, että sopimus syntyi sitä useammin, mitä vakavammasta väkivallasta oli kyse. Sovittelun etujoukkoon kuulunut henkilö kuitenkin katsoi, että korkea sopimusprosentti näissä tapauksissa on vain ”hyvä luku”.

⁵¹ ”Uhri nähdään aktiivisena toimijana ja hänellä katsotaan olevan rikoksesta johtuvia, oikeutettuja vaatimuksia, jotka on otettava huomioon. Sovittelijan tehtävänä on ainoastaan edistää osapuolten keskinäistä kanssakäymistä sopimukseen pääsemiseksi.”

Sovittelua on perusteltu sillä, että osapuolilla olisi sovittelussa suuremmat mahdollisuudet vaikuttaa oman asiansa käsittelyyn kuin oikeudenkäynnissä (Flinck & Iivari 2004, 33.) Edellä kuvaamani uhrin alisteinen asema vaikuttaa kuitenkin siihen, ettei uhri pysty tasavertaisena osapuolena välttämättä puolustamaan sovittelussa oikeuksiaan. Se, että asianomistaja voi sovitteluun suostumisella vaikuttaa väkivallan tekijän rikosseuraamuksiin on ristiriidassa vuoden 2011 voimaan tulleen rikoslainmuutoksen kanssa, jonka mukaan lähisuhteissa tapahtuva lievä väkivalta on yleisen syytteen alainen rikos. Sovittelun tarjoaminen merkitsee, että uhrille annetaan päätösvaltaa syytteen nostamisesta, koska syyttäjä voi ottaa tekijän suostumisen sovitteluun huomioon perusteena tuomion lieventämiselle tai syytteestä luopumiselle (ks. s. 8). Tämä altistaa uhrin painostukselle. Tekijän uhkailut ovat tehokkaimpia etenkin asianomistajarikoksissa, eivätkä ne ole harvinaisia silloin, kun seksuaalirikos määritellään pakottamiseksi sukupuoliyhteyteen (RL 20:3), joka on asianomistajarikos. Sovittelun tarjoaminen antaa rikoksen uhrille mahdollisuuden vaikuttaa tekijälle koituviin seurauksiin. Se on ongelmallista, koska perheenjäsenen vastuuttamisen vaikeus on osa lähisuhdeväkivallan problematiikkaa⁵². Asianomistaja voi haluta suojella tekijää suhteen läheisyyden vuoksi. Lisäksi parisuhdeväkivaltaa kokeneille on taipumus vähätellä kokemaansa väkivaltaa, eivätkä he miellä monesti vakavaakaan väkivaltaa väkivallaksi. Lain mukaan poliisi on velvollinen tarjoamaan sovittelua lähisuhdeväkivallasta rikosilmoituksen tehneelle. Poliisit voivat kokea ikävänä sen, että joutuvat ehdottamaan sovittelu rutiininomaisesti. Eräässä keskustelussa yksi poliisi kertoi siitä, miten ikävää hänestä on joutua tarjoamaan sovittelua itkevälle naiselle, joka viimein tulee tekemään rikosilmoituksen (keskustelutilaisuus 03/2010). Parisuhdeväkivaltarikoksissa tekijä on usein mahdollisesti myös se kaikkein lähin ihminen. Tästä johtuva vastuuttamisen vaikeus jää huomaamatta Flinckiltä, kun hän tulkitsee, että lähisuhdeväkivallan uhrin haluavat vain harvoin oikeustoimia, ja että lähisuhdeväkivallasta viranomaisille ilmoittamatta jättäminen kertoisi uhrin *halusta* olla ilmoittamatta näitä rikoksia (Flinck 2010, 115, 116).

Syyt ilmoittamatta jättämiselle ovat moninaiset. Joskus lähisuhdeväkivaltaa kokeneet voivat pikemminkin toivoa, ettei vastuu rikoskäsittelyn etenemisestä jää hänelle. Esimerkiksi Honkatukian (2012) alustavissa tutkimustuloksissa tuli esille, että rikoksen uhrin näyttäisivät arvostavan sitä, ettei heidän täydy päättää rikoksen käsittelyn etenemisestä. Perheenjäsenen vastuuttaminen rikkoo tätä naisilta odotettua tehtävää parisuhteen ja perheen koossa pitämisestä. Myös heikko luottamus viranomaisiin voi selittää haluttomuutta rikosilmoituksen

⁵² Rikosilmoituksen tekeminen perheenjäsenestä on edelleen leimaavaa.(ks Lahti). Väkivaltaa kokenut on kaksoisroolissa: Toisaalta hän voi katsoa, että tekijän tulisi vastata teoistaan, mutta toisaalta hän voi kokea tekijän suojelemisen tarpeelliseksi. Sen vuoksi väkivaltaa kokeneen ei pitäisi voida vaikuttaa tekijän rikosseuraamuksiin. Tutkimuksen (Laycock 1997) mukaan Lähisuhdeväkivallan kohteeksi joutunut nainen joutuu keskimäärin 35 kertaa pahoinpidellyksi ennen kuin tekee rikosilmoituksen (Arjen turvallisuus 2008, 12).

tekemiselle. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan 41 prosenttia rikoksen uhrin tukipalveluihin yhteyttä ottaneista oli tyytymättömiä saamaansa poliisin kohteluun.⁵³

Sovittelussa painotetaan molemman osapuolen aktiivista osallistumista (ks. esim. Poikela 2010, 16). Edellisten esimerkkien mukaan sovittelijatoimijat eivät kuitenkaan huomioi parisuhdeväkivallasta aiheutuvaa epätasapainoista valta-asetelma, vaan uhrin uskotaan voivan muitta mutkitta esittää tekijälle vaatimuksia. Kun väkivalta hahmotetaan seuraukseksi vuorovaikutusongelmista, oletetaan tekijän ja uhrin olevan yhtä vahvoja subjekteja eikä huomioida, että väkivallan seurauksena uhrin itsetunto on voinut laskea, ja hänen kykynsä tehdä päätöksiä voi olla alentunut. Väkivallan uhrin minäkuva voi olla avuton, pärjäämätön ja heikko ihminen, joka voi kokea tarvitsevansa väkivallan tekijää selvittääkseen. (Perttu & Rautava 2002, 86.) Se, miksi väkivallan uhri ei kykene yksinkertaisesti puolustamaan oikeuksiaan tai vaatimaan korvauksia, johtuu myös pelosta. Koska väkivalta on jo tapahtunut, uhri tietää, että tekijä kykenee käyttämään sitä. Tekijä voi hallita uhria tämän tiedon perusteella, sillä uhri tietää mitä voi tapahtua, jos hän ei noudata tekijän luomia pelisääntöjä tai on *hankala*.

Poliisi ehdotti sovittelua esitutkinnassa, luultiin molemmat, että saadaan sovittua, sovittelussa mieli muuttui, olisin kuitenkin halunnut oikeuteen, ei pidetty rikoksena ja minun piti päättää, olin järkyttynyt, en pystynyt päättämään ja halusin äkkiä pois. (Flinck & Iivari 2004, 99).

Edellisestä sitaatista käy ilmi, että asianomistaja järkyttyi, eikä kokenut pystyvänsä tekemään rationaalisia päätöksiä siitä, mikä olisi hänelle parasta. Kuitenkin juuri sovitteluistunnossa päätetään rikoksen uhrille annettavista korvauksista. Toisaalta sovitteluun liitetyt merkitykset voivat olla sellaisia, ettei väkivaltaa kokenut viitsi pyytää korvauksia. Hän voi ajatella, että korvausten vaatiminen olisi itsekästä, tai ettei se sopisi sovittelussa haettavaan ”sovinnon henkeen”, vaikka hänellä oli lain mukaan oikeus korvauksiin.

Jos uhri suostuu sovitteluun sen takia, että ei uskalla kieltäytyä tekijän pelossa, ei sovitteluun osallistumista voida pitää täysin vapaaehtoisena, vaan se on eräänlainen pakko.

Kieltäytymiseen liittyy väkivallan uhka. Eräässä keskustelutilaisuudessa (11/2010) puhuttiin siitä, voiko pelko estää uhria kieltäytymästä sovittelusta, jos kieltäytyminen menisi tekijän tietoon. Sovittelun etujoukkoon kuulunut henkilö kiisti kuitenkin sen, että uhri voisi pelätä, ja

⁵³Poliisia kritisoitiin vähättelevästä tai nöyryyttävästä kohtelusta. Vastauksissa kuvailtiin, kuinka poliisi ei ollut suhtautunut vakavasti, oli kehottanut luopumaan rikosilmoituksen tekemisestä tai jopa kieltäytyneet vastaanottamasta sitä. Samoin poliisia kritisoitiin töykeydestä tai haluttomuudesta puuttua asiaan, uhrin syyllistämistä sekä hienovaraisuuden puutteesta. Ruotsalaisessa yleisessä uhritutkimuksessa (BRÅ 2010, 14 teoksessa Honkatukia 2011, 136) rikosten uhreista 15 prosenttia oli tyytymättömiä kohteluunsa poliisissa, syyttäjällä tai tuomioistuimessa, kun asia oli ollut viranomaiskäsitellyssä. (Honkatukia 2011, 137.)

vaati väitteen pohjaksi tutkimustietoa. Sovittelutoiminnan *etujoukkoon* kuuluva toinen henkilö pyysi toisessa yhteydessä kiinnittämään huomioita siihen, miten *tekijä* traumatisoituu käyttämästään väkivallasta, ja miten väkivalta saa *tekijöissä* aikaa valtavia kielteisiä tunteita (keskustelutilaisuus). Mielestäni sovittelutoimintaan kuuluvat henkilöt toivat keskustelutilaisuuksissa tekijänäkökulman uhrinäkökulmaa useammin esille. Tämä saattoi johtua myös siitä, että osa keskustelutilaisuuksien panelisteista piti esillä uhrinäkökulmaa, jolloin se ei tarvinnut ”puolustajaansa”. Useat sovittelutoimijat kritisoivat paneelin järjestelyjä siitä, että uhrinäkökulma painottui liiaksi. Paneelin järjestäjänä minuun otti yhteyttä sähköpostitse myös eräs sovittelun parissa toimiva henkilö, joka oli jäänyt pohtimaan sitä, että ”*käräjillä tekijä saa puhua, mutta paneelikeskustelu painottui enemmän uhrin puolelle*”. Hän toivoi, että jatkossa kyseisestä aiheesta järjestettävissä paneeleissa olisi laajempi kokoonpano.

Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan kokouspöytäkirjasta käy myös ilmi, ettei sovittelutoiminnassa välttämättä toivota uhrinäkökulman korostamista. Neuvottelukunnan jäsen raportoi kokouksessa Bilbaossa vuonna 2010 pidetystä European Forum for Restorative Justice –järjestön konferenssista ja kertoi siellä pidetystä restoratiivisen oikeuden isänä tunnetun Howard Zehrin luennosta, jossa tuli uhrinäkökulma vahvasti esille.

Neuvottelukunnan jäsenen mukaan Bilbaossa keskusteltiin siitä, *korostuiko uhrinäkökulma esityksessä ehkä liikaakin*. (Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan kokousmuistio 22.11.10.) Achillesin ja Zehrin mukaan restoratiivisen oikeuden kehittämisessä ja laajentamisessa ei ole onnistuttu ottamaan vakavasti huomioon siihen sisältyvän filosofian ja arvojen seurauksia, restoratiivisen oikeuden periaatteita on yritetty naiivisti soveltaa sellaiseen erityisen ongelmalliseen alueeseen kuten lähisuhdeväkivaltaan huomioimatta riittävästi sen monimutkaisuutta ja sen vaatimia suojatoimenpiteitä (2001: 93 teoksessa Stubbs 2007).

Lähisuhdeväkivallan uhrien oikeusturvan kannalta on ongelmallista, jos sovittelutoiminnassa vältetään sovittelun tarkastelemista uhrinäkökulmasta. Lähisuhdeväkivallan uhrin asemaan on kaikkien lukemieni pöytäkirjojen (2007-2010) perusteella kiinnittänyt huomiota pääasiassa Rikosuhripäivystyksen edustaja. (Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan pöytäkirja 17.11.2007.)⁵⁴ Nyt asiantuntijatahona pidettävää neuvottelukuntaa kuultaessa kuullaan pääosin sovittelutoimijoiden ääni. Uhrinäkökulman paremman huomioimisen kannalta olisi

⁵⁴ Rikosuhripäivystyksen edustaja on nostanut esille esimerkiksi sen, ettei rikoksen tekijän tulisi saada tietää, jos uhri on kieltäytynyt sovittelusta. Esimerkiksi Honkatukian (2012) alustavista tutkimuksista tulee esille, että rikoksen tekijä saattaa ehdottaa sovittelua ensimmäiseksi. Tosiasiassa vain poliisilla ja syyttäjällä on oikeus ohjata lähisuhdeväkivaltaa sovitteluun. Tekijät voivat olla aloitteellisia esimerkiksi silloin, kun kyseessä on asianomistajarikos, kuten pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3). Raiskauskriisikeskus Tukinainen mukaan tekijöiden poliisin kautta uhrille tai heidän vanhemmilleen toimittamat sovittelutarjoukset eivät ole harvinaisia. (Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry, 48/2010, 3).

tärkeää, että rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnassa⁵⁵ olisi monipuolisempi kokoonpano ja mahdollisesti myös poliittinen edustus. Tehdessäni tutkimusta minulle on selvinnyt, etteivät useat kunnallispoliitikot ja kansanedustajat ole edes tiedäneet, että lähisuhdeväkivallan sovittelu on Suomessa nykyisen laajuista.

Edellä kuvaamani esimerkit osoittivat, ettei asianomistajan tarvetta suojelulle tunnustettu, vaan hänet odotettiin yhtä vahvaksi toimijaksi kuin tekijä. Toimijuuden vaade Hannaa kohtaan oli erityisen suuri, kun häneltä kysyttiin, pystyykö hän puolustamaan sovittelussa itseään. On epäselvää, mitä sillä kysymyksellä haluttiin selvittää. Tämä jäi myös Hannalle epäselväksi. Hannan traumatisoituminen oli sovittelijoiden tiedossa, joten olisi erikoista odottaa, että hän olisi siinä tilassa pystynyt jollakin tavalla puolustamaan itseään. Restoratiivisen oikeuden perusarvoihin kuuluva asianosaisten aktiivisuus ei toteutunut Johanneksen tapauksessa, sillä tekijä pääsi dominoimaan tilannetta, eikä Johannes saanut puhua ilman keskeyttämistä. Tässä alaluvussa tuli esille myös tekijän vastuuttamisen vaikeus sekä Hannan että Johanneksen kohdalla. Hanna oli kokenut vakavaa väkivaltaa kauan, ennen kuin hän teki siitä rikosilmoituksen. Johannes halusi suojella tekijää seurauksilta, ja suostui sovitteluun muun muassa sen takia.

Sovittelun merkitys hoitoon ohjaamisena

Flinckin ja Iivarin tutkimuksessa (2004, 147) muodostui sovittelun keskeiseksi tehtäväksi hoitoon motivoituminen. Sovittelutoimijat korostivat yhdessä keskustelutilaisuudessa (11/2010), että väkivallantekijältä voidaan edellyttää käyntejä miesten väkivallankäytön lopettamiseen erikoistuneessa palvelussa kuten Jussi-työssä⁵⁶. Samboun ja Uotilan (2010, 175) tutkimuksen mukaan uhreilla on kuitenkin harvoin mitään vaatimuksia tekijää kohtaan, eivätkä uhrin vaadi tekijää sitoutumaan väkivallattomaan käyttäytymiseen tai osallistumaan väkivaltaista käyttäytymistä vähentävään ohjelmaan. Vapaaehtoissovittelijana Helsingissä toimivan Heimon (2011) mukaan sovitteluneuvotteluissa tekijä sitoutetaan sopimuksella hakemaan apua. Isojen kaupunkien ulkopuolella näitä ohjelmia on vain vähän saatavilla, mutta pääkaupunkiseudulla on kolme toimijaa. Selvitin asiaa näistä kolmesta pääkaupunkiseudulla toimivasta paikasta. Espoon Lyömättömästä Linjasta kerrottiin, että sovittelusta tulee Espoosta tapauksia hyvin vähän jos lainkaan, koska poliisi ei ohjaa

⁵⁵ Valtioneuvoston asettama (1015/2005) sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta on perustettu sovittelun valtakunnallista ohjausta, seuranta ja kehittämistä varten.

⁵⁶ Jussi-työ on Ensi- ja turvakotien liiton ja sen jäsenyhdistysten yhteistyönä tuottama palvelu miehille, jotka haluavat ehkäistä tai lopettaa väkivallan käytön läheisyydessään ja tarvitsevat apua kriisinsä selvittämisessä.

lähisuhdeväkivaltaa Espoossa sovitteluun. Espoon lähikuntien sovittelutoimistoistakin ohjautuu asiakkaita Espoon Lyömättömään Linjaan vain muutamia vuosittain.

Sovittelutoimistot eivät seuraa asiakkaiden käymistä palvelussa, eikä sovittelutoimistosta ole koskaan soitettu Espoon Lyömättömään linjaan ja tarkistettu, käykö asiakas siellä. Eräs asiakas oli itse kysynyt, miten monta kertaa hänen pitäisi käydä, ja häntä ohjeistettiin kysymään asiaa sovittelutoimistosta. (Hyvärinen, 10.4.2012). Helsingin Lyömättömään Linjaan asiakkaita ei ollut työntekijän mukaan ohjautunut viime vuosina lainkaan ja heitä on hänen arvionsa mukaan ollut viimeisen kolmentoista vuoden aikana kaksi (Lampinen 10.4.2012). Jussi-työn työntekijän mukaan sovittelutoiminnan kanssa ei ole muodostunut yhtenäisiä toimintamalleja, eikä esimerkiksi siitä ole sovittu, keneen ollaan yhteydessä, jos tekijä lopettaa palvelussa käymisen (Salonen 11.4.2012). Toinen työntekijä kertoi, että hänellä on ollut viisi asiakasta, joiden hän tiesi tulleen sovittelun kautta. Kukaan sovittelusta ei ollut kuitenkaan soittanut ja kysynyt, ovatko henkilöt aloittaneet käynnit palvelussa ja käyneet sovitut kerrat loppuun (Välimäki 2.5.2012). Sovittelun merkitys hoitoon ohjaamisena jää siten hyvin vähäiseksi.⁵⁷ Se, että sovittelua tarvittaisi ohjaamaan tekijöitä tai väkivaltaa kokeneita hoitoon on erikoista, sillä esimerkiksi Espoossa, jossa lähisuhdeväkivaltaa ei pääsääntöisesti sovitella, onnistuu hoitoon ohjaus poliisin toimesta.

Yhdessä keskustelutilaisuudessa (11/2010) kerrottiin tapauksesta, jossa väkivaltaa kokenut nainen oli esittänyt sovittelussa toiveen, että mies alkaisi käydä Jussi-työssä. Sovittelija oli sanonut naiselle, ettei hän voi vaatia miestä hakemaan apua Jussi-työstä. Maallikkosovittelija totesi keskustelutilaisuudessa, että väkivaltaa kokenut henkilö olisi edellä kuvatussa tapauksessa *voinut kuitenkin velvoittaa tekijän menemään Jussi-työhön sovittelijoiden kannasta riippumatta*, koska hänen mukaansa ”*sovittelijat eivät määrittele mitä sovitaan, vaan osapuolet*”. Toisen maallikkosovittelijan mukaan sovittelussa ”*ei tuputeta korvauksia*”, vaan uhri saa päättää, ottaako hän korvaukset vastaan. Myös johtajan mukaan uhrilla on mahdollisuus vaatia tekijää hakeutumaan hoitoon. Edellä kuvaamani sovittelutoimijoiden näkemykset kuvastavat sitä, etteivät sovittelutoimijat kiinnitä huomiota väkivaltaa kokeneen ja väkivallan tekijän välillä usein vallitsevaan epätasapainoiseen valta-asemaan, vaan he voivat olettaa väkivaltaa kokeneen osapuolen olevan tasavertaisessa asemassa tekijän kanssa, tai jopa niin vahvassa asemassa, että tämä voisi edellyttää tekijältä sitoumuksia. Uhrin

⁵⁷ Helsingissä tehtiin vain 14 käyttäytymissopimuksia, jossa hoitoon ohjaamista voisi edellyttää niistä 102:sta lähisuhdeväkivaltatapauksesta, joissa sopimus syntyi vuonna 2007. Sopimuksista 17 sisälsi rahasopimuksen, ja valtaosa, 68, anteeksipyyntö. (Lähisuhdeväkivalta sovittelussa Helsingissä 2007). Helsingissä soviteltiin noin 560 lähisuhdeväkivaltatapausta vuosina 2007-2009.

väkivallan seurauksena kaventunutta toimijuutta ei myöskään pohdittu⁵⁸ (Keskinen 2005, 277.) Väkivaltaa kokenut ei ole tekijän kanssa tasavertaisessa asemassa voidakseen vaatia esimerkiksi korvauksia, joihin hänellä olisi oikeus, ja jotka hän oikeuden kautta voisi saada. Epätasa-arvoisessa neuvotteluasemassa on tarve sopia ja alistua vahvemman edessä. Kuvaamassani tapauksessa uhri oli kuitenkin yrittänyt vaatia, että tekijä menisi väkivallan katkaisuun erikoistuneeseen palveluun, mutta nimenomaan sovittelijat pyrkivät estämään tämän.

5.6 Väkivallan tekemisen ja kokemisen sukupuolistuneisuus

Johanneksen naisystävä uhkaili tämän tappamisella ja elämän tuhoamisella, joka on tyypillistä erityisesti väkivaltaa nykyisiä ja entisiä kumppaneitaan kohtaan käyttävien miesten tekemänä. Tutkimusten mukaan yli kaksi kolmasosaa väkivaltaisesti käyttäytyvistä miehistä on uhannut tappaa kumppaninsa (Teays 1998, 57-58, 70; Blodget-Ford 1993; Hanson 1993 teoksessa Husso 2003, 165).

Johannes: Ja kun mä en sitten suhtaudu ihan kevyesti tollasiin uhkauksiin koska mä oon usein nähnyt todellisuutta, että henkirikoksia tapahtuu, ja sit ne on kaikki sellasia, et ei olisi voinu kukaan uskoa et sellasta tapahtuu, et siinä mielessä *pidin sitä uhkausta sillä tavalla, et joku päähänsä keksiä sen, niin sillä tavalla vakavasti tai kohtalaisen vakavasti otettavana.*

Johannekselle väkivalta merkitsi suhteen päättymistä, ja hän katkaisi suhteen väkivallantekijään sekä teki tapahtumista rikosilmoituksen. Johanneksen kokema väkivalta eroaa naisten tyypillisesti kokemasta väkivallasta siinä, että ensimmäinen väkivallan teko tapahtui muiden ihmisten läsnä ollessa. Johannes toimi toisin kuin monet naiset sen suhteen, että hän haki itselleen oikeutta tekemällä rikosilmoituksen ja erosi naisystävästään heti väkivallan teon jälkeen. Tutkimusten mukaan miehet ilmoittavat parisuhdeväkivallasta poliisille useammin kuin naiset. Miehet myös nostavat syytteen useammin kuin naiset ja luopuvat puolisoaan kohtaan nostetuista syytteistä harvemmin kuin naiset. (Schwartz, 1987; Rouse ym. 1988; Kincaid; 1982, 91 teoksessa Dobash & Dobash ym. 2005, 36). Naisille tekijän vastuuseen saattaminen tai parisuhteesta lähteminen on erityisen vaikeaa. Omassa aineistossani parisuhdeväkivallan kohteena olevan naisten vaikeus saattaa tekijä vastuuseen tai hakea viranomaisten interventiota näkyi siinä, että Hanna oli pitkään väkivallan kohteena ennen kuin teki rikosilmoituksen. Häntä kiinnosti vielä hyvin vakavan väkivallan jälkeen selvittää, olisiko suhteella jatkoedellytyksiä. Se, miten Hanna oli ollut väkivaltaisessa suhteessa pidemmän aikaa, tukee tutkimustietoa, jonka mukaan naiset kärsivät miehiä

⁵⁸ Toimijuuden edellytykseksi ajatellaan usein mahdollisuutta konkreettisiin tekoihin, vähimmillään mahdollisuutta puhua. (Notko 2010, 200).

enemmän sellaisista riippuvuuden muodoista, joiden vuoksi heidän olisi vaikea lähteä väkivaltaisesta parisuhteesta (Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010). Aineistossani sekä Hanna että Johannes vähättelivät heihin kohdistunutta väkivaltaa. Vaikka se, kun Johanneksen naisystävä kohdisti Johannekseen väkivaltaa oli ensimmäinen kerta Johanneksen elämässä kun hän joutui väkivallan uhriksi, vähätteli hän kohtaamaansa väkivaltaa, kuten seuraavasta sitaatista käy ilmi.

Johannes: Mä koin tän sillä tavalla, aika pienenä sit kuitenkin, kun oikeesti on paljon sellaisia vakavampiakin tapauksia.

RH: Oliko jotain sellaista mitä mä olisin voinut kysyä, mitä haluaisitte kertoa?

Johannes: Mikä on relevanttia tässä, niin kyl mä pikkasen sellaseen *syllisyysolettamaan* tota niin törmäsin, et vähän aina niin tuntuu, et kun valtaosa on kiistämättömästi miesten tekemää perheväkivaltaa, niin sitten tota, se on fakta, et miehet sitä tekee, mut sit kun tilanne on toisinpäin, niin, tulee semmonen, et on tyhjän asian takia liikkeellä, jotenkin et.. saa semmosen valittajaäjän.. tulee semmonen tunne että *ei näistä hirveesti viitti puhua*, et enpä ole kertonut et olen tämmösessä ollut sitten mukana.

Johannes pelkäsi kuitenkin väkivallan tekijää, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi.

Johannes: Hän uhkasi hakea pistoolin ja ampuu mut. Hän omisti ase. Henkirikoksia kumminkin tapahtuu, ja kun ne on kaikki sellaisia ettei kukaan olisi voinut uskoa että sellasta tapahtuu, että siinä mielessä suhtauduin siihen uhkaukseen tavallaan vakavasti.

Vaikka Johannesta pelotti tappouhkaus, ja tekijä oli onnistunut kiristämään häntä sen avulla, vähätteli hän tekojen merkitystä. Hän puhui väkivallasta ”riitana”, ja halusi asiaan ratkaisun, joka tyydyttäisi myös väkivallan tekijää.

Johannes: Siinä oli riitaa, omalla tavalla *ymmärrän toisen osapuolen käyttäytymisen*

Johannes kertoi, että sovittelussa painotettiin, että sovittelun avulla vältettäisiin oikeudenkäynti. Pyysin häntä miettimään tarkemmin, miksi oikeudenkäynti piti välttää. (ks. s. 61).

RH: No mikä, kenen asian siinä oltiin, että kenen asialla siinä oltiin, miksei se olis saanut mennä eteenpäin?

Johannes: Se onkin hyvä kysymys. Vaikee. Mä en ollut sitä oikeastaan tolleen koskaan ajatellu. Aidosti koin että siinä haettiin sellaista ratkaisua joka olis kaikille hyvä.

RH: Kuitenkin vähän jännää että jos teit uhataan tappaa, niin sitten tää asia halutaan niinkun painaa villasella eikä viedä oikeuteen.

Johannes: Mielenkiintosta. Musta mä en ole koskaan ajatellut sitä noin, musta se johtuu jotenkin, se onkin, *nyt kun sä sanot sen noin niin mä alan sitä noin ehkä miettimään*. Musta se on kun *mä olin otettu, että joku haluaa sovotella meidän riitaa sillä tavalla*. (kursivointi RH.)

Johannes kertoi kokemastaan väkivallasta.

Johannes: *Ei se mitään kauheen kipeetä tehnyt, joku mustelma siinä tuli. Kyllä se mua säikäytti, en ole ennen joutunut olemaan sen kohteena. Kyl se aika hämmentävä oli se kokemus, mut emmä halua liioitella millään tavalla sen aiheuttamia niinkun sen paremmin fyysisiä kun psyykkisiä, mut sanotaan et kyllä nyt syvä hämmennys ja jonkinnäkönen pettymys siinä sitten, et tähänkö on tultu. Sehän oli potkimista, lyömistä ja puremista ja sitten sillä sinänsä hävettää tällaisesta puhua, varsinkin kun miesten maailmassa on sellainen et eihän se oo mitään, et sehän on tavanomaista, ja sit jos joutuu niin kun tommosen niin eihän tästä niin kun oikeen ilkeis edes puhua sillä tavalla että tota, et joku nainen lyö, niin sitten, sehän on sellanen hävettävä tilanne. Mä ajattelin sitä jotenkin sillä tavalla et on paljon pahempiakin asioita ja oikeuslaitos tällaisissa ruuhkautuu, et eihän tää loppupeleissä niin paha oo kun sellaisissa jossa ihmisiä pahoinpidellään henkijieveriin. Miehet pahoinpitelee naisia, ja jotenkin mä koin tän sillä tavalla, aika pienenä sit kuitenkin, kun oikeesti on paljon sellaisia vakavampiakin tapauksia. (Kursivoinnit RH.)*

Johannes ei halunnut liioitella kokemansa väkivallan seurauksia ja katsoi, että miesten maailmassa väkivallan kohteeksi joutuminen on tavanomaista. Lisäksi hän piti hävettävänä, että hän miehenä joutui naisen pahoinpitelemäksi. Johannes vähätteli itseensä kohdistunutta väkivaltaa sen perusteella, että väkivallan kohteeksi joutuminen on miehille tavallista, vaikka se oli hänelle itselleen ensimmäinen kerta kun hän joutui väkivallan kohteeksi elämässään. Sitä, että Johannes vähätteli kokemaansa väkivaltaa voi selittää poikien sosiaalistaminen väkivaltaan jo pienenä. Väkivallasta tulee osa mieheksi kasvamista ja miehenä olemista⁵⁹(Jokinen 2003, 29.) Johannes sanoi, että väkivalta on miesten maailmassa tavanomaista, eikä se ole mitään. Myös Jokinen (2002, 242) katsoo, että väkivallan sietäminen kuuluu miesten maailmaan, ja fyysisten miesten oletetaan omaksuvan siihen kuuluvan sukupuoli-identiteetin sekä kulttuuriset ja sosiaaliset attribuutit. Patriarkaalisen miesihanteen mukaan miehen tulee kestää turpaan saaminen ja nuolla haavat omissa oloissaan (Jokinen 2003, 32). Heiskasen ja Ruuskasen (2010, 50) tutkimuksen mukaan miesten julkisilla paikoilla kokemaa väkivaltaa pidetään niin tavallisena, ettei sitä välttämättä mielletä edes väkivallaksi, vaan se voidaan määritellä riidaksi tai tappeluksi. Johannes joutui kuitenkin naisystävänsä tekemän väkivallan kohteeksi, kun useimmiten miehet joutuvat toisten miesten väkivallan kohteiksi. Hän kuvasi sitä hävettäväksi, eikä hän ollut koskaan kertonut tapauksesta kenellekään. Väkivaltaa kohdanneiden miesten ja naisten häpeän kokemuksiin vaikuttavat yhteiskunnan odotukset oikeanlaisesta mieheydestä ja naiseudesta. Miesten joutuessa raiskauksen, seksuaalisen ahdistelun tai parisuhdeväkivallan kohteeksi on yksi häpeää aiheuttava tekijä se, että tällaisen tekojen kohteeksi joutuminen poikkeaa miehisyyden normeista. Miesten kokemukset väkivallasta julkisilla paikoilla voivat jäädä

⁵⁹ Suomen tunnetuimpiin lastenpsykiatreihin kuuluvan Jari Sinkkosen mielestä poikien estäminen tappelemasta voi johtaa vaikeuksiin käsitellä rajuja poikia, ja pojilla on ikävää olla päiväkodissa, jos he eivät saa tapella. Sinkkosen mukaan nahistelu, henkipaini, voimien mittely ja joskus jopa rehti tappelu kuuluvat monen tavallisen pojan luontoon. (Sinkkonen 1998, 30 teoksessa Jokinen 2003, 32).

kyselytutkimuksissa tavoittamatta, koska kokemuksia ei mielletä väkivallaksi tämän tyyppisen väkivallan ”tavallisuuden” vuoksi. Myös miesten erityisen hävettäväksi kokema seksuaalinen väkivalta ja parisuhdeväkivalta voivat jäädä tutkimuksissa ilmoittamatta. (Jungnitzin ym. 1994 teoksessa Heiskanen & Ruuskanen 2010, 50.)

Ronkaisen mukaan uhrin positio ei houkuttele naisiakaan, sillä siihen sisältyy heikoksi ja avuttomaksi määrittymisen leima, etenkin kun suomalaisille naisille on ollut pitkään tarjolla vahvan ja kaikesta selviytyvän naisen positio. (Ronkainen 2001 teoksessa Keskinen 2005, 360). Myös naiset usein aliarvioivat, väheksyvät tai epäilevät tunteitaan joutuessaan väkivallan kohteeksi. ”Onko tämä kaikki totta, jospa minä vain liioittelen”. ”Ei tämä ehkä ole niin vakavaa, jospa olenkin käsittänyt kaiken väärin”. ”Jospa olen psyykkisesti sairas, kun muut eivät näe asioita samalla tavalla”. (Perttu & Rautava 2002, 93.) Seksuaalista väkivaltaa kokeneiden naisten on myös tutkimusten mukaan ollut vaikeaa myöntää itselleen olevansa raiskauksen uhreja. USA:ssa tehtyjen kyselytutkimusten mukaan yli puolet niistä naisista, jotka ovat kokeneet rikoslain tunnusmerkistön täyttävän raiskauksen, eivät määrittele kokemustaan raiskaukseksi (Raijas 2000, 6 teoksessa Optula 2011, 99-100). Uhri ei usein itsekään edes osaa nimetä kokemuksiaan pitkään aikaan väkivallaksi. Väkivallasta läheisille puhuminen on suomalaisille naisille varsin harvinaista. Väkivallasta puhuminen on naisille helpompaa kuin miehille, mutta kulttuurisesti hyväksyty tapa puhua on kuitenkin tarkkaan määritelty (Lamb 2002; 162, 164). Kanadassa kolme neljäsosaa on keskustellut kokemastaan parisuhdeväkivallasta jonkun kanssa, kun suomalaisista naisista vain runsas kolmasosa oli puhunut väkivallasta ystävien tai sukulaisten kanssa (Heiskanen, Piispa 1993 teoksessa Husso 2003, 184). Husson aineistossa naiset nimesivät väkivallasta puhumisen usein ensimmäiseksi askeleeksi väkivaltaisesta suhteesta irrottautumisiksi (Husso 2003, 252).

Feminisoitu hoivatehtävä on paljon toistettu diskursiivinen muotoilu yhteiskunnassa, jonka asettamia odotuksia monet naiset kokevat ympäristössään. Tuttavat, sukulaiset, viranomaiset ja väkivallantekijä itse voivat vedota naisten vastuullisuuteen tai huolenpito- ja auttamishaluun. (Keskinen 2005, 254). Suvi Keskinen on kiinnittänyt tutkimuksessaan perheammattilaisten tekemästä väkivaltatyöstä (2005) huomiota siihen, millä tavalla sukupuolitettu hoivadiskurssi avaa naisille subjektipositioita. Hanna kuvaa seuraavassa sitaatissa, miten hänellä oli tarve ymmärtää Pekkaa ja tämän väkivallan käyttöä.

Hanna: Ehkä itellä oli semmonen hirvee niinkun empatia välittää Pekasta. Mä ajattelin että sillä on joku huonosti että kun sen täytyy tollaseen asiaan reagoida väkivallalla. Et se tarttee todellakin hoitoo (...) mä periaatteessa ehkä vähän unohin ittenikin silleen, että mä rupesin liikaa sitä Pekkaakin hoitamaan.

Näreen mukaan tytöt harjaantuvat käsittelemään tunteitaan ja empatiaa, mutta naisten empatiakyky ja hoivavalta eivät kuitenkaan välttämättä merkitse etulyöntiasemaa, vaan suuntautuminen läheisiin ihmissuhteisiin voi pikemminkin altistaa heitä riippuvuudelle ja emotionaaliseen hyväksikäytölle. (Näre 1994, 177⁶⁰). Hanna tarjosi itseään syyllisen penkille, vaikka hän kertoi tienneen ettei väkivalta ollut hänen syytään, ja hän toi näkemyksensä myös sovittelussa esille.

RH: Et ei menty siihen et mitä sä oot tehny?

Hanna: No ei nyt silleen suoraan syytetty. Mul ei ollu ollenkaan sellanen olo, et mua syytettäisi, et mitä sä oot tehnyt. Vaikka *saatoin mä siinä jotain tyrkyttääkin*.

Hanna toi sovittelussa useaan otteeseen eksplisiittisesti esille, että vastuu väkivallasta kuuluu ainoastaan sen tekijälle. Siitä huolimatta hän tarjosi sovittelijoille sitä vaihtoehtoa, että olisi itsekin osasyylinen. Ajatus omasta syyllisyydestä oli hänen mielessään, vaikka hän järjellään tiesi, ettei asia ole niin. Uhrin syyllistäminen parisuhdeväkivallassa voi olla syvällä, ettei ajattelusta pääse pois, vaikka tietäisi sen vääräksi. Hanna pohti myös, olisiko hänen poikaystävänsä satuttanut itseään jopa enemmän kuin häntä.

Hanna: Mut se myös satutti itteensä. Se satutti itteensä melkeen enemmän kuin mua
Samanlainen huolehtiminen väkivallan tekijästä tulee esille myös seuraavassa lainauksessa.

Hänelle varmaan tuli lommo ylpeyteen ja miehiseen itsetuntoon. Kyllä mä luulen, että hänellä on aika vaikeeta ollut. (Flinck Iivari 2004, 136 nainen, ao, n:o 24.)

Avioliitto on yksi alue, jossa ihmiset voivat jatkuvasti osoittaa olevansa miehiä ja naisia. Flinckin ja Iivarin tutkimuksessa eräs sovittelussa ollut väkivaltaa kokenut nainen kuvasi sovittelumotiivikseen *halun toimia viranomaisten odotusten mukaan*. Hän katsoi, että oma ammatti *velvoitti toimimaan asiallisesti ja ammatillisesti*. Hän halusi olla *joustava, asiallinen, aikuismainen ja pelastaa avioliittonsa*. (Flinck ja Iivari 2004, 97). Naisen sovittelumotiiveissa tulee esille Keskinen kuvaama heteroseksuaalista parisuhdetta rakentava diskurssi, jossa parisuhteen muutos nähdään naisten tehtävänä ja naisilta odotetaan vastuuta, kompromissien tekemistä, ja sopeutumista. Kyseisessä diskurssissa kompromissit ja ratkaisujen etsiminen esitetään miesten ja naisten yhteisiksi tehtäviksi, mutta ne kääntyvät käytännössä naisten vastuun korostamiseksi. (Ks. s. 26-27.) Myös Notkon mukaan naisille asetetaan enemmän odotuksia olla joustava, ja ensisijaisen vastuun parisuhteen ja perheen koossapysymisestä

⁶⁰ Näreän mukaan poikien tunnekuulttuuri on taas ryhmävärittynempää ja kasvattaa ryhmäsolidaarisuutta sekä tietyin edellytyksin myös mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen valtaan. Ihmissuhteisiin ja verbaaliseen tunnekuulttuuriin sosiaalistuvat naiset näyttävät sen sijaan saavan enemmän valtaa tunnetalouden läheisissä suhteissa. (Näre 1994, 177). ⁶⁰

katsotaan usein kuuluvan naisille (Notko 2011, 77, 80). Sukupuolen merkitystä esimerkiksi sovitteluun suostumiselle ei ole kuitenkaan pohdittu parisuhdeväkivallan sovittelun kannalta laajasti. Sukupuolinäkökulma on huomioitu sovittelussa huomiota nähdäkseni vain siinä, että lähisuhdeväkivallan sovittelijoiksi pyritään saamaan mies–nais -sovittelijapari. Tämän katsotaan edesauttavan sitä, että sovittelun osapuolet kokevat sovittelun tasapuolisemmaksi. (Flinck 2010, 125.) Tulkitsen, että mies–nais-sovittelijaparien suosimisessa pyritään välttämään se, etteivät molemmat naissovittelijat asettuisi sukupuolensa takia naisen puolelle. Sukupuolinäkökulma huomioidaan sovittelussa siis silloin, kun kyse on miehen edusta. Muuten sovittelussa pyritään sukupuolineutraaliuteen.

Turvallisuus

Sovittelua on vastustettu sillä perusteella, ettei se edesauttaisi uhrin turvallisuutta (Niemi-Kiesiläinen 2004, 159). Kriitikoiden mukaan sovittelussa tulisi kiinnittää enemmän huomiota uhrien turvallisuuteen. Esimerkiksi lähisuhdeväkivallan tekijän ja uhrin saattaminen yhteen on riski sekä uhrin hyvinvoinnille että turvallisuudelle, jota ei ole muissa intervention muodoissa. (Pressert ja Lowenkamp, 1999: 336 teoksessa Stubbs 2007). Naiset, jotka ovat eroamassa tai eronneet, ovat kohonneessa riskissä joutua entisten tai nykyisen kumppaninsa väkivallan kohteeksi tai tulla surmatuiksi (Mahoney, 1991 Stubbs 2007). Useat naiset, jotka ovat kontaktissa entisen aviomiehensä tai kumppaninsa kanssa, josta ovat eroamassa, joutuvat toistuvasti entisen kumppaninsa väkivallan uhriksi lasten luovutuksen yhteydessä (Hester ja Radford, 1996; Kaye et al., 2003 teoksessa Stubbs). Mikäli lähisuhdeväkivallan erityispiirteitä ei tunnisteta, ei turvallisuuteen osata kiinnittää riittävästi huomiota. Uusissa sovittelua koskevissa standardeissa on alettu pitää uhrin turvallisuutta määräävänä edellytyksenä sovittelulle. Lowenkamp ja Pressert ovat kuitenkin kritisoineet tekijöistä tehtäviä riskiarvioitakin siitä, etteivät ne ole uhrilähtöisiä eivätkä paljon käytettyjä (1999: 335 teoksessa 2007). Omassa aineistossani tuli esille, ettei paikalle otettu vartijaa *tekijän suojelemisen takia*. Hanna katsoi, että vartijan läsnäolo saattaisi nöyryyttää hänen poikaystävänsä. Hanna sai päättää, ettei vartijaa otettu. Tässä tulee mielestäni esille sovittelussa ilmenevä väkivallan uhrille langetettu suuri vastuu. Tekijän kunnian suojele katsottiin tärkeämmäksi kuin asianomistajan turvallisuuden varmistaminen. Sovittelijat joutuivatkin lopulta päättämään sovittelun, sillä sovittelijat [ei Hanna, RH] alkoivat Hannan mukaan pelätä Pekkaa.

Hanna: Ne kysy multa siinä vielä siinä erillistapaamisessa että onko tarvetta tuoda vartija paikalle. Ett onks hän niin hiiltyvä. Niin tota siinä puntaroiitiin ja mietittiin, kun periaatteessa tuo ihminen voi periaatteessa aika nopeesti hiiltyä silleen. Sitten me päädyttiin että okei, että ehkä se nyt menee ilman vartijaa, *että otettiin se riski*. Ja sit mä olin sitä mieltä et jos sinne

vartija tuodaan niin se voi *provosoida häntä tosi paljon ja alistaa ja nöyryyttää* et se ei sit oo niin.

5.7 Toistuvan väkivallan sovittelu

Sekä Hannan että Johanneksen tapauksessa väkivalta oli ollut toistuvaa. Lakivaliokunnan mietinnön (LaVM 13/2005 vp) mukaan lähisuhdeväkivaltaa sisältäviä tapauksia ei pidä ottaa soviteltaviksi. Iivarin mukaan rajoitus koskien toistuvan väkivallan sovittelu on pulmallinen, koska toistuvankin väkivallan uhrin ja tekijät voisivat sovittelusta hakea ”*ongelmaansa*” ratkaisua sovittelusta (Iivari 2008). Keskustelutilaisuudessa (etujoukko 04/2011) esitettiin, ettei toistuvaa, jatkuvaa ja alisteista väkivaltaa soviteltaisi, ja että sekä poliisi että syyttäjä noudattaisivat lakivaliokunnan mietintöä [Tällä viitattiin luultavasti Helsingin tilanteeseen, RH]. Varsinaisen sovittelulain oli tarkoitus olla varsin väljä puitelaki, ettei sovittelutoiminnan käsiä rajoitettaisi liikaa. Myös sovittelulaissa, hallituksen lakiesityksessä ja lakivaliokunnan mietinnössä sovittelutoimistoille on pyritty jättämään mahdollisimman paljon harkintavaltaa siitä, minkälaisia tapauksia sovittelemiin voi ottaa (ks. esim. HE 93/2005 vp, 1. luku, 3 §). Toistuvuus on kuitenkin eräs harvoista kriteereistä, jonka lakivaliokunta (LaVM 13/2005 vp, 3 §) on määritellyt esteeksi lähisuhdeväkivaltarikoksen sovittelulle. Verrattuna muihin kriteereihin, jolla lähisuhdeväkivallan sovittelu on pyritty rajaamaan, on se myös hyvin yksiselitteinen. Toistuvuus tarkoittaa mielestäni sitä, että väkivallan tekoja on ollut enemmän kuin yksi tai henkinen väkivalta on ollut pitkäkestoista.

Vaikka lakivaliokunnan mietinnössä on pyritty suojaamaan uhrin haavoittuvaa asemaa rajaamalla toistuvan väkivallan sovittelu pois, on valtakunnansyyttäjänviraston asettama sovittelutyöryhmä esittänyt, ettei väkivallan toistuvuus sinänsä olisikaan kriteeri, koska ”*lain esitöissä ei oteta kantaa siihen, tulisiko toistuvuus tulkita sovittelun esteeksi vain silloin, kun väkivalta on tullut viranomaisen tai sovittelutoimiston tietoon.*” Sovittelutyöryhmän mietinnön mukaan väkivallan toistuvuus olisi este sovittelulle vain silloin, jos uhri ensimmäisen kerran tehdessään rikosilmoituksen kertoo saman henkilön pahoinpidelleen häntä myös aikaisemmin. (Sovittelutyöryhmän mietintö 31.1.2006). Oikeusministeriön teettämän selvityksen mukaan sovittelutoimistoissa tulkitaankin, ettei 2-3 kertaa toistunut väkivalta olisi vielä toistuvaa, vaan se voitaisi ottaa sovittelemiin (Oikeusministeriö 31.8.2007). Iivarin tutkimuksen (Iivari 2010, 40) mukaan eräs poliisi lähetti sovittelemiin lähisuhdeväkivaltajutun, jossa kaksi pahoinpitelyä oli tapahtunut parin viikon välein, koska hän ajatteli, että sen olisi voinut käsitellä sovittelussa yhtenä juttuna. Tapaus palautui sovittelusta kuitenkin poliisille, koska sovittelutoimistossa väkivallan tulkittiin olleen toistuvaa.

Toistuvan väkivallan sovittelu on ongelmallista sen uhrille aiheuttamien seurausten ja siitä johtuvan haavoittuvuuden takia. Mielestäni sovittelutyöryhmän näkemys on sekä hallituksen esityksen että lakivaliokunnan mietinnön vastainen, sillä se ei ota huomioon uhrin suojaamisen tarvetta. Se myös esittää, että sovittelun esteitä tulisi tulkita laveasti, sovittelua suosien, vaikka hallituksen esityksen mukaan lähisuhdeväkivallan sovitteluun tulisi suhtautua *pidättyvästi*.⁶¹ Myös hallituksen esityksessä (HE 93/2005 vp, 1. luku, 3 §) katsotaan, että pyrkimys heikomman osapuolen suojaamiseen voisi johtaa siihen, ettei asian katsottaisi soveltuvan soviteltavaksi. Hallituksen esityksen mukaan lähisuhdeväkivallan sovitteluun tulisi suhtautua *pidättyvästi*. Lakivaliokunnan käsitys siitä, ettei sovittelulle ole edellytyksiä silloin, jos tekijä käyttää hyväkseen uhrin suojatonta asemaa niin, että uhri sen seurauksena jopa suorastaan pelkää häntä, vahvistaa tulkintaa siitä, että valiokunta on halunnut rajata sovittelusta pois tyypillisen lähisuhdeväkivallan, jonka ominaispiirre on toistuvuus ja sen uhrissa aiheuttama pelko.

Flinck katsoo, etteivät uhrien kokemukset rikosprosessista ole yksiselitteisesti myönteisiä (Flinck 2010, 115). Oma aineistoni kuitenkin osoitti, että oikeustuomiolla on vahva symbolinen merkitys. Oikeuslaitos koetaan vahvaksi auktoriteetiksi, jonka antama tuomio voi merkitä rikoksen uhrille jopa kokemusta ihmisarvonsa saamisesta takaisin. Haastateltavani tuli oikeudessa *kuulluksi*, ja hänelle jäi oikeuskäsittelystä *hyvä olo*. Vaikka haastateltavani oli korostanut, että väkivallan tekijä oli toiminut väärin, eikä hän syyllistänyt itseään väkivallasta, oli hänelle silti tärkeää saada viesti, että tekijä oli toiminut väärin. Lisäksi hänelle oli tärkeää, että viesti meni tekijälle nimenomaan oikeuden kautta, sillä hän näkee oikeuden vahvempana instituutiona. Hanna katsoi, ettei sovittelua oteta yhtä tosissaan kun oikeutta. Haastattelussamme ei tullut ilmi, että Hanna olisi kokenut saaneensa sovittelussa oikeutta. Sovittelu oli merkinnyt hänelle sen sijaan psyykkistä tukea ja vuoropuhelun oppimista.⁶²

RH: (sähköposti 2012): Mikä sulle oli sen merkitys, että asia käsiteltiin oikeudessa, ja tuli syyte?

Hanna: (sähköposti 2012): Oikeuden jälkeen mulla oli *käsittämättömän hyvä olo*. Ei olisi uskonutkaan kuinka paljon se vaikutti. Tunsin, että siellä *minua kuunneltiin*, voitin asian menen tullen, tosin epäilty/syytetty ei puolustautunut juuri ollenkaan, joka tapauksessa tärkeintä oli, että *sain tietää, että toinen oli todella tehnyt väärin minua kohtaan ja sai siitä tuomion*. Minusta tuntuu, että *sain ihmisarvoni takaisin*. (...) *tuntui todella hyvälle, että toisen käytöstä oikaistiin ja annettiin minulle lisäoikeutta ja arvoa - oikeus osoitti väkivaltaa*

⁶¹ Valtakunnansyyttäjänviraston asettamassa työryhmässä oli edustettuna viranomaistahojen lisäksi sovittelutoiminnan suunnittelija ja kuultavina oli keskeisiä sovittelutoimijoita. Työryhmään ei kuulunut uhripalvelujen edustajia, mikä voi selittää mietinnön kapeaa ymmärrystä lähisuhdeväkivallasta ja uhriutumisesta.

⁶² Myös oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa (2011, 110) tuli haastateluisia esille, että tuomio koetaan tärkeänä, koska sen voidaan kokea vapauttavan uhrin syyllisyydestä ja toimivan tunnustuksena uhrille kokemastaan vääryydestä. Tuomarien tapa puhutella tuomittua voi myös olla tärkeänä signaalina. Rangaistuksen suuruudella ei välttämättä ole yhtä suurta merkitystä.

käyttäneelle, että minulla on arvo. Olin todella tyytyväinen oikeuden toimintaan ja yllättynyt, kuinka hyvin minun uhrin oikeuksia puolustettiin! (Kursivoinnit R.H.)

Oikeudenkäynti oli jopa voimauttava kokemus.

RH: (sähköposti 2012): Entä mitä se olisi sulle merkinnyt, jos asia ei olisi mennyt ollenkaan oikeuteen, vaan sovittelu olisi ollut ainoa käsittely?

Hanna: (sähköposti 2012): Jos en olisi saanut sovittelun jälkeen enää mitään apua niin *olisin jäänyt todella yksin*. Se ei olisi ollut hyvä. (...) sovittelusta meidät ohjattiin molemmat (paikka jossa keskusteluapua, RH) yksikseen ja (paikka jossa keskusteluapua, RH) oli muutama pakollinen käynti, jotka he toivoivat, että käydään. Se auttoi todella paljon. Mutta tosiaan *jos asia olisi jäänyt sovitteluun, olisi saattanut tuntua ehkä turvattomalle, koska valta olisi ollut edelleen väkivaltaisella puoliskolla. Oikeus katkaisi jälkimmäisenä mainitulta kädet jatkaa toimintaansa. Oikeus laittaa normijärkisen ihmisen menemään itseensä paljon raskaammin. Sovittelua ei oteta yhtä tosissaan. Oikeus kuitenkin on karismaattisempi viranomainen, jota ei niin vain ohiteta.*

Haastateltavani koki oikeudella olevan auktoriteettia ja uskottavuutta. Se, ettei sovittelua *otettaisi tosissaan* tuli ilmi myös keskustelutilaisuudessa 7.4.2011. Naisten Linjan vertaistukiryhmän ohjaaja Heidi Rosbäck-Mikkonen kertoi, että naiset joita he kohtaavat, saattavat ohittaa sovittelun keskusteluissa sanomalla, että ”*No se asia meni sovitteluun, mutta nyt hän olen voimaantunut tekemään uuden rikosilmoituksen, kun se väkivalta ei loppunut sovittelun jälkeen.*” Rosbäck-Mikkosen mukaan Naisten Linjalle yhteyttä ottavien naisten on hyvin vaikea uskoa sovitteluun. Myös Niemi katsoo, ettei perheensisäisten pahoinpitelyjen käsittely sovittelussa anna selkeää viestiä siitä, että perheväkivalta on rikos, jota ei pidä hyväksyä (Niemi-Kiesiläinen 2004, 159). Tämä on vastoin Takalan näkemystä, että sovittelu voisi vahvistaa rikoksen kieltävää normia (Takala 2001, 288.)

6 PÄÄTELMÄT: YHTEISKUNNALLINEN ULOTTUVUUS SOVITTELUUN

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, miten parisuhdeväkivallan haavoittuvuus huomioidaan sovittelussa. Kysymys oli kiinnostava, koska sovittelussa hallitseva konfliktiteoreettinen ja väkivaltaa vuorovaikutuksella selittävä teoria ei kiinnitä huomiota vallankäyttöön, vaan ohjaa näkemään vastavuoroista väkivaltaa. Halusin tarkastella, miltä sovittelukäytäntö näyttää, kun sitä tutkitaan sukupuolistuneen väkivallan näkökulmasta. Tulisiko valtaepäsuhdat esille sen avulla vai osoittautuisiko lähisuhdeväkivallan sovitteluun kohtaan esitetty kritiikki ollut aiheettomaksi? Lisäksi olin kiinnostunut siitä, miten sovittelun keskeiset arvot vapaaehtoisuudesta ja tasa-arvoisuudesta toteutuvat tämän tyyppisen väkivallan sovittelussa. Tutkimus osoitti, että sukupuoli- ja valtanäkökulman avulla pystytään tavoittamaan väkivallan aiheuttama haavoittavuus paremmin kuin konflikti- tai vuorovaikutusperustaisella väkivaltakäsityksellä.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koski parisuhdeväkivallan erityispiirteiden ilmenemistä sovittelusta. Pienessä kahden henkilön haastattelusta koostuneesta aineistostani tuli esille sellaisia parisuhdeväkivallan erityispiirteitä kuten väkivallan eskaloituminen, toistuvuus, tekijän vaikeus saattaa tekijä vastuuseen ja itseensä kohdistuvan väkivallan vähättely. Väkivallan vakavuutta, toistuvuutta ja sen aiheuttamaa traumatisoitumista ei pidetty esteenä tapauksen ottamiselle sovitteluun.

Toinen tutkimuskysymykseni koski parisuhdeväkivallan ihanteiden toteutumista sovittelussa. Suomessa käytettävään sovittelun sovellukseen kuuluu olennaisena osana vapaaehtoisuus ja mahdollisuus keskeyttää sovittelu (ks. s. 8; Takala & Mielityinen 2001, 289-290). Vapaaehtoisuus ei toteutunut kummankaan haastateltavani kohdalla. Toinen haastateltavistani ei ymmärtänyt sovittelun merkitystä ja toinen ei tiennyt että sovittelun olisi voinut keskeyttää. Kohtaamisella on sovittelussa suuri merkitys. Toinen haastateltavani koki keskustelun hedelmälliseksi ja olisi halunnut kuulla vielä enemmän tekijän ajatuksia. Hän koki sovittelun tukena. Toiselle haastateltavalle sovittelu näyttäytyi jatkona väkivallalle, jolloin kohtaaminen sai negatiivisen merkityksen. Sovittelussa voidaan sopia myös vahingon hyvittämisestä ja korvauksista. Toinen haastateltavistani ei saanut korvauksia ja toisen osalta sovittelu keskeytettiin. Sovittelun ihanteista toteutui parhaiten sovittelun merkitys tukena. Osa ihanteista jäi kokonaan toteutumatta.

Kolmas tutkimuskysymykseni liittyi sovittelun väkivaltakäsitykseen väkivallan uhrin kannalta. Tutkimus osoitti, ettei konfliktiperustainen tapa ymmärtää väkivaltaa tavoita väkivallan haavoittavuutta eikä muita väkivallan seurauksia kuten pelkoa.

Sekä Johanneksen että Hannan tapauksessa väkivalta oli ollut toistuvaa. Hannan tapauksessa väkivaltahistoria oltiin käyty erillistapaamisessa läpi, ja väkivallan jatkuvuus ja törkeys oli selvinnyt. Sovittelutoimisto otti tapauksen sovitteluun siis tietäen, että väkivalta oli ollut toistuvaa. Tutkimukseni osoitti siten, ettei sovittelutoimistoissa noudateta aina lakivaliokunnan mietintöä, jonka mukaan toistuvaa väkivaltaa ei saa sovittaa. Sovittelutoimisto käytti Hannan tapauksessa mielestäni enemmän harkintavaltaa, kuin mitä sille oli annettu, ja toimi lakivaliokunnan mietinnön vastaisesti. Johannes oli sovittelussa ennen lakivaliokunnan mietinnön antamista, eli hänen tapauksensa ottaminen sovitteluun ei ollut mietinnön vastaista.

Hannan tapauksessa eivät toteutuneet myöskään lain sovittelulle asettamat edellytykset. Sovittelulaisissa edellytetään, että sovittelun osapuolet pystyvät ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen, ja lain mukaan sovittelun osapuolille tulee selvittää heidän sovitteluun liittyvät oikeutensa ja asemansa sovittelussa. Haastateltavani oli kuitenkin käsittänyt sovittelun psykologisena tukena, eikä ymmärtänyt sen liittyvän rikoksen rikosoikeudelliseen käsittelyyn. Koska sovittelun merkitystä ei oltu ymmärretty, ei sovittelua voida pitää myöskään vapaaehtoisena. Sellaiseen ei voi vapaaehtoisesti suostua, jonka merkitystä ei ymmärrä. Haastateltavani kohdalla sovittelu oli vastoin sekä sovittelulain edellytyksiä että lakivaliokunnan mietintöä. Toinen haastateltavistani (Johannes) oli ymmärtänyt sovittelun rikosoikeudellisen merkityksen. Sovittelun vapaaehtoiseen luonteeseen kuuluu kuitenkin, ja että sovittelun osapuolet voivat halutessaan keskeyttää sen. Johannes ei tiennyt, että sovittelun olisi voinut keskeyttää, joten ei voida katsoa, että sovittelun ihanteena oleva vapaaehtoisuus olisi toteutunut.

Sovittelun periaatteisiin kuuluu, että rikoksen uhri ja tekijä ovat tasavertaisessa asemassa sovittelussa. Rikoksen uhrin oletetaan myös voivan puolustaa itseään ja vaatia esimerkiksi korvauksia. Hanna ei kokenut olevansa tekijän kanssa tasavertainen, eikä hän ymmärtänyt mitä kysymyksellä *kykeneekö hän puolustamaan itseään* tarkoitettiin. Hän sanoi olleensa vielä *alistettu* (ks. s. 77). Sovittelijat tukivat kuitenkin Hannaa sovittelussa, eikä hänen tarvinnut pitää puoliaan. Sovittelun lähtökohta tasavertaisuudesta ei silti toteutunut, sillä Hanna ei kertomansa mukaan olisi pystynyt puolustamaan itseään, jos olisi tarvinnut. Hallituksen esityksessä sovittelulaiksi katsotaan, että pyrkimys heikomman osapuolen suojelemiseen voisi johtaa siihen, ettei asiaa katsottaisi sovitteluun soveltuvaksi (HE 93/2005

vp, 1 luku, 3 §). Sovittelutoimistot kuitenkin viime kädessä päättävät siitä, milloin tapaus ei sovellu sovitteluun. Osapuolten tasavertaisuus ei toteutunut myöskään Johanneksen kohdalla. Johanneksen mukaan ilmapiiri sovittelussa oli jokseenkin samanlainen kuin tilanteessa, missä väkivalta tapahtui (ks. s. 60). Johannes ei saanut puhua keskeyttämättä, ja tekijä vääristeli kaikkea mitä hän sanoi, sekä esitti itsensä uhrina (ks. s. 68). Hannan ja Johanneksen kokema epätasapaino on yhteneväinen Flinckin ja Iivarin (2004, 104) tutkimuksessa esille tulleiden tapausten kanssa. Tutkimuksen mukaan asianomistaja oli kokenut kahdessa sovittelussa rikoksesta epäilyn olleen vahvemmassa asemassa.

Hallituksen esityksen mukaan lähisuhdeväkivallan sovitteluun tulisi suhtautua pidättyvästi [Samalla sovittelutoimistoille myönnetään kuitenkin laaja harkintavalta rikosten sovitteluun soveltuvuuden arvioimisessa (HE 1 luku, 3 §), RH]. Sovittelun pitäisi olla mahdollista vain myönnettyjen tekojen osalta. Sovittelun merkitys on myös moraalinen oppiminen ja tekijän vastuunotto. Hannan mukaan Pekka myönsi asioita tapahtuneeksi, mutta tulkintani mukaan varsinaista vastuunottoa ei kuitenkaan tapahtunut. (ks. s. 68). Johanneksen tapauksessa tekijä ei ottanut vastuuta, vaan syytti Johannesta ja esitti itsensä uhrina (ks. s. 68.) Kun toinen osapuoli on käyttänyt väkivaltaa, ovat mahdollisuudet antautua keskustelulle erilaiset väkivaltaan kuuluvan kontrollin ja epätasapainoisen valtasuhteen vuoksi. Tämä näkyi tutkimustuloksissani esimerkiksi siinä, ettei Johannesta kuunneltu sovittelussa ja tekijä puhui hänen päälleen.

Hanna kertoi romahtaneensa ja kaatuneensa sovittelijoiden syliin. Hän kertoi olleensa sovittelun aikaan *alistettu*, eikä hänellä kertomansa mukaan olisi ollut voimia puolustaa itseään. Siten voi katsoa, ettei Hannalla ollut riittävästi voimia osallistua sovitteluun. (ks.56,61). Johanneksen kohdalla ei tullut esille, ettei hänellä olisi ollut voimavaroja osallistua sovitteluun. Hannalle sovittelu merkitsi tukea ja hän koki sen pelastava tahona (ks. 60). Johannekselle sovittelu sen sijaan näyttäytyi väkivallan jatkona. Johannes koki sovittelun loukanneen hänen oikeushyvänsä muun muassa siksi, ettei hän saanut täysiä vahingonkorvauksia. Johanneksen tapauksessa erillistapaaminen järjestettiin vain tekijälle. Hanna tapasi sovittelijat kaksi kertaa ennen varsinaista sovitteluistuntoa erillistapaamisessa.

TAULUKKO 4 Sovittelulaissa, lain esitöissä ja sovittelun teoriassa esitettyjen sovittelun ihanteiden ja edellytysten toteutuminen esimerkkitapauksissa

Sovittelun edellytys tai ihanne sovittelulaissa, lain esitöissä ja restoratiivisen oikeuden teoriassa		Vastasiko sovittelu sovittelun tavoitteita, lakia tai lain esitöitä	
		Hanna	Johannes
1	Sovittelun merkitys ymmärrettiin (vapaaehtoisuus)	Ei	Kyllä
2	Sovittelun vapaaehtoisuus oli tiedossa (vapaaehtoisuus)	Kyllä	Ei
3	Uhri ja tekijä olivat tasavertaisia	Ei	Ei
4	Väkivalta oli ainutkertaista	Ei	Ei
5	Tekijä otti vastuun teosta	Ei	Ei
6	Uhrilla oli voimavaroja osallistua	Ei	Kyllä
7	Sovittelu oli tukea asianomistajalle	Kyllä	Ei
8	Erillistapaaminen järjestettiin	Kyllä	Ei
Toteutui		3/8	2/8

Kuvasin edellä tutkimukseni tuloksia sovittelun ihanteiden sekä sovittelulain edellytysten toteutumisesta. Sovittelun keskeinen arvo vapaaehtoisuus (Iivari 2010, 24) jäi täyttymättä tutkimissani kahdessa tapauksessa. Uhri ja tekijät eivät olleet kummassakaan sovittelutilanteessa tasavertaisia (Taulukko 4, kohdat 1 ja 2). Tämä on vastoin sitä, että sovittelun etujoukkoon kuulunut henkilö kertoi yhdessä keskustelutilaisuudessa (2010) ettei sovitteluun oteta tapauksia, jos tasavertainen keskustelu ei ole mahdollista. Vaikka Hanna puhui enemmän, koki hän olleensa alistettu. Johanneksen tapauksessa tekijä sen sijaan dominoi ja käytti Johanneksen arvioin mukaan 80 % puheajasta (Taulukko 4, kohta 3). Väkivalta oli kummassakin tapauksessa ollut toistuvaa (Taulukko 4, kohta 4). Johanneksella oli voimavaroja osallistua sovitteluun, mutta keskustelu ei ollut tasavertaista, vaan tekijä dominoi sitä. Toinen haastateltava (Hanna) kertoi, ettei hänellä olisi ollut kykyä puolustaa sovittelussa itseään, ja hän kuvasi olleensa psyykkisesti ”romahtanut”. Hannan tapauksessa tekijä myönsi asioita tapahtuneeksi, mutta varsinaista vastuunottoa ei kuitenkaan tapahtunut. Johanneksen tapauksessa tekijä ei ottanut vastuuta, vaan syytti Johannesta ja esitti itsensä uhrina. (Taulukko 4, kohta 5). Johanneksen tapauksessa ei tullut ilmi, ettei hänellä olisi ollut voimavaroja osallistua sovitteluun. (Taulukko 4, kohta 6). Sovittelu oli tukea toiselle

haastateltavalle Hannalle, mutta Johannes koki sovittelun jatkona väkivaltatilanteelle. (Taulukko 4, kohta 7). Hannalle järjestettiin kaksi erillistapaamista. Johanneksen tapauksessa erillistapaaminen järjestettiin vain tekijälle. (Taulukko 4, kohta 8).

Tästä tutkimuksesta selvisi, että sovittelutoimistot käyttävät hyvin laajaa harkintavaltaa sovitellessaan tapauksia ilman, että sovittelulain edellytykset täyttyvät. Kummassakin tapauksessa sovittelu oli myös lakivaliokunnan mietinnön vastaista. Tutkimus osoitti myös, että tekijän suojele voi mennä uhrin turvallisuuden edelle. Toisen haastateltavani tapauksessa tekijän kiihtymistä pidettiin riskinä, mutta sovitteluistuntoon ei otettu vartijaa, koska se olisi saattanut nöyryyttää tekijää. Asia annettiin asianomistajan ratkaistavaksi. (Ks. s. 89). Tämä havainto vastaa Lowenkampin ja Priesin tutkimusta, jossa he ovat kritisoineet tekijöistä tehtäviä riskiarvioitakin siitä, etteivät ne ole uhri- vaan tekijälähtöisiä. (1999: 335 teoksessa Stubbs 2007). Sovittelulaki asettaa hyvin vähän rajoitteita sovittelulle. Sovittelulain yleisissä edellytyksissä määritetään ainoastaan, että sovittelun osapuolille *tulee selvittää hänen oikeutensa ja asemansa sovittelussa* ja että *sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisen osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti antaneet suostumuksen sovitteluun ja jotka pystyvät ymmärtämään siinä tehtyjen ratkaisujen merkityksen sovittelun toteuttamiselle*. Tutkimukseni osoitti, ettei tämä edellytys täytynyt. Vuoden 2004 sovittelun arviointitutkimuksessa (Flinck & Iivari 2004) tuli esille samankaltaisia asioita kuin omassa aineistossani, mutta niiden ei todettu olevan esteitä lähisuhdeväkivallan sovittelun kehittämislle.

Lähisuhdeväkivallan sovittelua on perusteltu sillä, että väkivallan uhreille sovittelu voi olla ensimmäinen paikka, jossa heitä kuunnellaan. On kuitenkin vaarana, että uhri traumatisoituu sovittelussa uudelleen. YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea on esittänyt huolensa uhrin uudelleen traumatisoitumisesta sovitteluprosessissa koskien lähisuhdeväkivallan sovittelua Suomessa (CEDAW-komitea 18.7.2008; Tukinainen ks. s. 64). Jos sovittelu on vasta ensimmäinen paikka, jossa uhri saa tukea väkivaltakokemuksesta selviytymiseen kuten haastattelussani kävi ilmi (Hanna), voiko väkivaltaa kokenut olla sovittelussa vielä täysissä voimissaan? Hannan paikkakunnalla oli olemassa palveluja väkivaltaa kokeneille henkilöille. Poliisi ohjasi hänet kuitenkin sovitteluun, vaikka väkivallan tekoja oli useita ja ne olivat vakavia. Hän oli kertomansa mukaan kriisissä, eikä olisi kyennyt käsittelemään hankalia rikosoikeudellisia asioita. Hänen ensimmäinen tarpeensa oli tuen saaminen. Hannan tapauksessa tulee esille uhrille asetettujen toimijuuden vaateiden kohtuuttomuus (ks. s. 72-73; Ronkainen 2006 teoksessa Qvist 2010, 39). Psykologisen tuen ei tulisi olla vaihtoehto rikoksen rikosoikeudellisen käsittelyn sijaan eikä traumaattisessa tilassa

pitäisi joutua ratkomaan monimutkaisia rikosoikeudellisia kysymyksiä. Jos oikeusprosessi koetaan liian raskaaksi, tulisi sitä muokata kevyemmäksi rikoksen uhreille. Väkivaltaa kokeneet tarvitsevat myös riittävästi tietoa. Monilla ei ole tietoa esimerkiksi oikeudenkäyntiprosessista, ja asia saattaa siksi herättää turhia pelkoja. Tietoa oikeudenkäyntimenettelystä tulisi siksi lisätä. Lisäksi tulisi kertoa mahdollisuudesta saada ilmaista oikeusapua sekä tukihenkilö oikeuteen.

Kun sovittelussa yritetään saada väkivallan tekijää ja väkivaltaa kokenutta ymmärtämään toisiaan ja heitä kohdellaan tasapuolisesti, on vaarana, että väkivalta mitätöityy, sen merkitystä vähätellään tai tekijä pääsee oikeuttamaan tekoaan. Tutkimukseni osoitti, että väkivalta tuli mitätöidyksi, ja tekijä sai mahdollisuuden oikeuttaa tekoaan (ks. s. 69). Myös uhri–tekijä-asetelma kääntyi pääläelleen. Sovittelun ideaaliin kuuluva todellinen kohtaaminen ei voi tapahtua, jos toinen on alistetussa asemassa. Sovittelu voi silloin olla väkivaltaa kokeneelle enemmänkin ”piinapenkki”, jollaisena se näyttäytyi toiselle haastateltavistani. On kiinnostavaa, että monet kauppiaat eivät suostu sovitteluun nuorten tekemiä näpistyksiä. Uskon sen johtuvan siitä, että kauppiaille ei ole samanlaisia sidoksia nuoriin, kuin mitä parisuhteessa olleilla ihmisillä on toisiinsa. Kieltäytyminen on siten helpompaa.

Tutkimukseni osoitti, ettei konfliktiteoreettinen lähestymistapa ei kykene tavoittamaan lähisuhdeväkivaltaan liittyvää haavoittuvuutta, sukupuolistuneisuutta ja vallankäyttöä. Tutkimustulokseni ovat yhteneväiset Stubbsin (2007; ks. s. 12) tuloksien kanssa, joiden mukaan restoratiivinen oikeus ei sovellu parisuhdeväkivaltaan, koska sovittelussa ei huomioida parisuhdeväkivallan erityispiirteitä. Parisuhdeväkivallan ilmiön ymmärtäminen ja siihen puuttuminen edellyttävät väkivallan monitahoista ja analyttistä käsittelyä, jossa huomioidaan myös yhteiskunnan sukupuolittuneet valtarakenteet. Sovittelun idealisoitu lähtökohta kahden tasavertaisen kumppanin kohtaamisesta ei huomioi vallan rakenteita ja niiden vaikutuksia eikä sovittelun ideaalissa tunnusteta parisuhdeväkivallan alistavaan vallankäyttöön liittyvää luonnetta. Tulokseni on yhteneväinen Niemi-Kiesiläisen (2004, 158) tutkimuksen mukaan. Lähisuhdeväkivallan sovittelu on sovittelun ideaalien mukaan mahdollista, jos väkivaltaa tulkitaan konfliktiteoreettisesti, sillä sen näkökulman avulla ei tunnusteta väkivaltaan liittyvää vallankäyttöä. Jos väkivalta ymmärretään vallankäytöksi, ei sovitteluosapuolten tasavertaisuus ja sovittelun edellyttämä luottamuksellinen ilmapiiri voi pääsääntöisesti toteutua.

Poliisit ja syyttäjät ovat korostaneet, että sovittelun avulla voidaan säästää yhteiskunnan resursseja, ja oikeuslaitos voi keskittyä yhteiskunnan kannalta vaarallisempiin rikoksiin. Myös sovittelujohtajat (Iivari 2010, 96) ja Flinck (2010, 115) ovat todenneet sovittelun

säästävän yhteiskunnan varoja. Kansainvälisten sopimuksien mukaan naisiin kohdistuva väkivalta on kuitenkin naisten syrjintää, johon valtioiden tulee puuttua. Jos lähisuhdeväkivallan sovittelu palauttaa nämä rikokset yhteisöllisiksi⁶³ ja yksityisiksi kysymykseksi, ja johtaen näiden rikoksen mitätöintiin, niissä syyttämättäjättämiseen tai rangaistustason laskemiseen, on se vastoin kansainvälisiä sopimuksia ja ihmisoikeuslinjauksia. (Oksanen 2010).

Verloon mukaan sukupuolten välinen epätasa-arvoisuus ei ole vain väkivallan syy, vaan se lisää sitä aiheuttamalla terveydellistä ja fyysistä vahinkoa ja vaikuttamalla naisten itsetuntoon. Nämä yhdessä muodostavat esteitä tasa-arvolle vähentämällä naisten mahdollisuuksia osallistua politiikkaan ja laskemalla heidän mahdollisuuksiaan pysyä työelämässä. (Verloo 2008, 145, 162, 163.) Sosiaalinen kehitys edellyttää, että väkivallan rakenteellisiin syihin puututaan ja toimenpiteitä kohdistetaan niiden syvempiin syihin.

Naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisesta hyötyvät myös miehet. Miesten väkivallan funktiona on todistaa maskuliininen kyvykkyys, jossa toimijat puolustavat paikkaansa miesten välisessä järjestyksessä. Joidenkin miesten taipumus käyttää väkivalta ei johdu testosteronista, geeneistä, kromosomeista, aivoista, evoluutiosta, lihasmassasta, ulkoisista tai sisäisistä sukupuolielimistä tai mistään muusta ajattelun ulkopuolisesta asiasta. Niin miesten kuin naistenkin tekemän väkivallan lopettamisesta seuraa sukupuolten tasa-arvoistuminen, jolloin miehet voivat luopua keskinäisestä valtataisteluista ja keskinäisestä kilpailusta. Miehillä tulee silloin sallitummaksi osoittaa maskuliinisuuttaan monipuolisemmin ja tehdä eroa sellaisiin maskuliinisiin käsitteisiin kuten valta, alistaminen ja kilpailu. Tämä voi olla miehille tie onnellisempaan elämään. (2002, 249; 2000, 27.)

Sovitteluperiaatteet eivät sovellu parisuhdeväkivaltaan

Sovittelun keinot ennaltaehkäistä, katkaista ja jälkihoitaa väkivaltaa eivät ole riittävät. Myös Flinck ja Iivari (2004, 148) päätyivät tutkimuksessa siihen tulokseen, ettei sovittelulle voida asettaa liian suuria odotuksia väkivallan ehkäisyssä ja katkaisemisessa. Heidän mukaansa sovittelu vaatii yksilöllisten elämäntilanteiden ja todellisuuden kerroksellisuuden ja siinä vaikuttavien mekanismien huomioon ottamista ja tarkkaa punnitsemista. Yksilökeskeinen näkemys kadottaa kuitenkin parisuhdeväkivallan yhteiskunnallisen kontekstin, jossa on olennaista sukupuolten väliset valtasuhteet. Se ei huomio sukupuoleen kytkeytyneitä sukupuolistuneita oletuksia ja käytäntöjä, vaan olettaa, että yksilöt ovat autonomia, rationaalisesti toimivia subjekteja. Tämä tuli tutkimuksessani esille siten, että sovittelutoimijat

⁶³ Viitataan tällä esimerkiksi yhteisösovitteluun

eivät ymmärtäneet asianomistajien vaikeutta vaatia korvauksia tai edellyttää tekijää menemään hoitoon (ks. s. 85, 86). Rationalisoiva ote ja toimijuuden korostaminen sulkevat ulos uhrikokemukset. (Ronkainen 2001b, 47-51 teoksessa Husso 2003, 21; Keskinen 2005, 361.) Uhrikokemusten poisjääminen sovittelussa tuli tutkimuksessani monessa yhteydessä esille. Mielestäni osa uhrikokemusten ulossulkemista on tekijän pahoinvoinnin korostaminen. Tämä tuli keskustelutilaisuuksissa usein esille. Erästä keskustelutilaisuutta krisoitiin siitä, ettei paneelissa ollut tekijänäkökulmaa edustettuna (ks. s. 83).

Yhteiskunnallisten asenteiden kehittyminen sensitiivisemmiksi sukupuolistunutta väkivaltaa kohtaan vie aikaa. Asteiden muuttamiseksi tarvitaan lisää resursseja parisuhdeväkivaltarikosten tutkintaan sekä koulutukseen koskien muun muassa väkivallan tunnistamista. Väkivallan vähentämiseksi tarvitaan monipuolisempaa julkista keskustelua väkivallasta. Tällä hetkellä parisuhdeväkivallasta puhutaan mediassa ja politiikassa usein sukupuolineutraalina ilmiönä. Rakenteellinen väkivalta on mukana ilman, että sitä aina huomataan ja siksi koulutuksella ja yhteiskunnallisella tiedostamisella on oma tehtävänsä. Kodissa tapahtuvan väkivallan matka yksityisestä asiasta yhteiseksi jaetuksi vastuuksi on vielä kesken. Koska parisuhdeväkivallan kriminalisointi on tapahtunut vasta hiljattain, voi sovittelun merkitys parisuhdeväkivallan lopettamisessa toimia vastoin sovittelun ideologiaa siten, että se oikeuttaakin ja mahdollistaa väkivallan jatkumisen ja mitätöi väkivaltaa parisuhteessa kokeneen oikeuden koskemattomuuteen. Koska sovittelussa ei tunnisteta parisuhdeväkivaltaan liittyvää vallankäyttöä, yhteiskunnan sukupuolittuneita valtarakenteita ja parisuhdeväkivaltaan liittyviä erityispiirteitä, ei parisuhdeväkivaltaa sovittelemalla voida päästä pinnallista tulosta pidemmälle. Ylipäättänsä väkivallan kohteeksi joutuneilla naisilla on kokemuksia, etteivät valtio ja oikeuslaitos ole olleet kyenneet riittävästi puuttumaan heihin kohdistuneeseen väkivaltaan (MacKinnon 1987).

Sovittelun ideologia perustuu kuitenkin eettisesti kestäviin universaaleihin arvoihin, joita ovat rauha, yhteisymmärrys ja sopuisa rinnakkaiselo. Näitä arvoja ei voi vastustaa. Sovittelu on alun perin ollut radikaali, yhteiskunnan rakenteita refleктоiva lähestymistapa. Suomeen tullessaan sovittelu on kuitenkin menettänyt sen alkuperäisen radikaalisuuden ja laimentunut. Sovittelun tavoitteet ovat joka tapauksessa hyvät. Ei pidä myöskään unohtaa sitä, sovittelijoiden tekemä vapaaehtoinen työ perustuu haluun auttaa ja että lähisuhdeväkivallan sovitelulla on vilpiton ja hyvä tarkoitus. Kun parisuhdeväkivalta on pitkään mielletty yksityiseksi asiaksi, eikä se ole ollut kriminalisoitua, on sovittelu tullut väliin. Yhteiskunta on kuitenkin muuttunut, ja ennen yksityiseksi asiaksi mielletty kotona tapahtua väkivalta on yhä

laajemmin kriminalisoitua.⁶⁴ Muuttuneessa yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa lainsäädäntöä suhteessa lähisuhdeväkivaltarikoksiin on tiukennettu, osoittautuvat sovittelun keinot riittämättömiksi, ja ne saattavat jopa heikentää uhrin tilannetta. En näe, että sovittelu toimisi väkivallan lopettamiseksi tai sen ehkäisemiseksi.

Yhteiskunnan yksi päävelvollisuus on yksilön suojele (Pohjonen 1994, 68) ja siten väkivaltaan puuttuminen ja sen vähentäminen. Rikosprosessin tehtävän voi katsoa olevan sekä yhteiskunnallinen, eettinen että moraalinen. Sen yksi merkitys on viestiä kansalaisille minkälaiset teot ja käyttäytyminen ovat yhteiskunnassa hyväksytyjä. (Niemi 2004, 159). Tutkimukseni osoitti, että oikeuden tuomio on rikoksen uhrille erittäin merkityksellinen asia. Haastateltavani koki, että häntä kuunneltiin ja hänen oikeuksiaan puolustettiin tuomioistuimessa. Vaikka hän tiesi, että häntä kohtaan tehty väkivalta oli väärin, oli hänelle silti tärkeää saada se viesti oikeuden kautta. Hän koki saaneensa oikeuden kautta ihmisarvonsa takaisin. Hän katsoi, ettei sovittelua oteta yhtä tosissaan kuin oikeuslaitosta. (Ks. s. 95-96). Tulkitsen, että oikeuslaitos vahvistaa rikoksen kieltävää normia siten sovittelua tehokkaammin. Tämä tulokseni on yhteneväinen Niemen tulkinnan kanssa, ettei sovittelu anna riittävän selkeää viestiä parisuhdeväkivallan rikosluonteesta. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 159). Flinckin ja Iivarin tutkimuksen mukaan syyttämättäjättämispäätös seuraa peräti 70 %:ssa sovitteluun menneistä tapauksista. Samboun ja Uotilan (2010, 173-174) tutkimuksen mukaan syyttäjät arvioivat, että tekijöistä peräti 90 % välttyy syytteeltä sovittelun avulla. Yli kolmannes syyttäjistä ei koskaan odota sovittelun tulosta, vaan he voivat tehdä syyteharkinnan sitä ennen. Haastateltavani tapauksessa sovittelu olisi siis voinut merkitä myös sitä, että tekijä olisi välttynyt syytteeltä siitä huolimatta, että sovittelu keskeytettiin.

Kun väkivaltaa ei hyväksytä, voidaan sillä osoittaa myös väkivallan yhteiskunnallinen laajempi ulottuvuus: sen suhde yhteiskunnan rakenteisiin ja prosesseihin, jotka pitävät yllä sekä sukupuolten välistä eriarvoisuutta että eriarvoisuutta yleensä sekä muita alistamisen muotoja. Tutkimukseni osoitti, ettei sovittelussa kuitenkaan tunnisteta parisuhdeväkivaltaan liittyvää vallankäyttöä ja dominanssia, eikä sovittelun suomalaisen sovellukseen sisälly yhteiskunnallista reflektiota valtasuhteista ja sukupuolesta. Tämän takia sovittelu rinnakkaisena tai vaihtoehtoisena tapana lähisuhdeväkivallan oikeuskäsittelylle saattaa joissakin tilanteissa toimia vastoin sovittelun filosofiaa. Myös Achillesin ja Zehr katsovat, ettei restoratiivisen oikeuden kehittämisessä ja laajentamisessa ole onnistuttu ottamaan

⁶⁴ Esimerkiksi raiskaus avioliitossa kriminalisoitiin vuonna 1994 ja lievä lähisuhteessa tapahtuva väkivalta vuonna 2011. Mikäli samanlainen kehitys jatkuu, myös raiskauksen tunnusmerkistö muuttuu siten, että sen tunnusmerkiksi tulee suostumuksen puute, jolloin seksuaalisen hyväksikäytön kategoriasta luovutaan, ja myös nämä rikokset siirtyvät asianomistajarikoksista yleisen syytteen alaisiksi rikoksiksi.

vakavasti huomioon siihen sisältyvän filosofian ja arvojen seurauksia, vaan restoratiivisen oikeuden periaatteita on yritetty naiivisti soveltaa lähisuhdeväkivaltaan huomioimatta riittävästi sen monimutkaisuutta ja sen vaatimia suojaustoimenpiteitä (2001: 93 teoksessa Stubbs 2007). Sovittelun odotukset väkivaltaa kokenutta kohtaan voivat olla kohtuuttomat: häneltä odotetaan yhteisymmärrystä, sovinnollisuutta ja kykyä puolustaa omia oikeuksiaan väkivallan mahdollisesti aiheuttaman traumatisoitumisen ja kärsimyksen jälkeen. Pahimmassa tapauksessa sovittelu on pieni oikeudenkäynti, ja sopimukseen kirjoitetaan uhrin olleen syyllinen (ks. s. 72). Todellisuus kauniiden käsitteiden takana voikin osoittautua karuksi. Tulisi ottaa myös huomioon, että sovittelun hienojen arvojen takana on yksilö, joka on kärsinyt. Haastateltavani kuvasi, että hän olisi jäänyt yksin ja tuntenut olonsa turvattomaksi ja yksinäiseksi, ellei väkivaltaa olisi käsitelty myös oikeudessa. On ajateltava myös rikoksen kokeneen osapuolen oikeutta rauhaan ja koskemattomuuteen.

Parisuhdeväkivallan sovittelu tasa-arvokysymyksenä

Oikeusvaltioperiaatteeseen kuuluu, että kaikkia kansalaisia kohdellaan yhdenvertaisina lain edessä. Yhdenvertaisuus lain edessä on kuitenkin suhteellista, ja siitä voidaan poiketa, jos siihen on perusteltu syy, eikä se loukkaa yhdenvertaisuutta lain tarkoittamassa mielessä (Pihlajamäki 2012). Katson, ettei parisuhdeväkivallan sovittelulle virallisen oikeuskäsittelyn sijaan ole tällaisia riittäviä perusteita. Kun sovittelua käytetään systemaattisesti tiettyyn rikollisuuden muotoon tai tiettyyn ryhmään kohdistuvaan rikollisuuteen, vähentää se moitetta tietynlaisia tekoja kohtaan tehden tässä tapauksessa naisiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta muuta väkivaltaa hyväksyttävämpää ja vähemmän rangaistavaa. Tietynlaisen, tiettyyn ryhmään kohdistuvan rikollisuuden käsittelyyn virallisen oikeusjärjestelmän ulkopuolella liittyy sellaisia ulottuvuuksia, joiden voisi nähdä heikentävän yhdenvertaisuuden periaatteen toteutumista lain edessä. Tämä opinnäytetyö on kuitenkin liian suppea kysymyksen pohtimiseen. Sovittelua voisi tutkia esimerkiksi tästä näkökulmasta lisää.

Suomessa parisuhdeväkivaltaa sovitellaan poikkeuksellisen paljon muihin länsi- ja Pohjoismaihin verrattuna. Yleinen tendenssi sopia voi vahvistaa näkemystä siitä, että parisuhdeväkivaltaakin voidaan sovitella (Pylkkänen 2012). Toisaalta asenteet naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kohtaan ovat Suomessa muuhun Eurooppaan nähden sallivat: 32 % suomalaisista katsoo, ettei naisiin kohdistuva väkivalta ole aina rangaistava teko, kun 27:n EU:n valtion keskiarvo on 12 %. Vain 67 % suomalaisista pitää naisiin kohdistuvaa väkivaltaa aina rangaistavaa tekona, kun EU:n keskiarvo on 84 % (Eurobarometri 2010.) Sovitteluun lähetettävä lähisuhdeväkivalta on muuta sovitteluun lähetettävää väkivaltaa

vakavampaa ja sovittelu merkitsee usein rikosprosessin ohittamista ja tekijän välttymistä rikosoikeudellisilta seuraamuksilta. Sovittelun edistäminen on mielestäni ollut tietoista politiikkaa. Parisuhdeväkivallan sovittelua kohtaan on aina esitetty kritiikkiä, mutta tulkitseen, että sitä ei ole haluttu kuunnella. Kritiikin sivuttaaminen voi johtua siitä, ettei kodin piirissä tapahtuvaa väkivaltaa pidetä kovin vakavana ongelmana. Sen takia lähisuhdeväkivallan sovittelua on voitu perustella kustannussyillä. On myös nurinkurista, että lähisuhdeväkivallan sovittelun edistämiseen (kehittämishanke sekä tutkimus *Lähisuhdeväkivalta sovittelussa* 2004, Flinck & Iivari) on käytetty lähisuhdeväkivallan tutkimiseen ja viranomaiskäytäntöjen kehittämiseen osoitettuja vähäisiä resursseja (Niemi-Kiesiläinen 2006), vaikka sovittelun ei ole koskaan katsottu itsestään selvästi palvelevan väkivallan uhrien tarpeita.

Haavoittumattomuus

Useat tutkijat katsovat, että suomalaisten naisten on erityisen vaikeaa mieltää itsensä uhriksi. Minna Lahden (2001) mukaan naisia painaa Suomessa kova pärjäämisen ja vahvuuden eetos. Vahvuus ja voimakkuus, jota suomalaisilta naisilta odotetaan, voi lisätä ja ylläpitää sukupuolittunutta kärsimystä. (Lahti 2001, 10.) Myös miehiltä odotettu vahvuus lisää sukupuolittunutta kärsimystä. Haastatteleman mielen ei ollut kertonut kenellekään kokemastaan väkivallasta. Kokemuksista puhuminen on monesti ensimmäinen askel toipumiseen, mutta se on naisille helpompaa kuin miehille.

Raija Julkunen, Anu Pylkkänen ja Marita Husso tunnistavat myös odotukset suomalaisten naisten vahvuudesta. Julkusen mukaan kodin ja yhteiskunnan järjestyksistä huolehtivien ja kansakunnan moraalia vartioivien suomalaisten naisten identiteetti on perustunut vahvuuteen ja selviämiseen, ja heikkous ja uhrius on liitetty pikemminkin mieheyteen kuin naiseuteen (Julkunen 1999, 87; 1995; 1994 teoksessa Husso 2003, 183; Pylkkänen 2012). Tunnetuimpia suomalaisia kaunokirjallisuudessa esiintyvissä kuvauksia väkivaltaisesta parisuhteesta ovat esimerkiksi Märta Tikkasen runokokoelma Vuosisadan rakkaustarina (1978) sekä Maria Jotunin romaani Huojuva talo (1963), joissa kummassakin kirjan pääkertojat ovat järjestystä vaalivia vahvoja naisia (Näre 1994, 163). Naisille suunnattuihin vahvuuden ja moraalisen vastuullisuuden vaatimukseen on kietoutunut tiukasti suomalainen sukupuolineutraali mentaliteetti, jonka mukaan asiat ovat kiinni itsestä eivätkä sukupuolesta (mt. 1999, 99; 1994 teoksessa Husso 2003, 183). Husson mukaan uhrinäkökulman kieltämistä on osaltaan ruokkinut ideaali vahvasta suomalaisesta naisesta, joka pärjää kaikkialla ja jonka elämä on pääasiassa itsestä kiinni (Husso 2003, 184). Pylkkänen katsoo, että ajatus Suomesta tasa-arvon mallimaana ja suomalaisiin naisiin liitettävä vahvuuden oletus tekee vaikeaksi nähdä

väkivallan kohteiksi joutuneita naisia uhreina. Kykenemättömyys ymmärtää uhrin asemaa on Pylkkäsen mukaan merkinnyt muun muassa sitä, ettei Suomessa ole kehitetty palveluja väkivallan uhreille samalla tavalla kuin monissa muissa maissa. Ruotsissa naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta on käsitteellistetty eri tavalla kuin Suomessa ja se ymmärretään sekä tasa-arvo-ongelmana että sukupuolittuneena ilmiönä (Kvinnofrid). Suomessa parisuhdeväkivalta ymmärretään ennen kaikkea yksilöongelmana (Pylkkänen 2012). Sovittelutoiminnan oletus kahdesta tasavahvasta osapuolesta liittyy oletukseen suomalaisten vahvuudesta ja pärjäämisestä. Ronkaisen (2008, 392) mukaan suomalaiselle yhteiskunnalle on tyypillistä toleranssi väkivaltaa kohtaan. Kulttuurissamme haavoittuvuudesta on tullut häpeän lähde, eikä heikkoutta haluta kohdata (Näre & Ronkainen 2008, 8, 4,12, 15; Ks. myös Ronkainen 2001, 2006.) Odotetaanko Suomessa yksilöiltä jopa niin vahvaa subjektiutta, että niin miesten kuin naistenkin pitäisi sietää väkivaltaa? Nären ja Ronkaisen mielestä uhriuden torjumiseen liittyy se, miten tekijöihin suhtaudutaan. Tyypillistä on tekijöiden patologisointi, erityistäminen tai toisaalta heidän tekojensa ohittaminen ja neutralisoiminen (Näre & Ronkainen 2008, 15.). Tämä tuli esille tutkimuksessani siten, että lähisuhdeväkivallan sovittelun erityiskoulutuksen saanut, lähisuhdeväkivaltaa yli viisi vuotta sovitellut henkilö halusi korostaa, miten ”uhri on saattanut kylvää sen siemenen sinne vuosia sitten” (ks. s. 76). Myös Flinckin ja Iivarin (2004, 99, 108) tutkimuksessa tuli esille lähisuhdeväkivallan sovitteluun erityiskoulutuksen saaneiden sovittelijoiden tekemä väkivallan vähättely. Asianomistajilla oli kokemuksia siitä, että sovittelijat olivat vähätelleet väkivaltaa ja mitätöineet rikoksen.

Vaikka sovittelun tavoitteet ja ideologia ovat hienot, ei sovittelua pitäisi ehdoin tahdoin soveltaa parisuhdeväkivaltaan, koska se voi aiheuttaa enemmän harmia kuin hyvää. Sovittelun tavoite vuoropuhelun aikaansaamisesta osapuolten välillä ei ole vastaus yhteiskunnalliseen ongelmaan puuttumisessa. Rikosasioiden sovittelu on kuitenkin vain yksi restoratiivisen teorian sovelluksista. Restoratiivisia menetelmiä voidaan käyttää rikosten ja väkivallan sovittelua monipuolisemmin. Niiden avulla voidaan lisätä merkittävällä tavalla yhteisöjen hyvinvointia. Yksi esimerkki on Hullin kaupunki Englannissa. Kaupunki on käyttänyt restoratiivisia menetelmiä muun muassa päiväkodeissa ja kouluissa. Tämän ansiosta ovat esimerkiksi koulupoissaolot, luokalle jäämiset ja väkivalta koulussa vähentyneet radikaalisti vain muutamia positiivisia seurauksia mainitakseni (Finnis, Mark 2012). Hyviä kokemuksia sovittelusta on Suomessa esimerkiksi perheasioiden sovittelusta. Sovittelu sopii myös puuttumiseen nuorten tekemiin vähäisiin rikoksiin kuten näpistykseen tai laittomiin graffiteihin ja töhryihin. Vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien ja restoratiivisen oikeuden teorian käyttöä muuhun kuin väkivaltaan ja muuhun rikollisuuteen tulisi pohtia.

Parisuhdeväkivaltaa ei tulisi kuitenkaan enää sovitella. Tutkimustulosteni perusteella sovittelu soveltuu erityisen huonosti parisuhdeväkivaltaan.

Toimenpide-ehdotukset tutkimustulosten perusteella

Sovittelua tullaan joka tapauksessa jatkamaan ainakin lähivuodet, joten ehdotan seuraavia asioita:

1. Uhrien turvallisuuteen on kiinnitettävä enemmän huomiota.
2. Käytäntöjä viranomaistasolla ja aluetasolla (syyttäjät ym.) on yhtenäistettävä.
3. Rikossovittelun neuvottelukuntaan on saatava laajempi uhrijärjestöjen edustus sekä mahdollisesti myös poliittinen edustus.
4. Poliisin ja sovittelutoimistojen on kerrottava väkivallan uhreille riittävästi sovittelun vaikutuksista.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Acorn, A. (2005). *Compulsory Compassion: A Critique Of Restorative Justice*. Vancouver: UBC Press.
- Alasuutari, P. (1994). *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Björklund, K. *Stalking and violence victimization among Finnish university students*. Helsinki: Helsingin yliopisto <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6121-9> Viitattu 7.5.2012.
- Bourdieu, P. (2002). *Masculine Domination*. Stanford: Stanford University Press.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2005). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino
- Flinck, A. & Iivari, J. (2004). *Lähisuhdeväkivalta sovittelussa: tutkimus- ja kehittämishankkeen realistinen arviointi*. Helsinki: Stakes http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/9C81A818-B257-4EA0-89FA-9F09A802E115/0/Arviointiraportti5_04.pdf Viitattu 7.5.2012.
- Flinck, A. & Elonheimo, H. (2010). *Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu –mahdollisuuksia ja rajoituksia*. Teoksessa Poikela, E. (toim.): *Sovittelu - ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*. Juva: PS-kustannus.
- Gjerstad, E. (2009). *Valta kotikasvatuksessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/19890> Viitattu 7.5.2012.
- Haverinen, R. (2010). *Lähisuhdeväkivallan sovittelu ja syyttämättä jättäminen*. Pro gradu – tutkielma. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. https://www.uef.fi/c/document_library/get_file?uuid=fd795bc9-da36-4ee6-8909-5fc917a55707&groupId=64874&p_1_id=912183 Viitattu 7.5.2012.
- Hayward, C. & Lukes, S. (2008). *Nobody to shoot? Power, structure, and agency: A dialogue*. *Journal of Political Power*, 1(1), 5.
- Holli, A. *Suomalaisen tasa-arvopolitiikan haasteet*. Teoksessa Holli, A., Saarikoski, T., ym. *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. Vantaa: WSOY.
- Honkatukia, P. (2011). *Uhrit rikosprosessissa: haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://www.optula.om.fi/1290610276900> Viitattu 7.5.2012.
- Husso, M. (2003). *Parisuhdeväkivalta: lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino.
- Iivari, J. (2010). *Oikeutta oikeuden varjossa*. Helsinki: Yliopistopaino. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/35c0e944-54ee-45b2-9c51-9e3f732ecd88>
- Jokinen, A. (2000). *Panssaroitu maskuliinisuus - mies, väkivalta ja kulttuuri*. Vammala: Vammalan kirjapaino
- Jokinen, A. *Mihin miehet tarvitsevat tasa-arvoa? Teoksessa Holli, A., Saarikoski, T., ym. Tasa-arvopolitiikan haasteet*. Vantaa: WSOY
- Jokinen, A. (2003). *Yhdestä puusta*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

- Jäppinen, M. (2005). Perhekeskeisyyden ja feminismin ristipaineessa. Kuva parisuhdeväkivallasta udmurtialaisessa naisten kriisikeskuksessa. Pro gradu – tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sospo/pg/jappinen/> Viitattu 7.5.2012.
- Kantola, J. (2006). *Feminists Theorize the State*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kantola, J. (2010): Sukupuoli ja valta. Teoksessa Saresma, T., Rossi, L. ym. (toim.). *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.
- Keskinen, S. (2005). Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Tampere: Tampereen yliopisto. <http://acta.uta.fi/teos.php?id=10752> Viitattu 7.5.2012.
- Koivunen, A. & Liljeström, M. (toim., 2004). *Avainsanat. Kymmenen askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Lahti, M. (2001). *Domesticated violence: the power of the ordinary in everyday Finland*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lister, R. (1997). *Citizenship: Feminist Perspectives* Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lukes, S. (2005). *Power: A Radical View*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Niemi-Kiesiläinen, J. (2005). Perheväkivallan sovittelu on erosovittelua. *Lakimies* 3/2005, 273–278 <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/lakimies/2492?archive=1&letter=N> Viitattu 7.5.2012.
- Niemi-Kiesiläinen, J. (2004). *Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta*. Juva: WSOY.
- Noponen, T. (2007). *Arjen arvet. Poliisiammattikorkeakoulu*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Notko, M. *Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://dissertations.jyu.fi/studeduc/9789513941789.pdf> Viitattu 7.5.2012.
- Nousiainen, K. & Pylkkänen, A. (2001). *Sukupuoli ja oikeuden yhdenvertaisuus*. Helsinki: Helsingin yliopisto
- Nyqvist, L. (2001). *Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Näre, S. & Ronkainen, S. (2008). *Paljastettu intiimi: sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*. Lapin yliopistokustannus.
- Näre, S. (1994). *Pakenevat prinssit. Naisvihaajan muotokuva*. Teoksessa Heinämaa, S. & Näre, S. (toim.): *Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta*. Tampere: Gaudeamus.
- Ojuri, A. (2004). *Väkivalta naisen elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäntilasta ja selviytymisestä*. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis.
- Pelikan, C. (2000). *Victim-Offender -Mediation in Domestic Violence Cases – a Research Report* <http://www.restorativejustice.org/10fulltext/pelikan-christa.-victim-offender-mediation-in-domestic-violence-cases-a-research-report> Viitattu 7.5.2012.
- Pohjonen, S. 1994. *Parisuhde rikoslainsäädännössä*. Teoksessa Heinämaa, S. & Näre, S. (toim.): *Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta*. Tampere: Gaudeamus.

- Ptacek, J. (toim., 2009). *Restorative Justice and Violence Against Women*. New York: Oxford University Press.
- Qvist, T. (2010). Parisuhdeväkivallan sovittelu Suomessa. Näkökulmia sovitteluperiaatteiden ja -käytäntöjen välisiin kysymyksiin. *Naistutkimus* 4/2010, 33–43.
- Rautava, M. & Perttu, S. (2002). *Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta: käsikirja perus- ja täydennyskoulutukseen*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Renzetti, C. M. & Bergen, R. K. (2005). *Violence Against Women*. California: Sage Publications.
- Ronkainen, S. (1998) Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa. Tutkimuksen katveet valokeilassa. *Naistutkimusraportteja* 2/1998. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Sambou, S. & Uotila, E. (2010): Lähisuhdeväkivallan sovittelun haasteet – Tutkimus lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa tehdyistä sopimuksista sekä syyttäjien ja sovittelijoiden näkemyksistä lähisuhdeväkivallan soveltuvuudesta sovitteluun. *Oikeus* 2010/2, 167–176.
- Squires, J. (1999). *Gender in Political Theory*. Cambridge: Polity Press.
- Stubbs, J. Beyond Apology? Domestic Violence and Critical Questions for Restorative Justice. *Criminology & Criminal Justice*, Vol. 7, No. 2, pp. 169–187, 2007; Sydney Law School Research 07/75.
<http://www.uk.sagepub.com/stout/StubbsCRJ7%282%29.pdf> Viitattu 7.5.2012.
- Takala, J. & Mielityinen, I.: Rikosten sovittelu ja parisuhdeväkivalta: sovinnon aika? Teoksessa: Pohjonen S. (toim.): *Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät*. Helsinki: WSOY.
- Tolleson-Rinehart, S. & Carroll, S. J. (2006). The Gender Politics of Political Science. *American Political Science Review*, 100(04), 507–513.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Verloo, M. (toim.). (2008). *Multiple Meanings of Gender Equality: A critical frame analysis of gender policies in Europe*. Budapest: Central European University Press.

TUTKIMUSAINEISTO

Haastatteluaineisto

Haastateltava A: 14.7.2011.

Haastateltava B: 12.1.2012.

Keskustelutilaisuudet

”Ja ne sanoi että anteeksiantaminen on osa prosessia” -seminaari naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen sovitteluun liittyvästä lainsäädännöstä, 6.10.2010. Järjestäjä Vihreät Naiset.

Paneelikeskustelu lähisuhdeväkivallan sovittelusta, 2.11.2010. Järjestäjä Helsingin kaupungin tasa-arvotoimikunta.

Paneelikeskustelu parisuhdeväkivallan sovittelusta osa II, 7.4.2011. Järjestäjä Helsingin kaupungin tasa-arvotoimikunta.

Tausta-aineisto

Eurobarometri (2010). Euroopan komissio. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto <http://www.fsd.uta.fi/fi/aineistot/luettelo/FSD2601/meF2601.html#viittaaminen>
Viitattu 7.5.2012

Finnis, M. (2012). Esitelmä ”Towards a Restorative City” oikeusministeriön järjestämässä konferenssissa ”The Status and Needs of the Victim of Crime in Mediation”. Helsinki 10.2.2012 <http://confedent-fi-bin.directo.fi/@Bin/72b7a46e36b8fd5a1cf3a5710d50d3d4/1335903226/application/pdf/4644644/VOM2012%20M%20Finnis%20Plenum.pdf> Viitattu 7.5.2012.

Flinck, A. & Iivari, J. (2008) ”Lähisuhdeväkivallan sovittelun tutkimusta tulkittiin väärin”. Helsingin Sanomat 8.4.2008.

Heimo, H. (2011) ”Sovittelu voi ehkäistä lähisuhdeväkivaltaa”. Helsingin Sanomat 2.6.2011.

Henttonen, R.; Pehkonen, P. (2008). ”Lähisuhdeväkivallan sovittelusta tulisi luopua”. Helsingin Sanomat 29.3.2008.

Honkatukia, P. (2012) The Victim of Crime in Mediation - VOM 2012. Esitelmä ”Preliminary observations from the Finnish interviews with victims of partnership violence” oikeusministeriön järjestämässä konferenssissa ”The Status and Needs of the Victim of Crime in Mediation”. Helsinki 10.2.2012.

Iivari, J. (2008) ”Lähisuhdeväkivallan sovittelussa on vielä paljon kehitettävää”. Helsingin Sanomat 8.3.2008.

Kinnunen, A. Sosiaali- ja terveysministeriö (2006) 1.12.2006 Rikosasioiden sovittelu laajenee Euroopassa <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1290593> viitattu 7.5.2012

Perheiden ja lasten turvallisuuden varmistaminen –seminaari (2010). Järjestäjä Espoon Vihreät naiset ja LOVE ry 22.3.2010.

Rikosten ja riitojen sovittelu (2010). Helsingin kaupungin esite.

Rikosten ja riitojen sovittelu Helsingissä (2009). Helsingin kaupungin esite.

”Vaino kriminalisoitava” (2011). Sunnuntaisuomalainen 28.8.2011.

Mietinnöt ja virallislähteet

HE 93/2005. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikosasioiden sovittelusta.
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050093.pdf> Viitattu 9.2.2011

HE 78/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta.
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100078> Viitattu 9.2.2011

LaVM 13/2005 vp. Lakivaliokunnan mietintö sisältäen Minna Sirnön vastalauseen.
http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akx/tmp/lavm_13_2005_p.shtml Viitattu 7.5.2012

Laki rikoslain muuttamisesta 515/2003. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030515>

KKO 2009/79. Korkeimman oikeuden päätös koskien pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn välistä kategorisointia. <http://www.kko.fi/48170.htm> Viitattu 9.2.2011

SovL 2005/1015. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051015> Viitattu 9.2.2011

Sovittelutyöryhmän mietintö 31.1.2006, valtakunnansyyttäjänvirasto.
http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/E3E6F7FA-3388-406B-8934-F84FCDF09315/0/sovittelutyoryhman_mietinto.pdf%3E Viitattu 7.5.2012

VKS:2000:1. Valtakunnansyyttäjän määräykset ja ohjeet. Syyttämättä jättämisestä erityisesti.
<http://www.vksv.oikeus.fi/Etusivu/VKSnohjeet/Kumotutuhjeetjamaaraykset/VKS20001Syyttamattajattamisestaerityisestiyleissaannostenno> Viitattu 7.5.2012

Lausunnot ja kannanotot

Amnestyn lausunto (2012) koskien Suomen ihmisoikeusneuvostolle Genevessä 23.5.2012 annettavaa määräaikaishraporttia Suomen ihmisoikeustilanteesta.

Rikosuhripäivystyksen (RIKU) kannanotto sekä sovittelutoiminnan neuvottelukunnan ehdotukseen tulevaan hallitusohjelmaan että sovittelun toimintasuunnitelmaan 2011 – 2012. Sovittelutoiminnan neuvottelukunta 10.5.2011.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry. Seksuaalirikoksia koskevia epäkohtia ja muutostarpeita. Lausunto oikeusministeriölle 30.4.2010.
http://www.tukinainen.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=101&Itemid=94 Viitattu 7.5.2012

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 48/2010.
http://www.tukinainen.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=101&Itemid=94 Viitattu 7.5.2012

Väkivallan vastainen julistus puhemiehistölle. Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry (2010).
<http://www.nytkis.org/index.php?k=15488> Viitattu 7.5.2012

Sähköpostit

Haastateltava B. Sähköpostit 15.4.2012 ja 24.4.2012.

Oksanen, Pia, sukupuoleen ja seksuaalisuuteen perustuvan syrjinnän asiantuntija, Amnestyn Suomen osasto, 6.10.2010.

Panttila, Raija, Helsingin sovittelutoiminta. Tilastoja Helsingissä sovitellusta lähisuhdeväkivallasta. ”Lähisuhdeväkivaltasovittelut 2008 ja 2009”. 27.2.2011.

Sovittelutoimija, 3.11.2010. Sähköposti koskien tekijänäkökulman puuttumista paneelista 2.11.2010.

Sovittelutoimija, 5.11.2010. Sähköposti koskien arviointia edellytyksistäni akateemisten tutkimuksen tekemiselle.

Vesikansa, Jussi, Helsingin sovittelutoiminta. Tilastoja Helsingissä sovitellusta lähisuhdeväkivallasta. ”Lähisuhdeväkivalta sovitellussa Helsingissä 2007”. 18.3.2010.

Suulliset tiedonannot

Pihlajamäki, Heikki, oikeushistorian professori, Helsinki, 2.4.2012.

Pylkkänen, Anu, oikeushistorian dosentti, Helsinki, 26.3.2012.

Puhelinyhteydenotot

Hyvärinen, Salla, Lyömätön Linja Espoossa ry 10.4.2012.

Lampinen, Jukka, Helsingin Lyömätön linja (Miessakit ry), 10.4.2012.

Salonen, Santtu, Jussi-työ, 11.4.2012.

Välitalo, Marko, Jussi-työ, 2.5.2012.

LIITE 1: Haastattelukysymykset

I. Asianomistajan voimavarat ja vapaaehtoisuus osallistua sovitteluun

1. Miten päädyitte sovitteluun?
2. Oliko sovittelussa käsitelty väkivalta ainutkertaista?
3. Ketä varsinaisessa sovittelutapaamisessa oli paikalla?
4. Oliko Teillä erillistapaaminen toisen sovittelijan kanssa?
5. Koetteko, että olisitte voineet keskeyttää sovittelun?

II. Uhrin haavoittuvuuden ja väkivallan seurausten ilmeneminen sovittelussa

1. Mistä sovittelussa puhuttiin?
2. Millä tavoin väkivallan tekoa käsiteltiin?
3. Miten rikoksen sinulle aiheuttamista seurauksista (ahdistus, pelko) puhuttiin?
4. Miten koitte mahdollisuutenne ilmaista itseänne sovittelussa?
5. Miltä Teistä tuntui sovitteluistunnossa?
6. Minkälaista oli puhua kokemastanne väkivallasta jos asiasta puhuttiin?
7. Miten eri osapuolet suhtautuivat kertomaanne?
8. Ketä sovittelussa kuunneltiin tarkkaavaisimmin?
9. Tunsitteko olonne sovittelussa turvalliseksi?
10. Miten tekijä käyttäytyi sovittelussa?

III. Sovittelu vaihtoehtona rikosprosessille

1. Miten koitte sovittelijoiden roolin?
2. Koetteko, että sovittelu hyvitti joutumistanne rikoksen kohteeksi?
3. Miten sopimus syntyi jos sellainen tehtiin?
4. Miten arvioisitte sovittelijoiden ammattitaitoa?
5. Onko väkivalta loppunut sovittelun jälkeen tai muuttanut muotoaan?
6. Mikä mielestänne on parisuhdeväkivallan sovittelun merkitys parisuhdeväkivaltarikoksiin puuttumisessa virallisen rikosoikeuskäsittelyn sijaan?
7. Mitä hyvää ja huonoa sovittelussa oli ja miten kehittäisitte sovittelua?
8. Mitä muuta haluaisitte kertoa tai toivotte että olisi kysytty?